

12. april 2011. godine

Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici

OBRAZLOŽENJE

*Zamjenici ministara***Dokumenti Komiteta ministara (KM)**

CM(2011)49 addfinal

7. april 2011.

Vijeće Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodiciObrazloženje

I. Uvod

1. Nasilje nad ženama, uključujući nasilje u porodici, predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika kršenja ljudskih prava u Evropi i još uvijek je obavijen šutnjom. Nasilje u porodici – nad drugim žrtvama poput djece, muškaraca i starih lica – također je sakriven fenomen koji utiče na toliki broj porodica da se ne može zanemariti.
2. Stope rasprostranjenosti za Evropu ne postoje, ali su mnoge države članice provele ankete kako bi izmjerile obim nasilja nad ženama na nacionalnom nivou. Iako se metodologije razlikuju, pregled ovih anketa ukazuje na to da je u različitim državama od jedne petine do jedne četvrtine svih žena iskusilo fizičko nasilje najmanje jednom od punoljetstva, a više od desetine je iskusilo seksualno nasilje uz upotrebu sile. Brojčani podaci za sve oblike nasilja, uključujući i proganjanje, dostižu čak 45%. Većinu takvih nasilnih djela čine muškarci iz njihovog neposrednog društvenog okruženja, najčešće partneri i bivši partneri.
3. Sekundarna analiza podataka potvrđuje konzervativnu procjenu da je između 12% i 15% svih žena bilo u vezi u kojoj je bilo zlostavljanja u porodici nakon 16. godine. Mnoge druge žene i dalje trpe fizičko i seksualno nasilje od bivših partnera čak i nakon raskida, što ukazuje na to da, za većinu žena, prekid veze u kojoj su zlostavljane ne znači nužno i fizičku sigurnost.
4. Nasilje u porodici nad djecom je rasprostranjeno i istraživanjem je otkrivena veza između nasilja u porodici nad ženama i fizičkog zlostavljanja dece, kao i traume koju djeca prežive ako su svjedoci nasilja u kući. Za ostale oblike nasilja u porodici, kao što je zlostavljanje starih lica i nasilja u porodici nad muškarcima, ima relativno malo pouzdanih podataka.
5. Nasilje nad ženama je svjetski fenomen. Komitet za suzbijanje diskriminacije nad ženama (CEDAW komitet) Konvencije Ujedinjenih naroda o eliminiranju svih oblika nasilja nad ženama (u daljnjem tekstu: *CEDAW*) je u općoj preporuci br. 19 o nasilju nad ženama (1992.) prepoznao rodno zasnovano nasilje nad ženama kao oblik diskriminacije nad ženama. Generalna skupština Ujedinjenih naroda je 1993. donijela Deklaraciju o eliminiranju nasilja nad ženama i postavila temelje međunarodne borbe protiv nasilja nad ženama. Pekinška deklaracija i Platforma za akciju iz 1995. identificirala je suzbijanje nasilja nad ženama kao strateški cilj u okviru ostalih obaveza u oblasti rodne ravnopravnosti. Generalni sekretar UN-a je 2006. objavio Detaljnu studiju o svim oblicima nasilja nad ženama, u kojoj je identificirao ispoljavanje i međunarodne zakonske okvire koji se odnose na nasilje nad ženama i prikupio podatke o „obećavajućim praksama“ koje su pokazale uspjeh u rješavanju ovog problema.
6. Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, kao regionalni instrument otvoren za ratifikaciju i pristupanje državama koje nisu članice Vijeća Evrope, dopunjuje i proširuje standarde koje su postavile ostale organizacije koje se bave ljudskim pravima u ovoj oblasti. Američka konvencija o sprečavanju, kažnjavanju i suzbijanju nasilja nad ženama, koju je Organizacija američkih država usvojila 1994.godine, kao i Protokol Afričke povelje o ljudskim i pravima naroda o pravima žena u Africi koju je Afrička unija usvojila 2003.godine, bave se problemom nasilja nad ženama. Konvencija Vijeća Evrope koja je sveobuhvatnija mnogo veći akcenat stavlja na aktivnosti sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici na svjetskom nivou.

Aktivnosti Vijeća Evrope

7. Jedna od osnovnih briga Vijeća Evrope, koje predstavlja 47 država članica i njihovih 800 miliona građana, jeste odbrana i zaštita ljudskih prava. Nasilje nad ženama, u koje spada i nasilje u porodici, narušava osnovne vrijednosti na kojima je zasnovano Vijeće Evrope.

8. Počev od 90-ih godina 20. stoljeća, Vijeće Evrope a posebno Vijeće za ravnopravnost žena i muškaraca (CDEG) preduzelo je nekoliko inicijativa za unapređenje zaštite žena od nasilja. Treća Evropska ministarska konferencija o jednakosti između žena i muškaraca održana 1993. posvećena je *Strategijama za eliminiranje nasilja nad ženama u društvu putem sredstava javnog informiranja i drugih sredstava*.

9. Akcioni plan za borbu protiv nasilja nad ženama koji je potom izrađen predstavlja prvi obuhvatni politički okvir za državne uprave. Nakon toga je 2002.godine usvojena Preporuka Vijeća Evrope Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja. Ona predstavlja kamen temeljac zato što predlaže prvi put u Evropi obuhvatnu strategiju za sprečavanje nasilja nad ženama i zaštitu žrtava u svim državama članicama Vijeća Evrope. Od 2002. godine ona služi kao najznačajniji oslonac državama članicama u borbi protiv nasilja nad ženama. Primjena ove preporuke redovno se prati putem okvira za praćenje koji služi za procjenu napretka. Završeno je nekoliko ciklusa praćenja, a njihov ishod procijenjen je i objavljen. Oni su pokazali da je, posebno u oblastima zakonodavstva, policijske istrage i krivičnog gonjenja, mnogo toga učinjeno s ciljem povećanja odgovora krivičnog prava na nasilje nad ženama. Ipak, ostaju brojni nedostaci. U drugim oblastima, posebno u oblasti pružanja usluga žrtvama, mali su znakovi napretka.

10. Šefovi država i vlada država članica Vijeća Evrope su, s ciljem novog pokreta u suzbijanju nasilja nad ženama i potvrde njihove posvećenosti ovom cilju, odlučili na Trećem samitu, održanom u Varšavi 16. i 17. maja 2005., pokrenuti veliku kampanju o ovom problemu, koju je osmislila i pomno pratila Radna grupa Vijeća Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, čije je članove imenovao generalni sekretar Vijeća Evrope.

11. Kampanja je provedena na tri nivoa: međudržavnom, parlamentarnom i lokalnom. Od država članica zatraženo je da ostvare značajan napredak u četiri glavne oblasti: zakonodavnih i političkih mjera, podrške i zaštite žrtvama, prikupljanju podataka i podizanju svijesti. One su također bile pozvane da provedu nacionalne kampanje i lobiraju za jaču primjenu preporuke Rec(2002)5 o zaštiti žena od nasilja, što je polovina država članica i uradila.

12. Zahvaljujući jedinstvenoj ulozi Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope koja se sastoji od delegacija 47 nacionalnih parlamenata, kampanja je imala jaku parlamentarnu dimenziju. Mnogi poslanici su, pojedinačno i zajedno, insistirali na promjenama u zakonodavstvu kako bi zaštitili žene od rodno zasnovanog nasilja. Organiziranjem parlamentarnih debata i slušanja o nasilju nad ženama, ali i kroz intervju e i javne proglose, poslanici su umnogome doprinijeli podizanju svijesti o ovoj temi. Poslanici u mnogim državama članicama i dalje aktivno lobiraju za promjene i stvorili su mrežu poslanika posvećenu borbi protiv nasilja nad ženama na nivou država.

13. Kampanja je otkrila veličinu problema u Evropi, ali je i osvjetlila primjere dobre prakse i inicijative u mnogim državama članicama. Podigla je svijest ključnih aktera i pomogla da se različiti oblici nasilja nad ženama nađu na političkoj agendi.

14. Osim toga, procjena nacionalnih mjera protiv nasilja nad ženama koju je Radna grupa provela pokazala je potrebu za usklađenim zakonskim standardima i prikupljanjem odgovarajućih podataka kako bi se osiguralo da žrtve nasilja širom Evrope imaju isti nivo zaštite i podrške. Radna grupa je u svom Finalnom izvještaju o aktivnostima (EG-TFV (2008) 6) donijela preporuku da Vijeće Evrope izradi konvenciju iz oblasti ljudskih prava za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama.

15. Evropski ministri pravde su, osim toga, odlučili na 27. konferenciji održanoj u Erevanu u Armeniji, 12. i 13. oktobra 2006., izvršiti procjenu potreba za zakonskim instrumentom Vijeća Evrope o nasilju nad partnerom/partnerkom, imajući u vidu da takvo nasilje može biti zasnovano na diskriminaciji i predrasudama u smislu nejednakosti koje proizilaze iz roda, porijekla i ekonomske zavisnosti. Nakon rezultata *Studije izvodljivosti za konvenciju za borbu protiv nasilja u porodici* (CDPC (2007)09 rev), Evropska komisija za krivične probleme (CDPC) zaključila je da je takav instrument neophodan.

16. Parlamentarna skupština odavno je zauzela čvrst politički stav protiv svih oblika nasilja nad ženama. Usvojila je više rezolucija i preporuka o različitim oblicima nasilja nad ženama; posebno Rezoluciju 1247 (2001) o ženskom genitalnom sakaćenju, Rezoluciju 1582 (2002) o nasilju u porodici, Rezoluciju 1327 (2003) o tzv. krivičnim djelima radi časti, Preporuku 1723 (2005) o prinudnim i dječijim brakovima, Preporuku 1777 (2007) o

seksualnim napadima koji su povezani s „drogama za silovanje (*date rape drugs*)“ i, nešto skorije, Rezoluciju 1654 (2009) o feminocidu i Rezoluciju 1691 (2009) o silovanju žena, uključujući i silovanje u braku.

17. Parlamentarna skupština je više puta tražila pravno obavezujuće standarde za sprečavanje, zaštitu i krivično gonjenje najozbiljnijih i najraširenijih oblika rodno zasnovanog nasilja i izrazila podršku u procesu izrade Konvencije Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Konvencija Vijeća Evrope za sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici

18. Kao odgovor na preporuke Radne grupe za izradu konvencije o nasilju nad ženama i rezultate studije izvodljivosti za konvenciju o nasilju nad partnerkom/partnerom, Komitet ministara odlučio je da osnuje multidisciplinarni odbor s mandatom za izradu pravno obavezujućih standarda koji bi obuhvatili obje ove oblasti: nasilje nad ženama i nasilje u porodici.

19. Kao rezultat, zamjenici ministara Vijeća Evrope usvojili su na svom 1044. sastanku, održanom 10. decembra 2008., opis posla za *Ad hoc* komitet za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (CAHVIO) za pripremu jednog ili više pravno obavezujućih instrumenata „za sprečavanje i borbu protiv nasilja u porodici, uključujući i određene oblike nasilja nad ženama, druge oblike nasilja nad ženama i zaštitu i podršku žrtvama takvog nasilja kao i procesuiranje učinilaca“. Zamjenici su također zahtijevali da CAHVIO „do 30. juna 2009. predstavi periodični izvještaj o svom položaju u odnosu na predmet i sadržaj predloženih instrumenata, radnim metodama i vremenskom okviru, kako bi Komitet ministara mogao da donese odluku, prema potrebi, o ovim pitanjima“. Periodični izvještaj predstavio je mišljenje Komiteta da je fokus Konvencije na eliminiranju nasilja nad ženama. Uz to, konvencija treba da se bavi nasiljem u porodici koje nesrazmjerno utiče na žene i pritom omogući primjenu odredbi na sve žrtve nasilja u porodici. Na 1062. sastanku, održanom 1. jula 2009., zamjenici su „uzeli u obzir periodični izvještaj (...)“ i „pozvali CAHVIO da nastavi s radom u skladu s planom i programom izloženim u periodičnom izvještaju i posebno da pripremi instrumente predložene u izvještaju“. Na osnovu toga CAHVIO je decembra 2009. počeo pregovore o Konvenciji o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. CAHVIO je održao šest sastanaka tokom decembra 2009. i februara, juna/jula, septembra, novembra i decembra 2010. godine kako bi upotpunio tekst.

20. Nacrt teksta konvencije CAHVIO je odobrio na sastanku u decembru 2010. i predao ga Komitetu ministara radi stavljanja na mišljenje Parlamentarnoj skupštini. Parlamentarna skupština je, 11. marta 2011., dala svoje mišljenje o nacrtu konvencije.

21. Pozivajući se na Preporuku Rec(2002)5 o zaštiti žena od nasilja, Konvencija prvi put u Evropi postavlja pravno obavezujuće standarde za sprečavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici, štiti svoje žrtve i kažnjava učinioce. Njome je značajan jaz u zaštiti ljudskih prava žena premošten, a članice se podstiču da prošire zaštitu na sve žrtve nasilja u porodici. Ipak, ona stavlja suzbijanje nasilja nad ženama u širi kontekst dostizanja suštinske jednakosti između žena i muškaraca i time značajno unapređuje prepoznavanje nasilja nad ženama kao oblika diskriminacije.

II. Komentar na odredbe Konvencije

Preambula

22. Preambula potvrđuje posvećenost potpisnica ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Poziva se najznačajnije pravne instrumente Vijeća Evrope i Ujedinjenih naroda koji se direktno odnose na oblast primjene ove konvencije.

23. Tokom procesa pregovaranja o ovoj konvenciji uzeti su u obzir ti međunarodni pravni instrumenti, posebno oni koje je pripremila Vijeće Evrope. Osim toga, autori su imali u vidu sljedeće preporuke Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope: Preporuku 1450 (2000) o nasilju nad ženama u Evropi, Preporuku 1582 (2002) o nasilju nad ženama u porodici, Preporuku 1723 (2005) o prinudnim brakovima i dječijim brakovima, Preporuku 1759 (2006) o Ujedinjenim parlamentima u borbi protiv nasilja nad ženama u porodici, Preporuku 1777 (2007) o seksualnim napadima koji su povezani s „drogama za silovanje“ (*date-rape drugs*), Preporuku 1817 (2007) o Ujedinjenim parlamentima u borbi protiv nasilja nad ženama u porodici: srednjoročna procjena kampanje, Preporuku 1847 (2008) o borbi protiv nasilja nad ženama: na putu ka konvenciji Vijeća Evrope, Preporuku 1873 (2009) o seksualnom nasilju nad ženama u oružanim sukobima, Preporuku 1868 (2009) o borbi protiv rodno zasnovanih kršenja ljudskih prava, uključujući otmicu žena i djevojaka, Preporuku 1861 (2009) o feminocidu, Preporuku 1881 (2009) o hitnoj potrebi za borbom protiv tzv. zločina iz časti, Preporuku 1887 (2009) o silovanju žena, uključujući i silovanje u braku, Preporuku 1891 (2009) o migrantkinjama koje su u posebnom riziku od nasilja u porodici i Preporuku 1905 (2010) o djeci svjedocima nasilja u porodici. Slično tome, autori konvencije uzeli su u obzir i Preporuku 260(2009) o borbi protiv nasilja nad ženama u porodici i Rezoluciju 279(2009) o borbi protiv nasilja nad ženama u porodici Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope.

24. Uz to, pregovori su inspirirani sljedećim političkim deklaracijama:
- a. Deklaracijom o programu akcije na Petoj evropskoj ministarskoj konferenciji o jednakosti između žena i muškaraca (u Skoplju, 22. i 23. januara 2003.);
 - b. Akcionim planom usvojenim na Trećem samitu šefova država i vlada Vijeća Evrope (u Varšavi, 16. i 17. maja 2005.);
 - c. Deklaracijom „Da rodna ravnopravnost postane stvarnost“ koju je Komitet ministara Vijeća Evrope usvojio (u Madridu, 12. maja 2009.);
 - d. Rezolucijom br. 1 o sprečavanju i odgovoru na nasilje u porodici usvojenoj na 29. konferenciji ministara pravde Vijeća Evrope (u Tromsu u Norveškoj, 18. i 19. juna 2009.);
 - e. Akcionim planom i Rezolucijom usvojenom na 7. konferenciji ministara za jednakost između žena i muškaraca Vijeća Evrope (Baku, 24. i 25. maja 2010.);
 - f. Pekinškom deklaracijom i Platformom za akciju usvojenom na Četvrtoj svetskoj konferenciji žena 1995., izvještajem *Ad hoc* komiteta sa cijele 23. specijalne sjednice Generalne skupštine Ujedinjenih naroda (Peking + 5 – politička deklaracija i ishodni dokument) kao i političkom deklaracijom s 49. sednice Komisije Ujedinjenih naroda o statusu žena iz 2005. (Peking + 10) i 54. sednice Komisije Ujedinjenih naroda o statusu žena iz 2010. (Peking + 15) i Žene 2000: rodna ravnopravnost, razvoj i mir za 21. stoljeće.
25. Preambula postavlja osnovni cilj Konvencije: stvaranje Evrope u kojoj nema nasilja nad ženama i nasilja u porodici. S tim ciljem ona uspostavlja čvrstu vezu između dostizanja rodne ravnopravnosti i suzbijanja nasilja nad ženama. Na osnovu ove premise, ona prepoznaje strukturnu prirodu nasilja nad ženama, kao i da je ono manifestacija historijski nejednakih odnosa moći između žena i muškaraca. Shodno tome, preambula daje uvod različitim mjerama koje se nalaze u Konvenciji i stavlja suzbijanje nasilja nad ženama u širi kontekst borbe protiv diskriminacije nad ženama i dostizanja rodne ravnopravnosti, zakonske i činjenične. Također bi trebalo naglasiti da termin „diskriminacija nad ženama“ treba tumačiti kao „svaku razliku, isključivanje odnosno zabranu koja nastaje na osnovu spola s ciljem ili svrhom povrede odnosno poništavanja priznanja, uživanja odnosno korištenja, nezavisno od bračnog statusa, na osnovu principa jednakosti između žena i muškaraca, ljudskih prava i osnovnih sloboda žena u oblasti politike, ekonomije, društva, kulture, građanskog društva odnosno u bilo kojoj drugoj oblasti“ u skladu s članom 1. CEDAW Konvencije. Istovremeno, autori su željeli prepoznati da se nasilje nad ženama i nasilje u porodici može objasniti i razumjeti na različite načine na strukturalnom, grupnom i individualnom nivou. Nasilje nad ženama i nasilje u porodici su kompleksni fenomeni i neophodno je upotrijebiti kombinaciju različitih pristupa kako bismo ih mogli razumjeti.
26. Autori su željeli naglasiti da nasilje nad ženama ozbiljno krši i povređuje, odnosno poništava uživanje ljudskih prava žena, posebno njihovih osnovnih prava na život, sigurnost, slobodu, dostojanstvo i fizički, odnosno emotivni integritet i zbog toga ne može biti zanemareno. Osim toga, prepoznali su da nasilje utiče štetno ne samo na žene, već i na društvo u cjelini i da je zbog toga potrebna hitna akcija. Konačno, naglasili su činjenicu da su neke grupe žena, kao što su žene i djevojčice s invaliditetom, često u većem riziku od nasilja, povrede, zloupotrebe, zanemarivanja odnosno nemarnog ophođenja, zlostavljanja odnosno iskorištavanja, kako u domu tako i izvan njega.
27. Uz potvrdu da je nasilje nad ženama, uključujući nasilje nad ženama u porodici, određeno rodni fenomen, potpisnice jasno prepoznaju da muškarci i dječaci također mogu biti žrtve nasilja u porodici i da se i ovo nasilje mora rješavati. Tamo gdje su djeca u pitanju, prepoznato je da ona ne moraju direktno pretrpjeti nasilje da bi bila smatrana žrtvama nasilja već je prisustvo nasilju u porodici također trauma i samim tim dovoljno da ih viktimizira.
28. Autori su željeli naglasiti da obaveze sadržane u ovoj konvenciji ne zahtijevaju od strana da preduzmu mjere protivno ustavnim pravilima, odnosno osnovnim principima koji se odnose na slobodu štampe i slobodu govora u drugim sredstvima javnog informiranja.
29. Važno je naglasiti da mjere sadržane u Konvenciji ne dovode u pitanje pozitivne obaveze država da štite prava priznata Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljnjem tekstu: *ECHR*). Mjere također treba da uzmu u obzir sve veći obim sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava koja postavlja značajne standarde u oblasti nasilja nad ženama i koja je osigurala smjernice autorima za razmatranje brojnih pozitivnih obaveza i mjera potrebnih za sprečavanje takvog nasilja.

Član 1. Ciljevi Konvencije

30. Stav 1. sadrži ciljeve Konvencije. Stav 1. (a) navodi kao specifični cilj Konvencije zaštitu žena od svih oblika nasilja, kao i sprečavanje, krivično gonjenje i eliminiranje nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

31. U skladu s prepoznavanjem veze iz preambule između suzbijanja nasilja u porodici i dostizanja zakonske i činjenične rodne ravnopravnosti, stav 1. (b) određuje da će Konvencija doprinijeti eliminiranju svih oblika diskriminacije nad ženama i promovirati suštinsku jednakost između žena i muškaraca. Autori su smatrali da je od suštinske važnosti da ovo bude navedeno kao jedan od ciljeva Konvencije.

32. Stav 1. (c) odražava potrebu za sveobuhvatnim pristupom, zaštitom i pomoći svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Oblici nasilja obuhvaćeni ovom konvencijom imaju razarajuće posljedice po žrtve. Neophodna je izrada sveobuhvatnog okvira ne samo zbog obezbjeđivanja njihove sigurnosti u budućnosti, ponovnog uspostavljanja njihovog fizičkog i psihičkog zdravlja, već i da bi im se omogućilo da ponovo izgrade svoje živote. Ovaj okvir treba da se zasniva na principima ljudskih prava.

33. Stav 1. (d) bavi se međunarodnom saradnjom, o kojoj se detalji nalaze u Poglavlju VIII. Međunarodna saradnja nije ograničena na pravnu saradnju u krivičnim i građanskim pravnim pitanjima već se odnosi i na razmjenu informacija radi sprečavanja krivičnih djela iz ove konvencije i osiguravanja zaštite od neposredne štete.

34. Eliminiranje nasilja zahtijeva intenzivnu saradnju većeg broja agencija u okviru integriranog pristupa. Kao konačni cilj Konvencije u stavu 1.(e) navodi se osiguravanje ovakvog pristupa sprečavanju i borbi protiv nasilja, što je dodatno razrađeno u Poglavlju II. i drugim odjeljcima Konvencije.

35. U stavu 2. naglašeno je uspostavljanje mehanizma praćenja kako bi se osiguralo da zemlje članice djelotvorno primjenjuju odredbe Konvencije. To je sredstvo kojim se osigurava da članice poštuju Konvenciju i predstavlja garanciju njene dugoročne djelotvornosti (vidjeti komentare na Poglavlje IX.).

Član 2. Oblast primjene Konvencije

36. U stavu 1. navodi se da se Konvencija odnosi na sve oblasti nasilja nad ženama koje uključuje nasilje u porodici počinjeno nad ženama. Autori su smatrali da je značajno naglasiti da žene predstavljaju većinu žrtava nasilja u porodici.

37. Odredba iz stava 2. o oblasti primjene Konvencije podstiče članice da primjenjuju Konvenciju i na nasilje u porodici počinjeno nad muškarcima i djecom. One to mogu učiniti na način koji smatraju najprikladnijim, naročito uzimajući u obzir specifičnu situaciju u državi i događajima u društvu. Međutim, u pogledu zadržavanja pažnje na različitim oblastima rodno zasnovanog nasilja nad ženama, stavom 2. zahtijeva se od članica da obrate posebnu pažnju na žrtve ovog oblika nasilja u primjeni Konvencije. To znači da rodno zasnovano nasilje nad ženama, u svojim različitim pojavnim oblicima, od kojih je jedan nasilje u porodici, moraju biti u osnovi svih mjera koje se preduzimaju u primjeni ove konvencije.

38. Osnovni principi međunarodnog humanitarnog prava i Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda koji se navode u preambuli Konvencije potvrđuju pojedinačnu krivičnu odgovornost prema međunarodnom pravu za nasilje do kojeg dolazi prevashodno (ali ne isključivo) tokom oružanog sukoba. Član 7. Rimskog statuta (zločini protiv čovječnosti počinjeni u okviru raširenog i sistematskog napada usmjerenog protiv svakog civilnog stanovništva) i član 8.j (ratni zločini) koji uključuje djela nasilja počinjena uglavnom nad ženama kao što je silovanje i seksualno nasilje. Međutim, oblici nasilja koje obuhvata važeća konvencija ne prestaju tokom oružanog sukoba, odnosno perioda okupacije. Stav 3. zato osigurava neprekidnu primjenu Konvencije tokom oružanog sukoba u skladu s principima međunarodnog humanitarnog prava i međunarodnog krivičnog prava.

Član 3. Definicije

39. Član 3. sadrži nekoliko definicija koje se koriste u cijeloj Konvenciji.

Definicija „nasilja nad ženama“

40. Definicija „nasilja nad ženama“ razjašnjava da, u svrhu Konvencije, nasilje nad ženama podrazumijeva kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije. To je u skladu s ciljem Konvencije navedenim u članu 1. (b) i treba ga imati u vidu prilikom primjene Konvencije. Drugi dio definicije isti je kao u Preporuci Vijeća Evrope Rec(2002) 5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja, Općoj preporuci br. 19 CEDAW Komiteta o nasilju nad ženama (1992.), kao i u članu 1. Deklaracije Ujedinjenih naroda o eliminiranju svih oblika nasilja nad

ženama. Autori su ga proširili kako bi obuhvatio pojam „ekonomske povrede“, koja se može dovesti u vezu s psihičkim nasiljem.

Definicija „nasilja u porodici“

41. Član 3.(b) sadrži definiciju nasilja u porodici koje obuhvata djela fizičkog, seksualnog, psihičkog odnosno ekonomskog nasilja između članova porodice odnosno domaćinstva, nezavisno od bioloških odnosno zakonskih porodičnih veza. Kako se pominje u stavu 41., ekonomsko nasilje može se dovesti u vezu s psihičkim nasiljem. Nasilje u porodici obuhvata uglavnom dva tipa nasilja: partnersko nasilje između sadašnjih odnosno bivših supružnika odnosno partnera i međugeneracijsko nasilje koje se najčešće javlja između roditelja i djece. Ova definicija je rodno neutralna i obuhvata žrtve i učiniocice oba spola.

42. Nasilje u porodici u vidu partnerskog nasilja obuhvata: fizičko, seksualno, psihičko odnosno ekonomsko nasilje između sadašnjih odnosno bivših supružnika kao i sadašnjih odnosno bivših partnera. To je oblik nasilja koji nesrazmjerno utiče na žene i koji je samim tim određen kao rodno zasnovan. Iako „u porodici“ izgleda kao da ograničava kontekst u kojem može doći do nasilja, autori su prepoznali da se nasilje često nastavlja nakon prekida veze i stoga se saglasili da zajedničko mjesto stanovanja žrtve i učinioca nije neophodno. Međugeneracijsko nasilje u porodici obuhvata: fizičko, seksualno, psihičko i ekonomsko nasilje lica nad njenim/njegovim djetetom odnosno roditeljem (zlostavljanje starih lica), odnosno takvo nasilje između bilo koja dva ili više članova porodice različitih generacija. Opet, zajedničko mjesto stanovanja žrtve i učinioca nije neophodno.

Definicija „roda“

43. S obzirom da Konvencija postavlja obavezu sprečavanja i borbe protiv nasilja u širim okvirima ostvarivanja jednakosti između žena i muškaraca, autori su smatrali da je važno definirati pojam „roda“. U kontekstu ove konvencije, pojam roda, koji se zasniva na dva spola, muškom i ženskom, objašnjava da također postoje i društveno izgrađene uloge, ponašanja, aktivnosti i atributi koje dato društvo smatra štetnom praksom i doprinosi da nasilje nad ženama postane prihvatljivo. Kako bi se prevazišle takve rodne uloge, član 12.(1) daje okvir kojim suzbijanje predrasuda, običaja, tradicija i drugih praksi koje se zasnivaju na inferiornosti žena, odnosno na stereotipnim rodnim ulogama postaje opća obaveza u sprečavanju nasilja. Na drugim mjestima u Konvenciji poziva se na razumijevanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici iz rodne perspektive koje treba da bude u osnovi svih mjera za zaštitu i podršku žrtvama. To znači da se ovim oblicima nasilja treba baviti u kontekstu preovladavajuće nejednakosti između žena i muškaraca, postojećih stereotipa, rodnih uloga i diskriminacije nad ženama kako bi odgovor na složenost ovog fenomena bio adekvatan. Pojam „rod“, prema ovoj definiciji, nije zamjena za pojmove „žene“ i „muškarci“ u Konvenciji.

Definicija „rodno zasnovanog nasilja nad ženama“

44. Pojam „rodno zasnovano nasilje“ koristi se u Konvenciji i odnosi se na nasilje koje je usmjereno protiv žene zato što je žena, odnosno ono koje utiče na žene nesrazmjerno. Ono se razlikuje od drugih tipova nasilja u tome što je rod žrtve primarni motiv za djela nasilja iz podstava a. Drugim riječima, rodno zasnovano nasilje odnosi se na svaku povredu koja je učinjena ženi a predstavlja i uzrok i posljedicu nejednakih odnosa moći koji se zasnivaju na percepciji razlika između žena i muškaraca koje dovode do podređenog položaja žena kako u privatnoj tako i u javnoj sferi. Ova vrsta nasilja duboko je ukorijenjena u društvenim i kulturološkim strukturama, normama i vrijednostima koje vladaju društvom i često opstaje zbog kulture poricanja i šutnje. Upotreba izraza „rodno zasnovano nasilje nad ženama“ u ovoj konvenciji znači isto što i izraz „rodno zasnovano nasilje“ kako se koristi u Općoj preporuci br. 19 CEDAW Komiteta o nasilju nad ženama (1992.), Deklaraciji Generalne skupštine Ujedinjenih naroda o eliminiranju nasilja nad ženama (1993.) i Preporuci Rec(2002.)⁵ Komiteta ministara Vijeća Evrope državama članicama o zaštiti žena od nasilja (2002.). Ovaj izraz ima za cilj zaštitu žena od nasilja koje proističe iz rodnih stereotipa i posebno obuhvata žene i tako ga treba razumjeti.

Definicija „žrtve“

45. U Konvenciji se na mnogo mjesta pominju žrtve. Pojam „žrtva“ odnosi se i na žrtve nasilja nad ženama i na žrtve nasilja u porodici, kako je definirano u članu 2.(a) odnosno članu 3.(b). Dok samo žene i djevojčice mogu biti žrtve nasilja nad ženama, žrtve nasilja u porodici mogu obuhvatiti muškarce, žene i djecu. U skladu s drugim sporazumima u oblasti ljudskih prava, pojam „dijete“ označava svako lice mlađe od 18 godina. Pojam „žrtva“ treba razumjeti u skladu s oblašću primjene Konvencije.

Definicija „žena“

46. Svjesni činjenice da su mnogi oblici nasilja obuhvaćeni Konvencijom počinjeni i nad ženama i nad djevojčicama, autori nisu željeli ograničiti primjenjivost Konvencije samo na odrasle žrtve. Podstav f. stoga jasno navodi da pojam „žene“ obuhvata djevojčice mlađe od 18 godina.

47. Ova konvencija predstavlja sporazum između država koje same za sebe stvaraju obaveze. Odredbe u čl. 3. i 4. ne sadrže nikakva nova prava već pojašnjavaju postojeća ljudska prava. Sve obaveze za pojedince proizilaze iz zakona i drugih mjera koje članice usvoje u skladu s Konvencijom.

Član 4. Osnovna prava, princip jednakosti i nediskriminacije

48. Stav 1. navodi princip da svako lice ima pravo da živi slobodno od nasilja u javnoj i u privatnoj sferi. U pogledu fokusa Konvencije, autori su smatrali da je važno da se unese posebna obaveza promocije i zaštite ovog prava za žene koje preovladavaju među žrtvama rodno zasnovanog nasilja.

49. Diskriminacija nad ženama predstavlja plodno tlo za toleranciju nasilja nad ženama. Sve mjere koje se preduzimaju za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama treba da promoviraju jednakost između žena i muškaraca kao jedinu suštinsku jednakost, što će spriječiti takvo nasilje u budućnosti. U presudi u predmetu *Opuz v. Turkey*, Evropski sud za ljudska prava bavio se međusobnom povezanošću između diskriminacije i nasilja nad ženama i zaključio da rodno zasnovano nasilje predstavlja oblik diskriminacije zato što uglavnom pogađa žene, a žene nisu zaštićene zakonom isto kao muškarci.

50. Iz ovih razloga stav 2. potvrđuje princip suštinske jednakosti između žena i muškaraca zahtijevajući od članica ne samo da osude sve oblike nasilja nad ženama, već i da uključe princip jednakosti u zakonodavstvo, osiguraju njegovo ostvarenje u praksi, kao i da zabrane diskriminaciju zakonom i ukinu sve diskriminirajuće zakone i prakse. U njemu se prepoznaje da uživanje prava na slobodu od nasilja stoji u međusobnoj povezanosti s obavezom članica da osiguraju jednakost između žena i muškaraca u ostvarivanju i uživanju svih građanskih, političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih prava u skladu sa instrumentima iz oblasti ljudskih prava Vijeća Evrope, posebno ECHR-a i njenim protokolima i Evropskom socijalnom poveljom i drugim međunarodnim instrumentima čije su članice, a posebno Konvencije CEDAW.

51. Važno je naglasiti da ovaj stav daje članicama dvije mogućnosti kako da ispune zahtjev i uključe princip jednakosti između žena i muškaraca u zakonodavstvo: izmjene i dopune ustava, odnosno uključivanje u druge zakonodavne akte. Uz to, obaveza da se osigura praktično ostvarenje jednakosti između žena i muškaraca odnosi se na činjenicu da često nije dovoljno uključivanje u zakonodavstvo već su potrebne praktične mjere za provođenje ovog principa na smislen način.

52. Stavom 3. članicama se zabranjuje diskriminacija prilikom primjene Konvencije. Značenje diskriminacije identično je onome koje je dato u članu 14. ECHR-a. Spisak nediskriminirajućeg osnova zasniva se na onome iz člana 14. ECHR-a kao i na spisku u Protokolu br. 12 ECHR-a. Vrijedi ukazati na to da je Evropski sud za ljudska prava primijenio član 14. na osnov diskriminacije koji se ne pominje eksplicitno u toj odredbi (vidjeti, npr. pitanja koja se odnose na osnov seksualne orijentacije, presudu od 21. decembra 1999. u slučaju *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*).

53. U svjetlu ove sudske prakse, autori su željeli dodati sljedeće nediskriminirajuće osnove od velikog značaja za predmet Konvencije: rod, seksualnu orijentaciju, rodni identitet, uzrast, zdravstveno stanje, invaliditet, bračno stanje i migrantski odnosno izbjeglički ili drugi status, što znači da ovaj spisak nije konačan. Istraživanje ponašanja žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici koje se tiče traženja pomoći, ali i pružanja usluga u Evropi pokazuje da je diskriminacija nad određenim grupama žrtava još uvijek rasprostranjena. Žene još uvijek mogu doživjeti diskriminaciju od organa unutrašnjih poslova, odnosno sudstva prilikom prijavljivanja djela rodno zasnovanog nasilja. Slično tome, homoseksualci, lezbijke i biskualne žrtve nasilja u porodici često su isključene iz usluga podrške zbog svoje seksualne orijentacije. Određene grupe lica mogu također doživjeti diskriminaciju na osnovu svog rodnog identiteta, što jednostavno rečeno znači da rod s kojim se identificiraju ne mora biti u skladu sa spolom koji dobiju rođenjem. Tu spadaju kategorije lica kao što su transrodna i transseksualna lica, lica koja se preoblače (*cross-dressers*), transvestiti i druge grupe lica koje ne odgovaraju onome što je društvo odredilo kao „muške“ odnosno „ženske“ kategorije. Uz to, migrantkinje i žene izbjeglice također mogu biti isključene iz usluga podrške zbog svog boravišnog statusa. Važno je naglasiti da žene nekad doživljavaju višestruke oblike nasilja kao što je slučaj sa ženama s invaliditetom i/ili ženama iz nacionalnih manjina, Romkinjama, odnosno ženama zaraženim HIV-om/AIDS-om, da nabrojimo neke od njih. To se ne mijenja kada postanu žrtve rodno zasnovanog nasilja.

54. Zabrana diskriminacije iz stava 3. mnogo je ograničenijeg obima od zabrane diskriminacije nad ženama iz stava 2. ovog člana. Ona zahtijeva od članica da se suzdrže od diskriminacije u primjeni odredbi Konvencije, dok stav 2. poziva članice da osude diskriminaciju u oblastima izvan nadležnosti Konvencije.

55. Stav 4. odnosi se na posebne mjere koje članica Konvencije može preduzeti kako bi povećala zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja – mjere koje bi koristile samo žene. Ova odredba ne ukida opću zabranu diskriminacije. U skladu s članom 4. Konvencije CEDAW, ovaj stav određuje da posebne mjere koje imaju za cilj

sprečavanje i zaštitu žena od rodno zasnovanog nasilja i koje se ne odnose na muškarce ne predstavljaju oblik diskriminacije. To je u skladu s konceptom diskriminacije kako ga tumači Evropski sud za ljudska prava u svojoj sudskoj praksi koja se odnosi na član 14. Konvencije ECHR-a. Ova sudska praksa posebno razjašnjava da diskriminaciju ne predstavlja svako različito ponašanje. Kako je Sud naveo, npr. u presudi *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. the United Kingdom*, „različito ponašanje je diskriminirajuće ako nema razlog odnosno razumno opravdanje, odnosno ako ne prati legitiman cilj odnosno ako ne postoji razumna veza odnosno recipročnost između upotrijebljenih sredstava i očekivanog cilja“. Činjenica da žene doživljavaju rodno zasnovano nasilje, uključujući i nasilje u porodici, u znatno većoj mjeri od muškaraca može se smatrati razlogom i razumnim opravdanjem za upotrebu sredstava i preduzimanje posebnih mjera isključivo u korist žena žrtava.

56. Vidjeti stav 47.

Član 5. Obaveze država i dužna pažnja

57. Prema međunarodnom pravu, država je odgovorna za međunarodno nezakonita učinjena djela koja se mogu s njom povezati, kroz rad njihovih agencija poput policije, imigracione službe i zatvorskih čuvara. Ovaj princip propisan je u članovima Komisije međunarodnog prava o odgovornosti država za međunarodno nezakonita djela (2001.), koji su široko prihvaćeni kao običajno međunarodno pravo. Prema međunarodnim zakonima o ljudskim pravima, država ima i negativna i pozitivna zaduženja: državni zvaničnici moraju i poštivati zakon i suzdržavati se od činjenja nezakonitih djela po međunarodnom pravu i moraju štiti lica od drugih koji ne istupaju u ime države. Član 5. stav 1. odnosi se na obavezu države da osigura da se njeni organi, zvaničnici, agenti, institucije i drugi akteri koji istupaju u ime države suzdrže od djela nasilja nad ženama, dok stav 2. sadrži obaveze članica u provođenju dužne pažnje u vezi s djelima obuhvaćenim ovom konvencijom koja su počinili akteri koji ne istupaju u ime države. U oba slučaja država je odgovorna ako dođe do njihovog kršenja.

58. Obaveza dužne pažnje usvojena je u više međunarodnih instrumenata, tumačenja i presuda koje se odnose na ljudska prava u pogledu nasilja nad ženama. U njih spadaju i Opća preporuka br.19 CEDAW Komiteta o nasilju nad ženama (1992.), član 4. Deklaracije Generalne skupštine Ujedinjenih naroda o eliminiranju nasilja nad ženama (1993.), Konvencija o sprečavanju nasilja nad ženama (Konvencija *Belém do Pará*, 1994) koju je usvojila Organizacija američkih država, kao i Preporuka Vijeća Evrope Rec(2002)5 Komiteta ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja (2002.). Uz to, sadržaj člana 5. odnosi se na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava. U svojoj skorašnjoj praksi o nasilju u porodici Sud je usvojio obavezu dužne pažnje (vidjeti presudu u predmetu *Opuz v. Turkey*, 2009.). Sud je ustanovio da pozitivna obaveza zaštite prava na život (član 2. ECHR-a) zahtijeva od državnih vlasti da pokažu dužnu pažnju, npr. preduzimajući preventivne operativne mjere u zaštiti lica čiji je život ugrožen.

59. U odnosu na ovakav razvoj događaja u međunarodnom pravu i jurisprudenciji, autori su smatrali da je značajno uključiti princip dužne pažnje u ovu konvenciju. Ona ne predstavlja obavezu koja se odnosi na rezultat već obavezu koja se odnosi na sredstvo. Članice su obavezne da organiziraju svoj odgovor na sve oblike nasilja obuhvaćene ovom konvencijom tako da nadležni organi mogu prilježno da sprečavaju, istražuju, kažnjavaju i osiguraju reparaciju za takva djela nasilja. Ako u tome ne uspiju, država je odgovorna za čin koji bi inače bio isključiva odgovornost aktera koji ne istupa u ime države. Kao takvo, nasilje nad ženama koje počinje akteri koji ne istupaju u ime države prelazi prag kršenja ljudskih prava kako se navodi u članu 2. ako članice imaju obavezu da preduzmu zakonodavne i druge mjere neophodne za primjenu dužne pažnje u sprečavanju, istrazi, kažnjavanju i reparaciji za djela nasilja obuhvaćena ovom konvencijom, kao i da osiguraju zaštitu žrtvama, i da neuspjeh u ovome predstavlja kršenje i narušavanje, odnosno poništavanje uživanja njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda.

60. Pojam „reparacija“ može obuhvatiti različite oblike reparacije u skladu s međunarodnim zakonom o ljudskim pravima, kao što su: restitucija, kompenzacija, rehabilitacija, zadovoljenje kao i garancija neponavljanja. U pogledu kompenzacije, važno je naglasiti da ovaj oblik reparacije članica osigurava pod uslovima navedenim u članu 30.(2) ove konvencije. Na kraju „akter koji ne istupa u ime države“ odnosi se na fizička lica, a ovaj koncept već je objašnjen u tački II. Preporuke Vijeća Evrope Rec (2002)5 o zaštiti žena od nasilja.

Član 6. Rodno osjetljive politike

61. S obzirom da se član 6. nalazi u I. poglavlju koje se također bavi i općim obavezama članica, njegova primjena odnosi se i na sve ostale članove ove konvencije. Ova obaveza ima dvostruku prirodu. S jedne strane, zahtijeva od članica da osiguraju da se rodna perspektiva primjenjuje ne samo prilikom izrade mjera u primjeni Konvencije, već i prilikom procjene njihovog uticaja. To znači da treba provesti procjenu rodnog uticaja u fazi planiranja sveke mjere koju članica preduzme prilikom provođenja ove konvencije. To dalje znači da se tokom faze evaluacije od članica zahtijeva da ustanove da li postoji razlika u rodnom uticaju odredbi.

62. S druge strane, ovaj član poziva članice da unapređuju i provode politike čiji je cilj ostvarivanje jednakosti između žena i muškaraca i osnaživanje žena. Ova obaveza je komplementarna s obavezom o osudi i zabrani

diskriminacije koja je sadržana u članu 4. stav 2. Uvjereni u potrebu za ostvarenjem jednakosti između žena i muškaraca i osnaživanjem žena s ciljem okončanja svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom, autori su smatrali da je od suštinske važnosti da članice dobiju obavezu koja prevazilazi specifične mjere za sprečavanje i borbu protiv takvih oblika nasilja kako bi se taj cilj ostvario. Ovo je u vezi s ciljevima Konvencije navedenim u članu 1., posebno s promoviranjem suštinske jednakosti između žena i muškaraca, što obuhvata i osnaživanje žena, kako se navodi u članu 1.(b).

Poglavlje II. Integriranje politika i prikupljanje podataka

63. Slično ostalim konvencijama o kojima se govorilo na nivou Vijeća Evrope, i ova konvencija prati tzv. strukturu 3 slova P, odnosno „prevencije“, „protekcije“ (zaštite) i „procesuiranja“ (krivičnog gonjenja). Međutim, s obzirom da su za djelotvoran odgovor na sve oblike nasilja obuhvaćene ovom konvencijom potrebne mjere u više od ove tri oblasti, autori su smatrali da je neophodno uvesti još jedno slovo „P“ (integrirane politike).

Član 7. Sveobuhvatne i koordinirane politike

64. Stav 1. nalaže članicama da osmisle i provode politike koje obuhvataju niz mjera koje različiti akteri i agencije treba da preduzmu i koje, u cjelini, nude holistički odgovor na nasilje nad ženama. Ova obaveza dodatno je opisana u stavu 2. Ona nalaže članicama da osiguraju da se usvojene politike primjenjuju kroz djelotvornu saradnju svih nadležnih organa. Primjeri dobre prakse u nekim državama članicama ukazuju na poboljšane rezultate u saradnji organa unutrašnjih poslova, sudstva, ženskih nevladinih organizacija, službi za zaštitu djece i ostalih nadležnih partnera u određenom slučaju, naprimjer u izvođenju precizne procjene rizika, odnosno izrade plana sigurnosti. Ova vrsta saradnje ne treba da zavisi od pojedinaca koji su uvjereni u korist razmjene informacija već zahtijeva pravilnike i protokole kojih će se pridržavati svi organi, kao i dovoljno obučavanje zaposlenih kako da ih upotrebljavaju i kako da od njih imaju koristi.

65. Kako bi se osiguralo da stručnost i ugao posmatranja nadležnih aktera, organa i institucija imaju udjela u donošenju svih javnih politika u ovoj oblasti, stav 3. zahtijeva učešće „svih nadležnih aktera, kao što su državni organi, nacionalne, regionalne i lokalne skupštine i uprave, državne institucije za zaštitu ljudskih prava i organizacije civilnog društva“. Ovo je neiscrpan lista aktera, a namjera autora je da pokrije posebno ženske nevladine organizacije i organizacije migranata, ali i vjerske ustanove. Državne institucije za zaštitu ljudskih prava odnose se na one institucije koje su osnovane u skladu s principima Ujedinjenih naroda koji se odnose na državne institucije za unapređenje i zaštitu ljudskih prava, usvojenim u okviru Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih naroda 48/134, 1993. S obzirom da državne institucije za zaštitu ljudskih prava postoje u mnogim državama članicama Vijeća Evrope, autori su smatrali da je važno uključiti ih u spisak nadležnih aktera, tamo gdje postoje. Ova odredba ne sadrži obavezu osnivanja ovih institucija tamo gdje one ne postoje. Uključivanjem nacionalnih, regionalnih i lokalnih parlamenata u ovu odredbu autori su imali namjeru da obuhvate različite nivoe zakonodavne vlasti članica koje imaju federalne sisteme. Jedan od načina kojima bi se osigurali elementi sveobuhvatnih i koordiniranih politika, s jedne strane, i učešća svih relevantnih institucija i agencija, s druge, bila bi izrada nacionalnih akcionih planova.

Član 8. Finansijska sredstva

66. Ovaj član ima za cilj namjenu odgovarajućih finansijskih sredstava i kadrova kako za aktivnosti koje provodi javna uprava tako i za odgovarajuće nevladine organizacije i organizacije civilnog društva. Države članice Vijeća Evrope imaju različitu praksu državnog finansiranja nevladinih organizacija (u daljnjem tekstu: NVO) koje se bave sprečavanjem i borbom protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Obaveza koja se odnosi na članice stoga predstavlja namjenu finansijskih sredstava i kadrova za aktivnosti koje provode NVO i civilno društvo.

67. Imajući u vidu različite ekonomske okolnosti država članica, autori su odlučili da ograniče ovu obavezu na namjenu odgovarajućih sredstava. To znači da namijenjena sredstva treba da odgovaraju postavljenom cilju, odnosno mjeri koja se provodi.

Član 9. Nvladine organizacije i civilno društvo

68. U mnogim državama članicama ogromnu većinu usluga za žrtve nasilja u porodici, kao i usluga za žrtve drugih različitih oblika nasilja nad ženama vode nevladine organizacije, odnosno organizacije civilnog društva. One tradicionalno pružaju sklonište, daju pravne savjete, medicinsko odnosno psihološko savjetovanje i osiguravaju SOS telefone kao i druge neophodne usluge.

69. Svrha ovog člana jeste da se naglasi značajan doprinos koji ove različite organizacije imaju u sprečavanju i borbi protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Stoga je potrebno da članice ove konvencije prepoznaju njihov rad tako što će, naprimjer, iskoristiti njihovu stručnost i uključiti ih kao partnere u saradnju između agencija, odnosno u provođenje sveobuhvatnih državnih politika za koje se zalaže član 7. Osim ovog priznanja, prema ovom članu, potrebno je da članice Konvencije aktivno podstiču i podržavaju rad ovih posvećenih NVO i organizacija civilnog društva. To znači omogućiti im da obavljaju svoj posao na najbolji mogući način. Iako se član 9. odnosi samo na NVO i civilno društvo koje aktivno učestvuje u borbi protiv nasilja nad ženama, to ne treba spriječiti članice da odu korak dalje i podrže rad NVO i civilnog društva koje se bavi borbom protiv nasilja u porodici u njegovom širem obliku.

Član 10. Koordinaciono tijelo

70. Stav 1. sadrži obavezu da jedno ili više zvaničnih tijela dobije četiri specifična zadatka: koordinaciju, provođenje, praćenje i procjenu politika i mjera koje je data članica Konvencije osmislila za sprečavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. To se može učiniti uspostavljanjem novih zvaničnih tijela, odnosno davanja mandata zvaničnim tijelima koja već postoje da se bave ovim zadacima. Pojam „zvanično tijelo“ podrazumijeva svako tijelo odnosno instituciju u okviru države. To tijelo može se osnovati odnosno da već postoji bilo na nacionalnom ili na regionalnom nivou. O veličini, zaposlenima i finansiranju treba da odluče članice, kao i o tome kojem će tijelu biti odgovorna i kakve će imati obaveze u smislu izvještavanja. U pogledu zadataka provođenja, praćenja i procjene ovo tijelo bi trebalo da postoji na onom nivou strukture date članice koji je nadležan za provođenje mjera. To znači da u strukturi federalne državne uprave može biti neophodno postojanje više od jednog tijela.

71. Četiri zadatka koja ovo tijelo/tijela imaju mandat obavljati imaju za cilj da osiguraju da različite mjere koje članica preduzme u primjeni ove konvencije budu dobro koordinirane i da dovode do zajedničkog napora svih državnih organa i sektora. Osim toga, oni imaju za cilj da osiguraju provođenje svih novih politika i mjera. Zadatak koji ova tijela imaju u smislu praćenja ograničen je na praćenje kako i koliko djelotvorno se politike i mjere za sprečavanje i borbu protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom provode na nacionalnom i/ili regionalnom i lokalnom nivou. Ovo se ne odnosi na praćenje pridržavanja cijele Konvencije, što je zadatak koji obavlja nezavisni međunarodni mehanizam za praćenje iz Poglavlja IX. ove konvencije (vidjeti komentare vezano za Poglavlje IX.). Na kraju, evaluacija politika i mjera koje ova tijela imaju mandat da provode predstavljaju naučnu procjenu određene politike, odnosno mjere kako bi se procijenilo da li ona ispunjava potrebe žrtava i ispunjava li svoju svrhu, kao i da li otkriva nenamjerne posljedice. Za ovo će biti potrebni obimni administrativni i populacioni podaci, za čije prikupljanje su članom 11. obavezane članice Konvencije. Iz tog razloga tijela koja nastanu u skladu s ovim članom također imaju zadatak da koordiniraju prikupljanje neophodnih podataka i da ih analiziraju i objave rezultate. Neke države članice otvorile su centre za praćenje nasilja nad ženama koji već sakupljaju razne podatke. Iako oni mogu poslužiti kao primjer, autori su odlučili da prepuste članicama odluku o tome kako da osiguraju koordinaciju, analizu i objavljivanje podataka od strane datih tijela.

72. Stav 2. ovog člana ovlašćuje ova tijela da dobijaju informacije u skladu s okvirom ove konvencije koji je data članica dobila u skladu s Poglavljem VIII. (vidjeti komentare u vezi s Poglavljem VIII.). Važno je naglasiti da je, zbog zaštite podataka, ovlaštenje ograničeno na primanje informacija opće prirode (vidjeti komentare koji se odnose na član 65.). Obaveza je stoga ograničena na osiguravanje da tijela nastala u skladu s ovim članom budu informirana, u općem smislu i bez pozivanja na pojedinačne slučajeve o aktivnostima međunarodne saradnje, uključujući i zajedničku pravnu pomoć u građanskim i krivičnim pitanjima. Svrha jeste da im se dozvoli da ispune svoju ulogu.

73. Informacije i stečeno znanje razmjenom iskustava i prakse od velike je vrijednosti u sprečavanju i borbi protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Stav 3. stoga daje tijelima nastalim u skladu s ovim članom mogućnost da traže kontakt i uspostave saradnju s partnerskim tijelima iz drugih članica ove konvencije. To će omogućiti značajnu međusobnu razmjenu koja je produktivna i plodna za sve i dovest će do dodatnog usklađivanja prakse.

Član 11. Prikupljanje podataka i istraživanje

74. Sistematsko i adekvatno prikupljanje podataka odavno je prepoznato kao suštinska komponenta djelotvornog donošenja javnih politika u oblasti sprečavanja i borbe protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Uprkos tome što je ovo prepoznato, rijetki su primjeri sistematskog prikupljanja administrativnih, odnosno populacionih podataka u državama članicama Vijeća Evrope. Uz to, podaci koji postoje rijetko su uporedivi između država, odnosno u različitom vremenu, što dovodi do ograničenog razumijevanja širine i razvijenosti problema. Sprečavanje i borba protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici zahtijeva donošenje politika na osnovu pokazatelja. To podrazumijeva djelotvorno bilježenje obima nasilja kroz obimne komparativne podatke na koje bi se politike oslanjale i koji bi služili za praćenje provođenja mjera kako bi se problem riješio.

Ovo poglavlje sadrži obavezu redovnog prikupljanja reprezentativnih i uporedivih podataka za izradu i provođenje politika za sprečavanje i borbu protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Ono određuje koji tip podataka koje koordinaciono tijelo/tijela osnovana u skladu s članom 10. treba da prikupljaju, analiziraju i pripremaju za objavljivanje i prosljeđuju grupi nezavisnih eksperata (GREVIO) odgovornoj za praćenje provođenja Konvencije (vidjeti Poglavlje IX.). Uz to, on ističe potrebu za podržavanjem istraživanja u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

75. Priroda obaveze sadržane u stavu 1. je dvostruka. Prvo, s ciljem izrade i provođenja politika na osnovu pokazatelja i procjene da li one odgovaraju na potrebe onih koji su izloženi nasilju, u podstavu *a* sadržana je obaveza članica da prikupljaju razvrstane relevantne statističke podatke u redovnim vremenskim intervalima o slučajevima svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Tačne statističke informacije posebno osmišljene tako da se odnose na žrtve i učiniocima takvog nasilja nisu samo značajne u naporima podizanja svijesti donosilaca politika i javnosti o ozbiljnosti problema, već mogu također i pomoći u izvještavanju žrtava odnosno svjedoka. Relevantni statistički podaci mogu obuhvatati administrativne statističke podatke koje prikupljaju zdravstvene i socijalne službe, organi unutrašnjih poslova i NVO, kao i sudske podatke koje bilježe pravosudni organi, uključujući i javna tužilaštva. Odgovarajuće prikupljeni statistički administrativni i sudski podaci mogu doprinijeti nacionalnom odgovoru članica na sve vidove nasilja obuhvaćene ovom konvencijom traženjem informacija o radu državnih institucija kao i informacija o krivičnim djelima s kojima se vlasti susreću u krivičnom postupku. Administrativni podaci na osnovu usluga obuhvataju npr. sistematsko bilježenje podataka o tome kako žrtve takvog nasilja koriste usluge i kako državni organi i javni (i privatni) zdravstveni sektor im zauzvrat pomaže da u svojoj nevolji zatraže pravdu, zdravstvenu njegu, savjetovanje, smještaj i drugu podršku. Podaci organa o korisnicima i korištenju usluga nisu ograničeni samo na procjenu djelotvornosti donesenih politika, već služe kao osnov za procjenu administrativnog troška takvog nasilja. Osim toga, pravosudni podaci daju informacije o kaznama i karakteristikama osuđenih lica, kao i o stopama osuda.

76. Shodno tome, državni organi kao što su sudovi, policija i službe socijalne zaštite treba da uspostave sisteme podataka koji prevazilaze interne potrebe datog organa. Opet, da bi pokazali da li je došlo do poboljšanja odnosno opadanja djelotvornosti mjera i politika za prevenciju, protekciju i procesuiranje, treba prikupljati odgovarajuće statističke administrativne i pravosudne podatke u redovnim vremenskim razmacima. Upotrebljivost i relevantnost takvih podataka prije svega zavisi od kvaliteta bilježenja podatka. Iako su autori smatrali da je najbolje da prepuste članicama izbor kategorija podataka koje će koristiti, minimum obaveza jeste razvrstavanje zabilježenih podataka o žrtvama i učiniocima prema spolu, uzrastu, tipu nasilja kao i odnosu između učinioca i žrtve, geografskoj lokaciji, kao i drugim faktorima koje članice smatraju relevantnim, kao što je invaliditet. Zabilježeni podaci također treba da sadrže informacije o procentu osuđenih učinilaca svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom, uključujući i broj izrečenih mjera zaštite. Studija Vijeća Evrope o „Prikupljanju administrativnih podataka o nasilju u porodici u državama članicama Vijeća Evrope“ (EG-VEW-DC(2008)Study) identificira ove i druge kategorije i predstavlja model pristupa koji sadrži preporuke o prikupljanju administrativnih podataka pored onih koji se u trenutnoj praksi prikupljaju.

77. Drugo, podstav *b* sadrži obavezu članica da podržavaju istraživanja u oblasti svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom. Od ključnog je značaja da članice zasnivaju svoje politike i mjere za sprečavanje i borbu protiv takvih oblika nasilja na vrhunskom istraživanju i znanju u ovoj oblasti. Istraživanje predstavlja ključni element donošenja javnih politika na osnovu pokazatelja i time mogu mnogo doprinijeti unapređenju svakodnevnog odgovora sudova u stvarnom životu na nasilje nad ženama i nasilje u porodici, službi podrške i organa unutrašnjih poslova. Ova odredba stoga zahtijeva od članica da preduzmu i podrže istraživanja kako bi se došlo do znanja o suštinskim uzrocima i posljedicama problema, rasprostranjenosti i stope osuda, kao i o djelotvornosti mjera koje se preduzimaju u primjeni Konvencije.

78. Stav 2. sadrži obavezu provođenja anketa među stanovništvom. Ovo podrazumijeva prikupljanje podataka o ciljnom stanovništvu koji su statistički reprezentativni tako da se mogu lako primijeniti na širu populaciju. Ankete među stanovništvom mogu pružiti uopćenije društveno orijentirane uvide u prevalencu, prirodu, determinante i posljedice svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Oni također mogu osigurati pouzdane podatke o iskustvima žrtava nasilja, o razlozima zašto ga ne prijavljuju, o dobivenim uslugama, kao i o mišljenju i stavovima žrtava o takvom nasilju. Članice su dodatno u obavezi da provode takve studije u redovnim vremenskim razmacima kako bi provele relevantnu i uporedivu procjenu prevalencije i trendova svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom kroz linijsko praćenje razvoja. U ovom slučaju izbor veličine uzorka među stanovništvom i redovnost takvih studija ostavlja se članicama. U zavisnosti od članice, ankete mogu biti na nacionalnom, regionalnom odnosno lokalnom nivou. Međutim, značajno je naglasiti da kombinacija ovih nivoa može dati makroskopski pogled na ovaj fenomen a da istovremeno ističe lokalne i regionalne specifičnosti. Prilikom izrade anketa među stanovništvom članice se mogu osloniti na Kroskulturalnu studiju Svjetske zdravstvene organizacije (SZO) o ženskom zdravlju i nasilju nad ženama u porodici, kao i na Međunarodnu anketu o nasilju nad ženama (IVAWS).

79. Autori su smatrali značajnim da istaknu razliku između anketa među stanovništvom i statističkih administrativnih i pravosudnih podataka s obzirom da služe različitoj svrsi i odgovaraju na različita pitanja. Dok prve mogu razjasniti nivo ozbiljnosti i učestalosti kao i društveno-ekonomske i kulturne faktore koji dovode do nasilja nad ženama i nasilja u porodici, druge mogu doprinijeti rješavanju problema kapaciteta državnih organa i procijeniti djelotvornost usluga namijenjenih žrtvama takvog nasilja. Korištenje oba tipa metoda prikupljanja podataka zajedno može pomoći da se stekne dubinska slika o problemu. Zahvaljujući nedostatku zajedničkih definicija i jedinstvenih indikatora za procjenu prevalence i trendova nasilja nad ženama i nasilja u porodici, raspoloživi podaci rijetko omogućavaju poređenje između zemalja. Shodno tome, bilo bi korisno da članice usklade prikupljanje podataka sa standardiziranim indikatorima i metodama koje već postoje, odnosno koje su trenutno u procesu izrade. Članice bi trebalo da uzmu u obzir postojeće rezultate, odnosno inicijative kako bi osigurale pouzdane i uporedive podatke kao što je anketa o nasilju nad ženama Agencije Evropske unije za osnovna prava.

80. Kako je izloženo u članu 65., proces prikupljanja, čuvanja i obrade prikupljenih podataka treba da bude u saglasnosti sa standardima zaštite podataka iz Konvencije Vijeća Evrope o zaštiti lica u pogledu automatske obrade ličnih podataka (ETS br. 108) kako bi se osigurala povjerljivost i poštovanje privatnosti žrtava, učesnika i drugih učesnika. Standardi predstavljeni u članu 65. nisu primjenjivi samo u slučajevima razmjene podataka između država, već na sve procese prikupljanja, čuvanja i obrade prikupljenih podataka.

81. Kao dopuna člana 68.(7), treći stav ovog člana obuhvata obavezu članica da osiguraju nezavisnoj grupi eksperata iz člana IX. prikupljene informacije s ciljem pospješivanja međunarodne saradnje i omogućavanja međunarodnog upoređivanja (*benchmarking*). Time se osigurava ne samo identifikacija postojećih dobrih praksi već i doprinos njihovom usklađivanju između članica Konvencije.

82. Konačno, stav 4. sadrži obavezu da se osigura da prikupljene informacije u skladu s članom 11. budu dostupne javnosti. Ostavlja se, međutim, članicama da odrede formu i sredstva, kao i tip informacija koje će biti dostupne. Prilikom odavanja informacija prikupljenih u skladu s članom 11. javnosti, članice će posebno voditi računa o pravu na privatnost pogođenih lica.

Poglavlje III. Prevencija

83. Ovo poglavlje sadrži različite odredbe koje spadaju u poglavlje prevencije u širem smislu riječi. Sprečavanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici zahtijeva dalekosežne promjene u stavu šire javnosti, prevazilaženje rodni stereotipa i podizanje svijesti. Lokalne i regionalne vlasti mogu biti ključni akteri u provođenju ovih mjera prilagođavajući ih specifičnim situacijama.

Član 12. Opće obaveze

84. Ovaj član sastavljen je od nekoliko općih preventivnih mjera koje postavljaju temelje i predstavljaju principe u osnovi specifičnih obaveza iz narednih članova ovog poglavlja.

85. Obaveze sadržane u stavu 1. zasnovane su na uvjerenju autora da su postojeći obrasci ponašanja žena i muškaraca često pod uticajem predrasuda, rodni stereotipa i rodno stereotipnih običaja i tradicija. Članice Konvencije zbog toga imaju obavezu da preduzmu neophodne mjere kako bi promovirale promjene u mentalitetu i stavovima. Cilj ove odredbe jeste doći do srca i uma onih ljudi koji svojim ponašanjem doprinose produžavanju oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Ovaj stav predstavlja opću obavezu i ne predlaže određene mjere već to ostavlja članicama.

86. Stav 2. obavezuje članice Konvencije da preduzmu neophodne zakonodavne i druge mjere kako bi spriječile sve oblike nasilja svakog fizičkog odnosno pravnog lica, obuhvaćene Konvencijom. U zavisnosti od pravnog sistema države, neke od ovih mjera mogu zahtijevati donošenje zakona, dok druge ne moraju.

87. Uz zabranu diskriminacije iz člana 4. stav 3. ovaj stav zahtijeva pozitivnu akciju kako bi se osiguralo da se sve preventivne mjere odnose na ugrožena lica i uzimaju u obzir njihove potrebe. Učinioci često izaberu za žrtvu takva lica zato što znaju da je manja vjerovatnoća da će ona moći da se odbrane, odnosno da podnesu tužbu protiv učinioca i zatraže druge oblike reparacije zbog svoje situacije. Za potrebe ove konvencije, u lica koja su postala ugrožena zbog određenih okolnosti spadaju: trudnice i žene s malom djecom, lica s invaliditetom uključujući i ona s mentalnim odnosno kognitivnim oštećenjima, lica koja žive u ruralnim ili udaljenim oblastima, korisnici droge, prostitutke, lica porijeklom iz nacionalne odnosno etničke manjine, migranti – uključujući neregistrirane migrante i izbjeglice, homoseksualci, lezbijke, biseksualci i transrodna lica kao i HIV-pozitivna lica, beskućnici, djeca i stara lica.

88. Stav 4. podvlači da svi članovi društva mogu značajno doprinijeti sprečavanju nasilja i trebalo bi ih u tome ohrabrivati. Kako mnoge oblike nasilja obuhvaćene ovom konvencijom čine prvenstveno muškarci i dječaci,

autori su smatrali da je značajno da naglase svoju posebnu ulogu u sprečavanju takvog nasilja. Imajući na umu činjenicu da većina muškaraca i dječaka nisu učinioci, autori su željeli naglasiti da njihov doprinos može biti višestruk, posebno kao uzori, nosioci promjena i zagovarači jednakosti između žena i muškaraca i uzajamnog poštovanja. Muškarci mogu značajno doprinijeti istupanjem protiv nasilja, uključivanjem drugih muškaraca u aktivnosti promoviranja rodne ravnopravnosti i djelujući kao uzori aktivnim preuzimanjem uloge njegovatelja i obavljanjem porodičnih obaveza.

89. Stav 5. jasno nalaže da se kultura, običaji, religija, tradicija odnosno tzv. čast neće smatrati opravdanjem za bilo koje djelo nasilja obuhvaćeno Konvencijom. Članice Konvencije su stoga obavezne osigurati da njihovi nacionalni zakoni ne sadrže tzv. rupe za interpretaciju inspirirane takvim uvjerenjima. Uz to, ova obaveza odnosi se na sprečavanje svake zvanične izjave, izvještaja odnosno proglašenja koji opravdava nasilje po osnovu kulture, običaja, religije, tradicije odnosno tzv. časti. Ova odredba također utvrđuje ključni princip na osnovu kojeg zabrana svih djela nasilja iz Konvencije nikada ne može biti povučena zato što ugrožava kulturna odnosno vjerska prava i slobode učinioca. Ovaj princip je značajan u društvima u kojima etničke i vjerske zajednice žive zajedno i u kojima se preovladavajući stavovi koji vode ka prihvatanju rodno zasnovanog nasilja razlikuju u zavisnosti od kulturnog odnosno vjerskog porijekla.

90. Zaokružujući listu općih preventivnih mjera, stav 6. poziva na promociju specifičnih programa i aktivnosti za osnaživanje žena. Ono obuhvata osnaživanje u svim aspektima života, uključujući političko i ekonomsko osnaživanje. Ova obaveza je odraz višeg cilja ostvarenja rodne ravnopravnosti kroz povećanje angažmana žena i smanjenja njihove ugroženosti od nasilja.

Član 13. Podizanje svijesti

91. Cilj ovog člana jeste da se osigura potpuna informiranost opće javnosti o različitim oblicima nasilja koje žene redovno doživljavaju kao i o različitim manifestacijama nasilja u porodici. To bi pomoglo svim članovima društva da prepoznaju takvo nasilje, izjasne se protiv njega i podrže njegove žrtve kao susjedi, prijatelji, rođaci odnosno kolege, tamo gdje je to moguće i odgovarajuće. Ova obaveza obuhvata redovno vođenje javnih kampanja odnosno programa za podizanje svijesti koji se bave ovim pitanjima i objašnjavaju ih na rodno osjetljiv način. Aktivnosti podizanja svijesti trebalo bi da uključe širenje informacija o jednakosti između žena i muškaraca, o nestereotipnim ženskim ulogama i nenasilnom rješavanju sukoba u međuljudskim odnosima. Osim toga, autori smatraju da je značajno da svaka kampanja istakne štetne posljedice koje nasilje nad ženama i nasilje u porodici može imati po djecu u neposrednom odnosno posrednom obliku.

92. Mnoge NVO tradicionalno provode uspješne aktivnosti podizanja svijesti na lokalnom, regionalnom odnosno nacionalnom nivou. Ova odredba stoga podstiče na saradnju s državnim institucijama za ljudska prava i tijelima za rodnu ravnopravnost, civilnim društvom i nevladinim, posebno ženskim, organizacijama, prema potrebi, a s ciljem uticaja na širu javnost. Ovo je, međutim, neiscrpna lista aktera koje su autori željeli obuhvatiti. Uz to, uključivanje sintagme „prema potrebi“ u odredbu znači da članice nisu obavezne uspostaviti takva tijela, odnosno institucije tamo gdje ih nema. Konačno, treba naglasiti da se termin ženske organizacije odnosi na ženske NVO koje rade u oblasti zaštite i podrške za žene žrtve nasilja nad ženama.

93. Stav 2. sadrži obavezu širenja konkretnih informacija o dostupnim državnim i nevladinim preventivnim mjerama. To znači široku diseminaciju informativnih letaka, odnosno postera ili informativnog materijala na internetu o uslugama koje nudi policija odnosno lokalna zajednica, kontakt informacije o lokalnim, regionalnim odnosno nacionalnim službama kao što su SOS telefoni, odnosno sigurne kuće i mnoge druge informacije.

Član 14. Obrazovanje

94. Stavovi, uvjerenja i obrasci ponašanja formiraju se veoma rano u životu pojedinca. Promocija rodne ravnopravnosti, uzajamnog poštovanja u međuljudskim odnosima i nenasilja mora početi što ranije i prvenstveno je obaveza roditelja. Prosvjetne ustanove, međutim, igraju značajnu ulogu u povećanom promoviranju ovih vrijednosti.

95. U stavu 1. ovaj član odnosi se na potrebu za izradu, tamo gdje članice smatraju da je prikladno, nastavnog materijala na svim nivoima obrazovanja (primarno, sekundarno i tercijarno obrazovanje) koji promovira takve vrijednosti i prosvjećuje učenike o raznim oblicima nasilja obuhvaćenih Konvencijom. Tamo gdje članice smatraju da je nastavni materijal prikladan, njega treba prilagoditi sposobnostima učenika, što bi, naprimjer, zahtijevalo da nastavni materijal za osnovnu školu bude u skladu s intelektualnim sposobnostima osnovaca. Nastavni materijal podrazumijeva svaku vrstu formalno razvijenog i odobrenog materijala koji čini dio nastavnog plana i kojem, prema potrebi, svi nastavnici u određenoj školi imaju pristup i koji je obavezan odnosno zahtijeva se da se koristi u nastavi. Kao što ukazuje sintagma „prema potrebi“, autori nisu željeli da nametnu određeni model članicama. Umjesto toga, ova odredba prepušta članicama da odluče za koji tip školovanja i za koji uzrast učenika smatraju da je takav materijal odgovarajući. Autori su se odlučili za ovakvu formulaciju kako bi

postojala maksimalna fleksibilnost u primjeni ove odredbe, također uzimajući u obzir različite mogućnosti članica u određivanju nastavnih materijala. Neke države, naprimjer, određuju nastavne ciljeve u okviru zvaničnog nastavnog plana dok ostavljaju školama da odluče o odgovarajućim metodama rada i nastavnom materijalu koji će u tu svrhu koristiti. Sintagma „zvanični nastavni plan“ odnosi se na planirani program ciljeva, sadržaj, iskustva, resurse i procjenu koju škola nudi, prema potrebi. Ona se ne odnosi na slučajne lekcije koje se mogu naučiti u školi zbog određene politike škole.

96. Stav 2. sadrži obavezu promoviranja principa jednakosti između žena i muškaraca, nestereotipnih rodni uloga, uzajamnog poštovanja, nenasilnog rješavanja sukoba u međuljudskim odnosima u svim neformalnim obrazovnim ustanovama kao i u sportskim, kulturnim i rekreativnim ustanovama i sredstvima javnog informiranja. Među državama članicama Vijeća Evrope postoje mnogi različiti oblici neformalnog obrazovanja i često se o njima govori na mnogo različitih načina. Uopćeno, termin „neformalne obrazovne ustanove“ odnosi se na organizirane obrazovne aktivnosti izvan formalnih sistema, kao što su ustanove, aktivnosti, projekti i institucije građanskih odnosno vjerskih zajednica, koje se zasnivaju na socijalnoj pedagogiji, i sve ostale tipove obrazovnih aktivnosti koje nude grupe u okviru zajednice i ostale organizacije (kao što su izviđači, ljetni kampovi, vannastavne aktivnosti, itd). Sportske, kulturne i rekreativne ustanove odnose se na ustanove koje nude rekreativne aktivnosti u oblasti sporta, muzike, umjetnosti odnosno bilo kojem drugom polju i doprinose procesu doživotnog učenja iz svakodnevnog iskustva.

97. Uz to, ovaj stav određuje članicama Konvencije da uključe sredstva javnog informiranja u svoje mjere za promoviranje pomenutih principa. Značajno je naglasiti da su autori jasno predočili da sve mjere koje se preduzimaju u ovom pogledu budu u skladu sa osnovnim principom nezavisnosti sredstava javnog informiranja i slobode štampe.

Član 15. Obuka stručnjaka

98. Obuka i senzibilizacija stručnjaka o brojnim uzrocima, manifestacijama i posljedicama svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom predstavlja djelotvorno sredstvo za prevenciju takvog nasilja. Obuka omogućava ne samo podizanje svijesti stručnjaka o nasilju nad ženama i nasilju u porodici, već i doprinosi promjeni stanovišta i ponašanja ovih stručnjaka u odnosu na žrtve. Uz to, ovo značajno poboljšava prirodu i kvalitet podrške koja se pruža žrtvama.

99. Od izuzetnog je značaja da stručnjaci koji su u redovnom kontaktu sa žrtvama odnosno učiniocima imaju odgovarajuće znanje o pitanjima koja su u vezi s ovim vrstama nasilja. Iz ovog razloga stav 1. određuje obavezu članicama da osiguraju odnosno ojačaju odgovarajuće obuke za nadležne stručnjake koji se bave žrtvama odnosno učiniocima svih djela nasilja obuhvaćenih Konvencijom o pitanjima kao što je sprečavanje i otkrivanje takvog nasilja, jednakost između žena i muškaraca, potrebe i prava žrtava, kao i sprečavanje sekundarne viktimizacije. Osnovna stručna obuka i obuka unutar službi trebalo bi da omogući nadležnim stručnjacima da steknu odgovarajuće sposobnosti za identifikaciju i postupanje u slučajevima nasilja u ranoj fazi, kao i da preduzmu odgovarajuće preventivne mjere, kroz njegovanje osjetljivosti i vještina potrebnih za odgovarajuće i djelotvorno reagiranje na radu. Autori su smatrali da je najbolje da prepuste članicama način na koji će organizirati obuku nadležnih stručnjaka. Međutim, značajno je osigurati da odgovarajuća obuka bude konstantna i podržana odgovarajućim naknadnim aktivnostima kako bi se osigurala adekvatna primjena stečenih vještina. Konačno, važno je znati da odgovarajuću obuku treba podržati i ojačati jasnim protokolima i pravilnicima koji postavljaju standarde zaposlenima od kojih se očekuje da ih slijede, svako u svojoj oblasti. Djelotvornost tih protokola, tamo gdje je to primjenjivo, treba redovno da se prati, revidira i, ako je neophodno, unapređuje.

100. U nadležne stručnjake mogu se ubrojati zaposleni u sudovima, kod pravnika, u organima unutrašnjih poslova i u oblasti zdravstvene njege, socijalnog rada i prosvjete. Prilikom organiziranja obuke za stručnjake koji učestvuju u sudskom postupku (posebno sudije, tužioci i advokati), članice moraju uzeti u obzir zahtjeve koji proizilaze iz nezavisnosti sudske profesije i autonomije koju uživaju u odnosu na organiziranje obuka za svoje članove. Autori su htjeli naglasiti da ova odredba nije u suprotnosti s pravilima kojima se regulira nezavisnost pravne struke već obavezuje članice da osiguraju da obuka postoji za one stručnjake koji je žele pohađati.

101. Sadržaj stava 2. povezan je s višim ciljem Konvencije da se ustanovi sveobuhvatan pristup sprečavanju i borbi protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom. Ova odredba nalaže članicama da obuka navedena u stavu 1. također obuhvati i obuku o koordiniranoj saradnji organa i na ovaj način upotpuni obaveze navedene u članu 7. ove konvencije. Shodno tome, stručnjaci bi trebalo da steknu vještine u oblasti zajedničkog rada organa koje će im omogućiti da rade u saradnji s drugim stručnjacima iz širokog spektra različitih oblasti.

Član 16. Programi preventivne intervencije i programi za rad sa učiniocima nasilja

102. Programi preventivne intervencije i programi za rad s učiniocima nasilja postoje kako bi pomogli učiniocima da promijene svoje stavove i ponašanja i spriječili dalje nasilje u porodici i seksualno nasilje.

103. Stav 1. određuje članicama Konvencije da pokrenu i podrže pokretanje programa, tamo gdje ne postoje, odnosno podrže sve postojeće programe namijenjene učiniocima nasilja u porodici. Postoji mnogo različitih modela za rad s učiniocima nasilja, a odluka o tome kako ih treba voditi ostaje na članicama odnosno pružateljima usluga. Međutim, sljedeće osnovne elemente treba poštovati u svim modelima:

104. Programi intervencije u slučaju nasilja u porodici treba da se zasnivaju na primjerima dobre prakse i rezultatima istraživanja o najdjelotvornijim načinima rada s učiniocima. Programi treba da utiču na učinioce da prihvate odgovornost za svoje postupke i preispitaju svoje stavove i uvjerenja koja se tiču žena. Ova vrsta intervencije zahtijeva vješta i obučena lica zadužena za pomaganje. Osim obuke iz psihologije i prirode nasilja u porodici, oni treba da posjeduju neophodne kulturne i jezičke vještine koje im omogućavaju rad s različitim muškarcima koji su uključeni u takve programe. Uz to, od izuzetnog je značaja da ovakvi programi ne budu izolirani već u saradnji sa službama podrške za žene, organima unutrašnjih poslova, sudstvom, službama za uslovni otpust i službama za zaštitu djece odnosno, prema potrebi, socijalnim službama za djecu. Učešće u ovim programima može biti propisano odlukom suda ili dobrovoljno. U svakom slučaju, ono može uticati na odluku žrtve da ostane sa zlostavljačem ili da ga napusti, odnosno može pružiti žrtvi lažni osjećaj sigurnosti. Shodno tome, prvenstveno se pažnja mora pokloniti potrebama i sigurnosti žrtava, što obuhvata i njihova ljudska prava.

105. Drugi stav ovog člana sadrži obavezu osnivanja, odnosno podrške programima rada s učiniocima seksualnog zlostavljanja i silovanja. Ovo su posebni programi za liječenje osuđenih seksualnih prijestupnika, u izvan zatvora, s ciljem sprečavanja recidivizma. U državama članicama Vijeća Evrope postoje različiti modeli i pristupi. Autori su opet smatrali da je najbolje da prepuste članicama i/ili pružateljima usluga da odrede način na koji će voditi ove programe. Njihov krajnji cilj mora biti sprečavanje ponavljanja krivičnog djela i uspješna reintegracija učinilaca u zajednicu.

Član 17. Učešće privatnog sektora i sredstava javnog informiranja

106. Stav 1. sadrži dvije različite obaveze. Prvo, obavezuje članice Konvencije da podstiču privatni sektor, sektor za informacione i komunikacione tehnologije (u daljnjem tekstu: IKT sektor) i sredstva javnog informiranja da učestvuju ne samo u izradi lokalnih, regionalnih odnosno nacionalnih politika za sprečavanje nasilja nad ženama, već i da učestvuju u njihovom provođenju. Od samih kompanija zavisit će da li će preduzeti i koju vrstu aktivnosti. Značaj uloge medija u tekstu posebno ukazuje na to da podsticaj članica mora da poštuje slobodu govora i nezavisnost medija; ovo posljednje treba posmatrati posebno iz aspekta nezavisnosti uređivačke politike.

107. Drugo, članice su u obavezi da podstiču privatni sektor, IKT sektor i sredstva javnog informiranja da uspostave pravilnike i standarde svog poslovanja radi većeg poštovanja dostojanstva žena čime se doprinosi sprečavanju nasilja nad njima. Međutim, primjedbu u članu 17. stav 1. koja se odnosi na politike, pravilnike i standarde za sprečavanje nasilja nad ženama treba tumačiti kao podsticanje većeg broja privatnih kompanija da uspostave protokole ili pravilnike, npr. o tome kako da rješavaju slučajeve seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu. Također je namjera podstaći IKT sektor i sredstva javnog informiranja da usvoje standarde poslovanja kako bi se suzdržali od prikazivanja štetnih rodni stereotipa i širenja degradirajućih prikaza žena odnosno slika koje povezuju nasilje sa seksom. Osim toga, ovo podrazumijeva i ohrabrivanje ovih aktera da usvoje etički kodeks ponašanja kako bi se o nasilju nad ženama izvještavalo uz poštovanje njihovih prava, na rodno osjetljiv način i bez senzacionalizma. Sve ove mjere moraju se preduzeti uz dužno poštovanje osnovnih principa: slobode govora, slobode štampe i slobode umjetnosti.

108. Vijeće Evrope, posredstvom Komiteta ministara i Parlamentarne skupštine, već dugo pozivaju na okončanje rodni stereotipa i nejednakosti između žena i muškaraca donošenjem sljedećih preporuka:

- Preporuka br. R (84)17 Komiteta ministara državama članicama o jednakosti između žena i muškaraca u sredstvima javnog informiranja;
- Preporuka 1555 (2002) Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o imidžu žena u sredstvima javnih informiranja;
- Preporuka 1799 (2007) Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o imidžu žena u oglašavanju;
- Rezolucija 1751 (2010) i Preporuka 1931 (2010) Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope o borbi protiv seksističkih stereotipa u sredstvima javnih informiranja.

109. Cilj ovog člana jeste da bude novi zamajac u radu na dugoročnom cilju sprečavanja i borbe protiv svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Koordinacioni komitet za medije i nove komunikacione servise (CDMC) u svojim komentarima na pomenutu Preporuku 1931 (2010.) ukazao je sljedeće: „Rad na rodnim stereotipima doprinijet će smanjenju rodne nejednakosti, što obuhvata i rodno nasilje koje je jedno od najneprihvatljivijih izraza nejednakosti. S obzirom da djelotvorno rješavanje ovog pitanja mora neizostavno uzeti u obzir osnovni principi nezavisnosti medija, čisto regulatorne mjere možda neće dovesti do zadovoljavajućeg odgovora. Stoga zadatak ostaje uglavnom na samim medijima koji moraju uvesti princip jednakog predstavljanja i fer tretmana različitih lica i njihovih specifičnih identiteta u svoje profesionalne kodekse i mehanizme regulacije kao i da borbu protiv stereotipa uvrste kao svakodnevnu praksu. Možda bi bilo još djelotvornije razmatrati rješenja kroz modele i pristupe upravljanju.“

Poglavlje IV. Zaštita i podrška

110. Dok je krajnji cilj ove konvencije sprečavanje svih oblika nasilja obuhvaćenih njome, žrtvama će biti potrebna adekvatna zaštita od daljeg nasilja, podrška i pomoć u prevazilaženju višestrukih posljedica takvog nasilja i za ponovnu izgradnju života. Ovo poglavlje sadrži niz obaveza za uspostavljanje specijaliziranih i općih usluga podrške kako bi se odgovorilo na potrebe onih koji su izloženi nasilju.

Član 18. Opće obaveze

111. Ovaj član sadrži niz općih principa koje treba poštovati prilikom pružanja usluga zaštite i podrške.

112. Stav 1. sadrži opću obavezu preduzimanja zakonodavnih odnosno drugih mjera za zaštitu svih žrtava na teritoriji članica od daljih djela nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom.

113. U skladu s općim i sveobuhvatnim pristupom koji uključuje više organa, stav 2. obavezuje članice Konvencije da, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, osiguraju odgovarajuće mehanizme za djelotvornu saradnju između sljedećih organa koje su autori identificirali kao relevantne: sudstvo, javni tužioci, organi unutrašnjih poslova, lokalne i regionalne vlasti i NVO. Dodajući „ostale relevantne organizacije“, autori su osigurali da ova lista bude otvorena i dozvoli saradnju s bilo kojom drugom organizacijom koju članica smatra relevantnom. Termin „mehanizam“ odnosi se na svaku formalnu odnosno neformalnu strukturu kao što su: dogovoreni protokoli, okrugli stolovi odnosno svaka druga metoda koja omogućava stručnjacima da standardizirano sarađuju. On ne podrazumijeva uspostavljanje zvaničnog tijela odnosno institucije.

114. Naglasak na saradnji između ovih aktera proizilazi iz ubjeđenja da se oblici nasilja obuhvaćeni Konvencijom najbolje rješavaju kroz usaglašenu i koordiniranu saradnju većeg broja agencija. Organi unutrašnjih poslova koji su često prvi u dodiru sa žrtvama, po pozivu na mjesto zločina, moraju umjeti uputiti žrtvu na specijalizirane službe podrške, naprimjer u sigurnu kuću odnosno krizni centar za žrtve silovanja koje često vode NVO. Ove službe podrške zatim pružaju žrtvama medicinsku njegu, prikupljaju forenzičke dokaze i, ako je potrebno, psihološko i pravno savjetovanje. One također pomažu žrtvama da naprave sljedeći korak, što često podrazumijeva sudski postupak. Značajno je naglasiti da ova obaveza nije ograničena na žrtve već se odnosi i na svjedoke, imajući posebno u vidu djecu-svjedoke.

115. U stavu 3. nabrojani su ciljevi i kriteriji koje usluge podrške i zaštite treba da slijede, odnosno da se na njima zasnivaju. To znači da usluge treba da sadrže pristup u odnosu na korisnike kojim se prepoznaje rodna dinamika, uticaj i posljedice ovih oblika nasilja i koji funkcioniše u okviru rodne ravnopravnosti i ljudskih prava.

116. Drugo, ovaj stav određuje preduzimanje svake mjere kako bi se uzela u obzir veza između žrtava, učinilaca, djece i njihovog šireg okruženja kako bi se izbjegao rizik odgovora na njihove potrebe izolirano, odnosno ne uzimajući u obzir njihovu društvenu realnost. Autori su smatrali značajnim da osiguraju procjenu potreba žrtava u svjetlu svih relevantnih okolnosti kako bi stručnjaci mogli donositi informirane i prikladne odluke. Termin „integrirani pristup“ odnosi se na integrirani pristup zasnovan na ljudskim pravima koji se pominje kao „tri slova P“, s ciljem integracije prevencije, protekcije i procesuiranja.

117. Treće, mjere i usluge koje su dobronamjerne ali ne uzimaju na adekvatan način u obzir razarajuće posljedice nasilja i dužinu procesa oporavka, odnosno oni koji se neosjetljivo ophode prema žrtvama nose rizik od ponovne viktimizacije korisnika usluga.

118. Uz to, stav 3. određuje da sve mjere imaju za cilj osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žena žrtava takvog nasilja. Ovo podrazumijeva da su žrtve, odnosno korisnici usluga upoznati sa svojim pravima i onim što im pripada i mogu donositi odluke u okruženju koje ih podržava i koje se prema njima ophodi sa dostojanstvom, poštovanjem i osjetljivošću. Istovremeno, usluge treba da uliju žrtvama osjećaj kontrole nad svojim životom, što u

mnogim slučajevima podrazumijeva rad na osiguravanju finansijske sigurnosti, posebno ekonomske nezavisnosti od učinioca.

119. Neki primjeri u kojima se službe, uključujući i jedinice organa unutrašnjih poslova, nalaze u istoj zgradi, odnosno jedna blizu druge i sarađuju pokazale su značajan porast zadovoljstva uslugama, a u nekim slučajevima je porasla i volja žena da podnesu prijavu, odnosno da ne odustanu od postupka. Ovi primjeri su poznati kao „jedinствени šalteri (*One-stop-shops*)“ a isprobani su i testirani na usluge u slučaju nasilja u porodici, ali se jednostavno mogu prilagoditi drugim oblicima nasilja. Iz ovog razloga stav 3. poziva članice da nastoje smjestiti službe u istu zgradu.

120. Na kraju, stav 3. određuje članicama Konvencije da osiguraju da usluge podrške budu raspoložive ugroženim licima i da odgovaraju na njihove specifične potrebe. Termin „ugrožena lica“ odnosi se na isti spisak lica koji stoji u komentarima pod članom 12. Članice treba da osiguraju ove usluge žrtvama nezavisno od njihovog društveno-ekonomskog statusa i besplatno, prema potrebi.

121. Svrha stava 4. jeste da ukaže na ozbiljne povrede s kojima se žrtve često susreću tražeći pomoć i podršku. Mnoge usluge, javne i privatne, zasnivaju svoju podršku na volji žrtve da podnese krivičnu prijavu odnosno da svjedoči protiv učinioca. Ukoliko, iz straha ili emotivnog nemira i vezanosti, žrtva nije voljna da podnese krivičnu prijavu, odnosno ukoliko odbije svjedočiti na sudu, on/ona ne dobivaju savjetovanje odnosno smještaj, što je u suprotnosti s principom osnaživanja i pristupom zasnovanim na ljudskim pravima i mora se izbjegavati. Važno je naglasiti da se ova odredba prvenstveno odnosi na opću i specijaliziranu podršku navedenu u čl. 20. i 22. Konvencije – uz izuzetak usluga pravne pomoći.

122. Neki oblici nasilja obuhvaćeni ovom konvencijom mogu imati međunarodnu dimenziju. Žrtve nasilja kao što su prinudni brakovi, odnosno nasilje u porodici, ali i žene odnosno djevojčice u opasnosti od genitalnog sakaćenja i kojima je izvan njihove zemlje potrebna konzularna zaštita i, eventualno, medicinska odnosno finansijska pomoć. Stav 5. određuje članicama da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi osigurale neophodnu konzularnu pomoć i, prema potrebi, druge vrste zaštite i pomoći, koje obuhvataju pomoć žrtvama nasilnih krivičnih djela, pomoć u slučaju hapšenja odnosno pritvora, pomoć i repatrijaciju za državljane u nevolji, izdavanje novih ličnih dokumenata i druge vrste konzularne podrške.

123. Ova obaveza nije ograničena na državljane članice Konvencije već se odnosi na sve žrtve koje, u skladu s obavezama prema međunarodnom pravu, imaju pravo na državnu zaštitu te članice, npr. državljani države članice Evropske unije koja sama ne osigurava podršku u vidu nekog stalnog predstavništva (ambasade, generalnog konzulata odnosno konzulata) kako je navedeno u članu 20. (2) podstav v Sporazuma o funkcioniranju Evropske unije.

Član 19. Informiranje

124. Neposredno nakon nasilja, žrtve nisu uvijek potpuno informirane i osnažene za donošenje odluka, a mnogima nedostaje okruženje koje ih podržava. Ova odredba stavlja poseban naglasak na potrebu da se žrtvama osiguraju informacije o različitim tipovima raspoloživih usluga podrške i zakonskih mjera. To zahtijeva informiranost o tome gdje mogu dobiti koju vrstu pomoći, ako je neophodno na jeziku koji nije zvanični jezik i blagovremeno, što znači u vremenu u kojem je korisno za žrtve. Ovo, međutim, ne obavezuje članice Konvencije da osiguraju informacije na bilo kojem jeziku, već da se usredsrijede na jezike koji se najviše govore u njihovoj zemlji u obliku koji je dostupan svima. Termin „odgovarajuće informacije“ odnosi se na informacije koje dovoljno ispunjavaju potrebu žrtve za informacijama. To može, naprimjer, obuhvatati ne samo davanje naziva organizacije koja pruža usluge podrške, već davanje i letka koji sadrži podatke o adresi i broju telefona, radnom vremenu i precizne informacije o uslugama koje organizacija nudi.

Član 20. Opće usluge podrške

125. Prilikom pružanja usluga žrtvama postoji razlika između općih i specijaliziranih usluga podrške. Opće usluge podrške odnose se na pomoć koju nude državni organi kao što su službe socijalne zaštite, službe zdravstvene zaštite i službe za zapošljavanje koje pružaju dugoročnu pomoć i nisu isključivo namijenjene žrtvama već služe općoj populaciji. Nasuprot tome, specijalizirane usluge podrške specijalizirale su se za pružanje podrške i pomoći prilagođene – često neodgodivim – potrebama žrtava određenih oblika nasilja nad ženama odnosno nasilja u porodici i nisu otvorene za opću populaciju. Dok ove službe vodi odnosno finansira država, veliku većinu specijaliziranih usluga nude NVO.

126. Obaveza iz člana 20. stav 1. određuje da državne usluge socijalne zaštite kao što su: stanovanje, zapošljavanje odnosno službe za nezaposlene, državne usluge obrazovanja i obuke, državna psihološka i pravna savjetovaništa, ali i usluge finansijske podrške, treba da odgovore, tamo gdje je to neophodno, na specifične potrebe žrtava oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Iako se mnoge žrtve već nalaze među korisnicima

ovih usluga, to ne znači da one zadovoljavaju, odnosno ne uzimaju u obzir u dovoljnoj mjeri odnosno sistematski njihovu posebno tešku situaciju i traumu. Članice Konvencije stoga imaju obavezu osigurati žrtvama pristup takvim uslugama, podržavajući tretman i pravilan odgovor na njihove potrebe.

127. Službe zdravstvene i socijalne zaštite često prve dolaze u dodir sa žrtvama. Stav 2. ima za cilj da osigura da su ove službe adekvatno opremljene da odgovore na njihove dugoročne potrebe. Uz to, naglašava značaj obuke zaposlenih o različitim oblicima nasilja, specifičnim potrebama žrtava i podržavajućem odgovoru na te potrebe.

Član 21. Pomoć prilikom podnošenja pojedinačnih/kolektivnih žalbi

128. Ova odredba sadrži obavezu članica da žrtvama osiguraju informacije i pristup važećim regionalnim i međunarodnim mehanizmima za individualne/kolektivne žalbe. Termin „važeći“ odnosi se samo na one regionalne i međunarodne mehanizme za podnošenje žalbi koje su članice Konvencije ratificirale. Države članice Vijeća Evrope su potpisnice značajnog broja regionalnih i međunarodnih sporazuma u oblasti ljudskih prava, a većina je prihvatila nadležnost odgovorajućih tijela i mehanizama za žalbe u okviru tih sporazuma. Stoga žrtve nasilja obuhvaćene ovom konvencijom, nakon što iscrpe sva pravna rješenja iz nacionalnog zakonodavstva, imaju na raspolaganju nekoliko regionalnih i međunarodnih mehanizama za žalbe. Oni mogu biti dostupni pojedincima, koji se mogu obratiti npr. Evropskom sudu za ljudska prava ili Komitetu CEDAW i potražiti pravno zadovoljenje. Oni također mogu biti i kolektivne prirode, što znači da su dostupni grupama žrtava – za šta bi primjer bio kolektivni mehanizam za žalbe u okviru Evropske socijalne povelje.

129. Pod osiguravanjem da žrtve imaju „informacije i pristup“ ovim mehanizmima, autori su željeli naglasiti da žrtve treba da dobiju informacije o pravilima prihvatljivosti i proceduralnim zahtjevima koji se odnose na važeće regionalne i međunarodne mehanizme za žalbe i da, nakon iscrpljivanja nacionalnih pravnih sredstava, članice ne treba ni na koji način da ometaju pristup ovim mehanizmima.

130. Ova odredba također ima za cilj promoviranje pružanja senzitivne i informirane pomoći žrtvama koje podnose žalbe, od strane države, advokatskih komora, relevantnih NVO odnosno drugih aktera. „Pomoć“ se može sastojati od davanja informacija i pravnih savjeta. Pružena pomoć treba da bude dobro informirana i prilagođena potrebama žrtve, kako bi se žrtvama omogućio pristup važećim mehanizmima za podnošenje žalbi.

Član 22. Specijalizirane usluge podrške

131. Kao dopuna obaveze navedene u članu 20. ova i naredne odredbe nalažu članicama Konvencije da omoguće odnosno osiguraju dobro opremljen sektor za pružanje specijaliziranih usluga.

132. Cilj ovakve specijalizirane podrške jeste da se obavi kompleksan zadatak osnaživanja žrtava kroz optimalnu podršku i pomoć prilagođenu njihovim specifičnim potrebama. Veliki dio osiguravaju ženske organizacije i službe podrške, npr. lokalnih uprava sa specijaliziranim i iskusnim kadrovima koji posjeduju detaljno znanje o rodno zasnovanom nasilju. Važno je osigurati da su ove usluge dovoljno rasprostranjene širom zemlje i dostupne svim žrtvama. Uz to, ove službe i kadrovi moraju biti u stanju odgovoriti na različite tipove nasilja obuhvaćene ovom konvencijom i pružiti podršku svim grupama žrtava, uključujući i one do kojih je teško doći. Tipovi podrške koje takve posvećene službe treba da obuhvataju jesu osiguravanje skloništa odnosno sigurnog smještaja, direktne ljekarske pomoći, prikupljanje forenzičkih medicinskih dokaza u slučajevima silovanja i seksualnog zlostavljanja, kratkoročno i dugoročno psihološko savjetovanje, njegu u slučaju traume, pravno savjetovanje, zastupanje i terenske aktivnosti, SOS telefone koji upućuju žrtve da se obrate pravom tipu službe, kao i specifične usluge za djecu kao žrtve nasilja.

Član 23. Sigurne kuće

133. Ovaj član određuje članicama da omoguće otvaranje odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju što je značajno sredstvo za ispunjavanje obaveze pružanja zaštite i podrške. Svrha sigurnih kuća jeste da osiguraju neposredan, ako je moguće neprekidan pristup sigurnom smještaju za žrtve, posebno žene i djecu, koji nisu više sigurni u svom domu. Samo privremeno stanovanje odnosno prihvatilišta poput onih za beskućnike nisu dovoljna i ne mogu osigurati neophodnu podršku odnosno osnaživanje. Žrtve se suočavaju s višestrukim međusobno prepletenim problemima koji utiču na njihovo zdravlje, sigurnost, finansijsku situaciju i dobrobit njihove djece. Specijalizirana prihvatilišta za žene najbolje su opremljena za rješavanje ovih problema, jer njihova uloga prevazilazi pružanje sigurnog smještaja. Oni ženama i djeci pružaju podršku, omogućavaju im da se nose s traumatskim iskustvima, da napuste nasilne veze, vrata samopouzdanje i postave osnove za nezavisan život koji same izaberu. Uz to, prihvatilišta za žene imaju centralnu ulogu u umrežavanju, saradnji između različitih organa i podizanju svijesti u njihovim zajednicama.

134. Kako bi ispunile svoj primarni zadatak pružanja sigurnosti za žene i djecu, od izuzetne je važnosti da sve sigurne kuće primjenjuju određene standarde. U tu svrhu treba procijeniti sigurnosnu situaciju svake žene i napraviti individualni plan sigurnosti na osnovu te procjene. Tehničko osiguranje zgrade još je jedno ključno pitanje vezano za sigurne kuće jer su nasilni napadi učinilaca prijetnja ne samo za žene i njihovu djecu, već i za zaposlena i druga lica u okolini. Osim toga, neophodna je djelotvorna saradnja s policijom o pitanju sigurnosti.

135. Ova odredba nalaže otvaranje dovoljnog broja sigurnih kuća kako bi se osigurao odgovarajući privremeni smještaj za sve žrtve. Svaka vrsta nasilja zahtijeva drugu vrstu podrške i zaštite, a zaposleni treba da budu obučeni da ih pruže. Termin „dovoljan broj“ treba da osigura ispunjenje potreba svih žrtava, kako u smislu mjesta za prihvatilišta, tako i u smislu specijalizirane podrške. Finalni izvještaj o aktivnostima radne grupe Vijeća Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici (EG-TFV (2008)6), preporučuje siguran smještaj u specijaliziranim prihvatilištima za žene koja postoje u svakom regionu, s jednom sigurnom kućom na 10.000 stanovnika. Međutim, broj kuća treba zavisiti od stvarne potrebe. Za prihvatilišta koja se bave drugim vrstama nasilja broj ovih mjesta opet će zavisiti od stvarne potrebe.

Član 24. SOS telefoni

136. SOS telefoni su jedan od najznačajnijih načina za omogućavanje žrtvama da pronađu pomoć i podršku. Javno oglašavanje broja SOS telefona koji pruža savjetovanje radi podrške i u slučaju krize i upućuje na službe kao što su sigurne kuće, savjetodavni centri odnosno policija, osnov su svake usluge podrške i savjetovanja u vezi sa svim oblicima nasilja obuhvaćenim Konvencijom. Stoga ovaj član sadrži obavezu da se otvore SOS telefoni širom države koji su dostupni 24 sata dnevno, a besplatni su. Mnoge žrtve nemaju dokumente i sredstva i teško mogu kupiti telefonsku karticu, odnosno pronaći sitniš da plate telefonski poziv. Čak i mala suma novca može predstavljati teret mnogima koji traže pomoć, otud obaveza da pozivi SOS telefonima budu besplatni. Uz to, u mnogim telefonskim sistemima pozivi koji nisu besplatni mogu se pratiti kroz telefonski račun, čime se ukazuje učiniocu da žrtva traži pomoć što može dodatno da ugrozi žrtvu. Finalni izvještaj o aktivnostima Radne grupe Vijeća Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama uključujući porodično nasilje (EG-TFV (2008)6) preporučuje uspostavljanje barem jednog besplatnog nacionalog SOS telefona koji obuhvata sve oblike nasilja nad ženama i funkcionira 24 sata dnevno sedam dana u sedmici i osigurava podršku u kriznim situacijama na svim relevantnim jezicima.

137. Mnogim žrtvama je teško aktivno tražiti pomoć, a prag potreban za pozivanje i razmjenu intimnih i ličnih podataka je visok. Stoga je važno da pozivaoci mogu ostati anonimni, dobiti savjete od lica obučениh za takve situacije i da SOS telefoni pružaju informacije i poštuju povjerljivost ako je to želja pozivaoca. U nekim zemljama jednako je značajno pružiti pomoć na nekoliko jezika kako bi se olakšala jezička barijera s kojom se susreću neki pozivaoci.

Član 25. Podrška za žrtve seksualnog nasilja

138. Traumatska priroda seksualnog nasilja, uključujući silovanje, zahtijeva posebno osjetljiv odgovor obučenog i specijaliziranog osoblja. Žrtvama ovog tipa nasilja potrebna je neodgodiva medicinska njega i podrška u kombinaciji s neodgodivim forenzičkim pregledima radi prikupljanja dokaza potrebnih za krivično gonjenje. Pored toga, često postoji velika potreba za psihološkim savjetovanjem i terapijom – često sedmicama i mjesecima nakon događaja.

139. Član 25. stoga stavlja poseban naglasak na pružanje ove vrste specijalizirane podrške obavezivanjem članica da omoguće otvaranje dostupnih kriznih centara za slučajeve silovanja, odnosno centara za žrtve seksualnog nasilja u dovoljno velikom broju. Važno je naglasiti da je članicama ostavljena alternativa, ali ne i obaveza da otvore oba tipa ovih centara.

140. Krizni centri za slučajeve silovanja mogu postojati u mnogo različitih oblika. Ovi centri obično nude dugoročnu pomoć u formi savjetovanja uživo, grupne podrške i kontakta s drugim službama. Također, podržavaju žrtve kroz sudske postupke omogućavanjem da žene zastupaju žene i drugih vrsta praktične pomoći.

141. S druge strane, centri za žrtve seksualnog nasilja mogu biti specijalizirani za direktnu medicinsku njegu, forenzičku praksu visokog kvaliteta i intervencije u kriznim situacijama. Oni mogu npr. biti u okviru bolnice i pružati ljekarske preglede u slučajevima neposredno nakon seksualnog zlostavljanja i upućivati žrtve u specijalizirane organizacije koje će im pružiti dalje usluge. One također mogu biti koncentrirane na neposredno i adekvatno upućivanje žrtava na odgovarajuće specijalizirane organizacije koje bi im pružile neophodnu njegu u skladu s članom 25. Istraživanja su pokazala da je dobra praksa obavljanje forenzičkih pregleda bez obzira na to da li će slučaj biti prijavljen policiji, kao i uzimanje i čuvanje uzoraka kako bi odluka o tome da li da se prijavi silovanje mogla kasnije biti donesena.

142. Zahtjev da se omogući osnivanje takvih centara predstavlja obavezu članicama Konvencije da osiguraju dovoljno veliki broj centara, ali i da budu lako dostupni i da usluge provode na odgovarajući način. Finalni izvještaj o aktivnostima Radne grupe Vijeća Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama uključujući porodično nasilje (EG-TFV (2008)6) preporučuje da jedan takav centar treba da postoji na 200.000 stanovnika, a geografski treba da budu raspoređeni tako da budu pristupačni žrtvama iz ruralnih oblasti podjednako kao i žrtvama iz gradova. Termin „odgovarajući“ treba da osigura da usluge odgovaraju potrebama žrtava.

Član 26. Zaštita i podrška za djecu svjedoke

143. Izloženost fizičkom, seksualnom odnosno psihičkom nasilju i zloupotrebi između roditelja odnosno drugih članova porodice ima ozbiljan uticaj na djecu. To je uzrok straha, traume i negativno utiče na njihov razvoj.

144. Iz tog razloga član 26. sadrži obavezu da osigura da se prava i potrebe djece svjedoka nasilja uzmu u obzir kada im se pružaju usluge i pomoć. Termin „djeca svjedoci“ odnosi se ne samo na djecu koja su prisutna tokom nasilja i aktivno ga posmatraju, već i na one koji su izloženi vriscima i drugim zvucima nasilja dok se kriju u blizini, odnosno onima koji su izloženi dugoročnim posljedicama takvog nasilja. Važno je prepoznati i rješavati problem viktimizacije djece svjedoka svih oblika nasilja obuhvaćenih konvencijom kao i njihovo pravo na podršku. Stav 2. stoga poziva na najbolje psihosocijalne intervencije na osnovu podataka prilagođenih uzrastu i stepenu razvoja koje su posebno prilagođene djeci da bi se ona mogla nositi s traumatskim iskustvom tamo gdje je to neophodno. Sve ponuđene usluge moraju imati u vidu najbolji interes djeteta.

Član 27. Prijavljivanje

145. Autori su, kroz obavezu da se ohrabri svaki svjedok počinjenog krivičnog djela nasilja obuhvaćenog Konvencijom, odnosno ona lica koja imaju opravdane razloge da sumnjaju da je takvo djelo počinjeno, željeli da naglase značajnu ulogu koju ta lica – prijatelji, komšije, članovi porodice, kolege, nastavnici odnosno drugi članovi zajednice – mogu imati u prekidanju tišine koja često obavlja nasilje. Odgovornost je svake članice da utvrdi nadležne organe kojima se takve sumnje mogu prijaviti. To mogu biti organi unutrašnjih poslova, službe za zaštitu djece ili bilo koje druge nadležne socijalne službe. Termin „opravdani razlozi“ odnosi se na iskreno uvjerenje prijavljeno u dobroj namjeri.

Član 28. Prijavljivanje stručnjaka

146. U skladu s ovim članom, članice Konvencije moraju osigurati da stručnjaci koji su obavezani profesionalnom tajnom (kao što su npr. ljekari i psihijatri) imaju mogućnost prijaviti nadležnim organizacijama odnosno organima ako imaju opravdanu sumnju i vjeruju da je ozbiljno djelo nasilja obuhvaćeno Konvencijom učinjeno i da se mogu očekivati dalja djela nasilja. Ovo su kumulativni razlozi za prijavljivanje i obuhvataju npr. tipične slučajeve nasilja u porodici gdje je žrtva već izložena ozbiljnom nasilju i očekivano je da će se ono ponoviti.

147. Važno je naglasiti da ova odredba ne nameće obavezu takvim stručnjacima da podnesu prijavu. Ona samo daje ovim licima mogućnost da to učine bez rizika povrede povjerljivosti. Pravila povjerljivosti mogu biti određena zakonom, ali također pitanja povjerljivosti i njene povrede mogu biti uređena etičkim kodeksima, odnosno profesionalnim standardima za različite grupe stručnjaka. Ova odredba treba osigurati da nijedan vid pravila o povjerljivosti ne stoji na putu prijavljivanju ozbiljnih djela nasilja. Cilj ove odredbe jeste zaštita života i tijela žrtava prije nego pokretanje krivične istrage. Stoga je važno omogućiti ovim stručnjacima koji, nakon pažljive procjene, žele zaštititi žrtve nasilja.

148. Termin „pod odgovarajućim uslovima“ podrazumijeva da članice mogu odrediti situacije, odnosno slučajeve na koje se ova odredba odnosi. Naprimjer, članice mogu usloviti obavezu iz člana 28. prethodnim pristankom žrtve, sa izuzetkom nekih određenih slučajeva kad je žrtva maloljetna, odnosno kad nije u stanju da se sam/a zaštiti zbog fizičkih ili mentalnih smetnji. Osim toga, svaka članica odgovorna je da utvrdi kategorije stručnjaka na koje se ova odredba odnosi. Termin „određeni stručnjaci“ treba da pokrije bilo koji broj stručnjaka koji se u poslu susreću sa ženama, muškarcima i djecom koja mogu biti žrtve bilo kojeg oblika nasilja obuhvaćenog ovom konvencijom. Uz to, ovaj član ne utiče na prava, u skladu s članom 6. ECHR-a, optuženih za djela na koja se ova konvencija odnosi, bilo u građanskim ili krivičnim postupcima.

Poglavlje V .Materijalno krivično pravo

149. Kao i u slučaju drugih konvencija Vijeća Evrope o borbi protiv specifičnih oblika nasilja, zloupotrebe odnosno maltretiranja, suštinske zakonske odredbe čine sastavni dio ovih instrumenata. Jasno je iz istraživanja nacionalnog zakonodavstva o nasilju nad ženama i nasilju u porodici koje je trenutno na snazi da i dalje postoje mnogi nedostaci. Stoga je neophodno ojačati pravnu zaštitu i reparaciju i uzeti u obzir postojeće primjere dobre prakse prilikom uvođenja izmjena u zakonodavne sisteme svih država članica za djelotvorno sprečavanje i borbu

protiv ovih oblika nasilja. Autori su ispitali odgovarajuće mjere krivičnog, građanskog i upravnog prava koje treba uvesti, kako bi osigurali da Konvencija obuhvati različite situacije povezane s djelima nasilja na koja se odnose. Zbog toga ovo poglavlje sadrži niz mjera za prevenciju, zaštitu i kompenzaciju žrtvama i uvodi kaznene mjere za učinioca tih oblika nasilja koji zahtijevaju krivičnopravni odgovor.

150. Ovo poglavlje sadrži obavezu da se osiguraju različita pravna sredstva kojima se žrtvama osigurava da traže pravdu i nadoknadu – prvenstveno od učinioca, ali i od državnih organa ako nisu obavili svoju dužnost i prilježno primijenili preventivne i zaštitne mjere.

151. Poglavlje V. također sadrži niz krivičnih djela. Ovakav tip usklađivanja s nacionalnim zakonodavstvom omogućava akciju protiv kriminala na nacionalnom i međunarodnom nivou iz nekoliko razloga. Često se nacionalne mjere za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici ne provode sistematski, odnosno ostaju nepotpune zbog nedostataka u zakonodavstvu.

152. Primarni cilj mjera krivičnog zakonodavstva jeste da usmjeravaju članice prilikom donošenja djelotvornih politika kojima se sprečava nasilje nad ženama i nasilje u porodici – što su još uvijek, nažalost, raširena krivična djela u Evropi i šire.

153. Autori su se saglasili da, u načelu, sve krivičnopravne odredbe Konvencije treba predstaviti na rodno neutralan način; spol žrtve odnosno učinioca ne treba, u načelu, da bude sastavni činilac krivičnog djela. Međutim, to ne bi trebalo spriječiti članice da donesu rodno specifične odredbe.

154. Autori su odlučili da ova konvencija ne treba da pokriva isto ponašanje već obrađeno drugim konvencijama Vijeća Evrope, posebno Konvencijom o borbi protiv trgovine ljudima (ETS br. 198) i Konvencijom o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (ETS br. 201).

155. Obaveze koje su sadržane u čl. 33. i 39. zahtijevaju od članica Konvencije da osiguraju inkriminaciju određenog namjernog ponašanja. Autori su se saglasili o ovakvoj formulaciji kako bi obavezali članice da inkriminiraju takvo ponašanje. Međutim, Konvencija ne obavezuje članice da uvedu specifične odredbe kojima se inkriminira ponašanje opisano u Konvenciji. Imajući u vidu član 40. (seksualno zlostavljanje) i uzimajući u obzir specifičnu prirodu ovog ponašanja, autori su smatrali da bi ono moglo podleći sredstvima u okviru sankcija krivičnog zakona ili drugih zakonskih sankcija. Konačno, krivična djela iz ovog poglavlja predstavljaju minimalni konsenzus koji ne isključuje njihovu dopunu, odnosno uvođenje viših standarda u nacionalnom zakonodavstvu.

156. U skladu s općim principima krivičnog prava, pravnosnažni pristanak može da oslobodi od krivične odgovornosti. Pored toga, druga pravno opravdana djela, naprimjer djela počinjena u samoodbrani, u odbrani imovine odnosno za neophodne medicinske zahvate, ne bi bile uzrok krivičnih sankcija u skladu s ovom konvencijom.

Član 29. Građanski sudski postupci i pravni lijekovi

157. Stav 1. ove odredbe ima za cilj da osigura da se žrtve svakog od oblika nasilja obuhvaćenog ovom konvencijom mogu obratiti nacionalnom pravnom sistemu i zatražiti adekvatne građanske pravne lijekove od učinioca. S druge strane, ovo obuhvata građanske pravne lijekove koji dozvoljavaju građanskom sudu da naloži nekom licu da prestane s određenim ponašanjem, suzdrži se od određenog ponašanja u budućnosti, odnosno da primora lice da preduzme određenu akciju (sudske zabrane). Građanski pravni lijek ove vrste može se koristiti, naprimjer, da pomogne dječacima i djevojčicama koji su u situaciji da će biti oženjeni/udati protiv svoje volje da dobiju svoj pasoš, odnosno neki drugi važan dokument od svakog ko ih zadržava protiv njihove volje (roditelji, staratelji odnosno bilo koji član porodice). Takve sudske zabrane pomažu u pružanju zaštite od djela nasilja.

158. S druge strane i u zavisnosti od nacionalne zakonske mjere članice, građanski pravni lijekovi koji se nude u okviru ove konvencije, kao što su mjere zabrane prilaska i zlostavljanja u skladu s članom 53. One su posebno značajne u slučajevima nasilja u porodici i dopunjuju neposrednu i često kratkoročnu zaštitu koju nude hitne mjere zaštite u skladu s članom 52.

159. Osim toga, građansko pravo trebalo bi da obuhvata pravne lijekove protiv klevete u kontekstu proganjanja i seksualnog uznemiravanja u slučajevima kada takva djela nisu obuhvaćena krivičnim zakonima članica.

160. Sve građanske pravne mjere izriču se na zahtjev žrtve odnosno – u zavisnosti od pravnog sistema – treće strane i ne mogu se izreći po službenoj dužnosti.

161. Dok stav 1. ima za cilj da osigura žrtvama građanske pravne lijekove protiv učinilaca, stav 2. vodi računa da žrtve imaju lijekove protiv državnih organa koji nisu ispunili svoju dužnost i preduzeli neophodne preventivne i zaštitne mjere.

162. Ponavlja se princip odgovornosti državnih organa koji su u skladu s članom 5. ove konvencije u obavezi da prilježno sprečavaju, istražuju i kažnjavaju djela nasilja obuhvaćena ovom konvencijom. Nepoštivanje ove obaveze može imati za posljedicu zakonsku odgovornost a građansko pravo treba da ponudi lijekove kojima bi se sankcioniralo takvo nepoštivanje. Ovi lijekovi obuhvataju, između ostalog, građanske sudske postupke za odštetu koji treba da postoje u slučaju zanemarivanja i ozbiljnog zanemarivanja. Primjena građanske odgovornosti državnih organa ostaje u nadležnosti nacionalnog zakonodavstva članica koje imaju diskreciju da odluče koja vrsta zanemarivanja može da pokrene postupak.

163. Obaveza iz stava 2. je u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava koja se odnosi na neispunjavanje pozitivne obaveze državnih organa iz člana 2. ECHR-a (pravo na život). U presudi slučaja *Osman v. the United Kingdom*, i ponovo u presudi slučaja *Opuz v. Turkey* navodi se sljedeće: „tamo gdje postoji tvrdnja da organi nisu ispunili svoju pozitivnu obavezu zaštite prava na život u kontekstu njihove pomenute dužnosti sprečavanja i suzbijanja krivičnih djela protiv ličnosti, mora se utvrditi da su organi znali odnosno da je trebalo da znaju da postoji opasnost po život identificiranog odnosno identificiranih lica od krivičnih djela trećeg lica i da nisu preduzeli mjere u okviru svojih nadležnosti koje su, razumno gledano, mogle dovesti do izbjegavanja te opasnosti.“ Sud je eksplicitno izjavio da odgovornost za takav neuspjeh nije ograničena na svjesni nehat odnosno namjerno zanemarivanje dužnosti da se zaštiti život.

164. U slučaju smrti žrtve raspoloživi pravni lijekovi bit će dostupni njenim/njegovim potomcima.

Član 30. Naknada

165. Ovaj član sadrži pravo na naknadu za pretrpljenu štetu koja je posljedica svakog krivičnog djela iz ove konvencije. Stav 1. određuje princip po kojem je prvenstveno učinilac odgovoran za štetu i restituciju.

166. Naknada također može da se traži od osiguravajućih kompanija odnosno od državnih programa zdravstvenog i socijalnog osiguranja. Stav 2. određuje sporednu obavezu naknade države. Uslovi koji se odnose na zahtjev za naknadu mogu se odrediti nacionalnim zakonodavstvom, kao što je obaveza da žrtva prvo i prije svega traži naknadu od učinioca. Autori su naglasili da državna naknada treba da postoji u situacijama kada je žrtva zadobila ozbiljne tjelesne povrede odnosno kad joj je narušeno zdravlje. Treba naglasiti da termin „tjelesna povreda“ obuhvata i povrede koje su uzrokovale smrt žrtve, a da „narušeno zdravlje“ obuhvata ozbiljne psihičke posljedice uzrokovane djelima psihičkog nasilja, kako se navodi u članu 33. Iako je obim državne naknade ograničen na „ozbiljnu“ povredu i narušavanje zdravlja, to ne sprečava članice da osiguraju velikodušnije naknade, niti da postavie više i/ili niže granice za neke odnosno sve elemente naknade koju isplaćuje država. Posebno ova odredba ne dovodi u pitanje obaveze članica prema Evropskoj konvenciji o naknadi žrtvama nasilnih zločina (ETS br. 116).

167. Sporedna obaveza državne naknade ne sprečava članice da traže povrat naknade od učinioca dokle god se dužna pažnja poklanja sigurnosti žrtve. Navedena „sigurnost žrtve“ obavezuje članice da osiguraju da se sve mjere koje se preduzimaju s ciljem traženja vraćanja naknade od učinioca poklanjaju dužnu pažnju posljedicama ovih mjera po sigurnost žrtve. To se posebno odnosi na određene situacije kada učinilac želi da se osveti žrtvi zbog toga što je morao/la da plati naknadu državi.

168. Ova odredba ne sprečava prijelaznu državnu naknadu žrtvi. Žrtva kojoj je hitno potrebna pomoć možda nije u mogućnosti da sačeka ishod često kompliciranih postupaka. U tim slučajevima članice mogu omogućiti da država odnosno nadležni organ može subrogirati u prava lica koje prima naknadu na iznos isplaćene naknade, odnosno ako kasnije lice koje je dobilo nadoknadu dobije obeštećenje iz bilo kojeg drugog izvora, može u potpunosti odnosno djelimično da vrati dodijeljeni iznos novca.

169. U slučaju da se državna naknada isplaćuje žrtvi zato što učinilac ne želi ili nije u mogućnosti iako ima nalog suda da to učini, država ima pravo tražiti odštetu od učinioca.

170. Kako bi osigurale naknadu države članice mogu uspostaviti državne sisteme naknade kako se navodi u čl. 5. i 6. Evropske konvencije o naknadi za žrtve nasilnih zločina.

171. Treba naglasiti da je stav 2. ovog člana otvoren za rezerve, u skladu s članom 78. (2) ove konvencije. Ovakva mogućnost rezerve ne dovodi u pitanje obaveze članica u skladu s drugim međunarodnim instrumentima u ovoj oblasti, kao što je ranije pomenuta Evropska konvencija o naknadi za žrtve nasilnih zločina.

172. S obzirom da mnoge žrtve oblika nasilja obuhvaćenih Konvencijom nemaju državljanstvo članice na čijoj teritoriji je krivično djelo počinjeno, pravo na pomoćnu državnu naknadu treba da imaju i državljani i oni koji to nisu.

173. Stav 3. ima za cilj da osigura da naknada bude dodijeljena u razumnom vremenu, što znači u okviru odgovarajućeg vremenskog obima.

174. Značajno je naglasiti da naknada može biti dodijeljena ne samo u skladu s građanskim i upravnim pravom, već i u skladu s krivičnim pravom u okviru krivičnih pravnih sankcija.

Član 31. Starateljstvo, pravo na posjetu i sigurnost

175. Ova odredba ima za cilj da osigura da pravosudni organi ne izdaju naloge o viđanju djeteta ne uzevši u obzir slučajevne nasilja obuhvaćene ovom konvencijom. Ona se odnosi na sudske naloge kojima se određuje kontakt između roditelja i djece i drugih lica koja imaju porodične veze s djecom. Pored drugih faktora, slučajevi nasilja nad nenasilnim starateljem isto kao i nad samim djetetom moraju biti uzeti u obzir prilikom donošenja odluka o starateljstvu i prava na posjetu odnosno kontakt.

176. Stav 2. odnosi se na kompleksno pitanje garantiranja prava i sigurnosti žrtvama i svjedocima pri čemu se uzimaju u obzir prava na roditeljstvo učinioca. Posebno u slučajevima nasilja u porodici pitanja koja se odnose na zajedničku djecu često su jedine preostale veze između žrtava i učinilaca. Za mnoge žrtve i njihovu djecu poštovanje naloga o posjećivanju predstavlja ozbiljno ugrožavanje sigurnosti jer često podrazumijeva sretanje s učiniocem. Stoga ovaj stav sadrži obavezu da se žrtve i njihova djeca zaštite od daljih povreda.

Član 32. Građanske posljedice prinudnih brakova

177. Ovaj član odnosi se na pravne posljedice prinudnih brakova i osigurava da takvi brakovi mogu biti „proglašeni nevažećim“, mogu se poništiti, odnosno razvesti“. U svrhu ove odredbe „nevažeći“ brak jeste brak koji se smatra važećim ali može postati nevažeći ako ga ospori jedna od strana; „poništen“ brak nema pravne posljedice, bilo da ga strana ospori ili ne. „Razveden“ brak, kao što je u slučaju razvoda, lišen je pravnih posljedica tek od dana razvoda. Autori su imali u vidu da se konkretna primjena ovog člana može razlikovati u pogledu korištenih termina (nevažeći, poništen, razveden) u zavisnosti od koncepata koji postoje u građanskom zakonodavstvu pojedinačnih članica.

178. Važno je da sudski postupak koji ova odredba zahtijeva bude lako dostupan i ne predstavlja nepotrebni finansijski i administrativni teret za žrtvu. To znači da svaki postupak koji se pokrene radi poništenja odnosno razvoda prinudnog braka neće stavljati pred žrtvu teškoće koje ona ne može savladati, odnosno koje žrtvu posredno dovode u finansijske teškoće. Uz to, forma prestanka braka ne treba da utiče na prava žrtve prinudnog braka.

Član 33. Psihičko nasilje

179. Ovaj član sadrži krivično djelo psihičkog nasilja. Autori su se saglasili da se krivično sankcionira svako namjerno ponašanje koje značajno narušava psihički integritet drugog lica kroz prinudu odnosno prijetnje. Tumačenje riječi „namjerno“ ostavljeno je nacionalnom zakonodavstvu, ali se namjerno ponašanje odnosi na sve elemente krivičnog djela.

180. Krivično djelo ograničeno je na namjerno ponašanje koje **ozbiljno** narušava i šteti psihički integritet nekog lica što se može činiti raznim sredstvima i metodama. Konvencija ne definira šta se smatra ozbiljnim narušavanjem. Prinuda odnosno prijetnje moraju se podvesti kao ponašanje pod ovu odredbu.

181. Ova odredba odnosi se na tok ponašanja a ne na jedinstven događaj. Ona ima za cilj da uhvati krivičnu prirodu zlostavljačkog obrasca ponašanja tokom vremena – u okviru ili izvan porodice. Psihičko nasilje često prethodi odnosno prati fizičko i seksualno nasilje u intimnim odnosima (nasilje u porodici). Međutim, do njega može doći u bilo kojem drugom tipu okruženja, naprimjer na radnom mjestu ili u školi. Neophodno je naglasiti da, u skladu s članom 78. stav 3. ove konvencije, svaka država odnosno Evropska unija može da zadrži pravo da odredi nekrivične sankcije, umjesto krivičnih sankcija za psihičko nasilje. Namjera autora jeste da se sačuva princip inkriminiranja psihičkog nasilja u Konvenciji, uz fleksibilnost tamo gdje pravni sistem članice određuje samo nekrivične sankcije za ovakvo ponašanje. Ipak, sankcije bi trebalo da budu djelotvorne, srazmjerne i destimulativne, bez obzira na to da li su krivične ili ne.

Član 34. Proganjanje

182. Ovaj član sadrži krivično djelo proganjanja koje se definira kao namjerno ponašanje ponovljenih prijetnji usmjerenih ka drugom licu, koje uzrokuju da se ona/on plaši za svoju sigurnost. Ono obuhvata svako ponovljeno ponašanje prijeteće prirode upereno protiv određenog lica koje za posljedicu ima osjećaj straha kod tog lica.

Prijeteće ponašanje može se sastojati od ponovljenog praćenja drugog lica, stupanja u neželjenu komunikaciju s drugim licem odnosno obavještanja drugog lica da je predmet posmatranja. To obuhvata fizičko praćenje žrtve, pojavljivanje na njenom/njegovom radnom mjestu, na mjestu gdje se bavi sportom ili gdje se obrazuje, kao i praćenje lica u virtuelnom svijetu (sobe za četovanje, sajtovi socijalnih mreža, itd). Stupanje u neželjenu komunikaciju podrazumijeva traganje za bilo kakvim aktivnim kontaktom sa žrtvom kroz bilo koji postojeći način komunikacije, uključujući i moderna sredstva komunikacije i IKT.

183. Uz to, prijeteće ponašanje može obuhvatiti raznoliko ponašanje kao što je uništavanje imovine drugog lica, ostavljanje suptilnih tragova kontakta s ličnim predmetima nekog lica, napad na nečijeg ljubimca, odnosno postavljanja lažnog identiteta ili širenja neistinitih informacija na internetu.

184. Da bi bilo obuhvaćeno ovom odredbom, svako djelo ovako prijetećeg ponašanja mora biti izvršeno namjerno i s namjerom da se kod žrtve izazove osjećaj straha.

185. Ova odredba odnosi se na tok ponašanja koji se sastoji od ponovljenih značajnih incidenata. Ona treba da obuhvati krivičnu prirodu obrasca ponašanja čiji pojedinačni elementi, ako se uzmu sami za sebe, ne predstavljaju zajedno krivično ponašanje. Ona obuhvata ponašanje usmjereno direktno na žrtvu. Međutim, članice ga mogu također proširiti na ponašanje prema svakom licu unutar društvenog okruženja žrtve, uključujući i članove porodice, prijatelje i kolege. Iskustvo proganjanja žrtava pokazuje da mnogi progonitelji ne ograničavaju svoje aktivnosti samo na samu žrtvu već su često usmjereni i na pojedince koji su joj bliski. Ovo 'često' znatno pojačava osjećaj straha i gubitka kontrole nad situacijom i stoga je obuhvaćeno ovom odredbom.

186. Konačno, kao i u slučaju psihičkog nasilja, član 78. stav 3. ostavlja mogućnost svakoj državi odnosno Evropskoj uniji da zadrži pravo da odredi nekrivične sankcije ako su djelotvorne, srazmjerne i destimulativne. Opet, namjera autora jeste da se očuva princip inkriminacije proganjanja, dok se dozvoljava fleksibilnost tamo gdje pravni sistem članice određuje samo nekrivične sankcije za proganjanje.

Član 35. Fizičko nasilje

187. Ovim članom inkriminira se svako namjerno djelo fizičkog nasilja nad drugim licem nezavisno od konteksta u kojem do njega dolazi.

188. Termin „fizičko nasilje“ odnosi se na tjelesne povrede pretrpljene kao posljedica primjene direktne i nezakonite fizičke sile. On obuhvata i nasilje koje za posledicu ima smrt žrtve.

Član 36. Seksualno nasilje, uključujući silovanje

189. Ovaj član određuje krivično djelo seksualnog nasilja, uključujući silovanje. Stav 1. obuhvata sve oblike seksualnih radnji nad drugim licem bez njenog/njegovog slobodnog pristanka koji se izvode namjerno. Tumačenje riječi „namjerno“ ostavljeno je nacionalnom zakonodavstvu, ali se obaveza namjernog ponašanja odnosi na sve elemente krivičnog djela.

190. Podstav *a* odnosi se na vaginalnu, analnu odnosno oralnu penetraciju na tijelu drugog lica na koju to lice nije pristalo. Penetracija se može vršiti korištenjem dijelova tijela odnosno predmeta. Autori su kroz obavezu da penetracija bude seksualne prirode htjeli naglasiti ograničenja ove odredbe i izbjeći probleme u tumačenju. Termin „seksualne prirode“ opisuje čin koji ima seksualnu konotaciju. On se ne odnosi na djela koja nemaju takvu konotaciju odnosno potekst. Podstav *b* obuhvata sva djela seksualne prirode bez pristanka jedne od strana u kojima nema penetracije. Na kraju, podstav *v* obuhvata situacije u kojima se žrtva bez pristanka navodi da obavlja, odnosno trpi radnje seksualne prirode od lica koje nije počinilac. U odnosima zloupotrebe, žrtve su često prisiljene da stupaju u seksualne radnje s licem koje učinilac odabere. Cilj podstava *v* jeste da obuhvati scenarije u kojima učinilac nije lice koje obavlja seksualni čin već ono koje tjera žrtvu da stupi u seksualnu aktivnost s trećim licem pod uslovom da ovo ponašanje ima veze s namjernim ponašanjem koje mora biti inkriminirano u skladu s članom 36. Konvencije.

191. Prilikom procjene sastavnih elemenata krivičnih djela članice treba da imaju u vidu sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava. U tom pogledu, autori su željeli da se podsjetite, u skladu s njenim tumačenjem koje može nastati, presude u slučaju *M.C. v. Bugaria* od 4. decembra 2003., u kojoj je sud naveo da je „uvjeren da rigidan pristup u krivičnom postupku koji se odnosi na seksualne prijestupe, kao što je traženje dokaza fizičkog otpora u svim okolnostima, predstavlja rizik da određeni tipovi silovanja ostanu nekažnjani i time ugrožava djelotvornu zaštitu seksualne anatomije pojedinca. U skladu sa savremenim standardima i trendovima u toj oblasti, pozitivne obaveze država članica u skladu s čl. 3. i 8. Konvencije moraju se shvatiti kao obaveza kažnjavanja i djelotvornog krivičnog gonjenja svake seksualne radnje bez pristanka, i kada nema fizičkog otpora žrtve“ (§ 166). Sud je također zabilježio sljedeće: „Nezavisno od formulacije u zakonu, u mnogim zemljama se u praksi zahtijeva krivično gonjenje seksualnih radnji bez pristanka u svim okolnostima putem tumačenja

relevantnih termina u zakonu („prinuda“, „nasilje“, „prisila“, „prijetnja“, „prijevara“, „iznenađenje“ i dr.) i putem procjene dokaza osjetljive na kontekst“ (§ 161).

192. Krivično gonjenje ovog krivičnog djela zahtijeva procjenu dokaza osjetljivu na kontekst kako bi se na osnovu pojedinačnih slučajeva utvrdilo da li je žrtva slobodno pristala na seksualnu radnju. Takva procjena treba da uvaži veliki raspon bihevioralnih odgovora žrtava na seksualno nasilje i silovanje i ne zasniva se na pretpostavkama tipičnog ponašanja u takvim situacijama. Jednako je značajno osigurati da tumačenje zakona koji tretiraju silovanje i krivični postupci u slučajevima silovanja ne budu pod uticajem rodnih stereotipa i mitova o muškoj i ženskoj seksualnosti.

193. Za primjenu ove odredbe članice Konvencije su obavezne osigurati krivično zakonodavstvo koje obuhvata pojam nedostatka slobodno datog pristanka na bilo koju od seksualnih radnji nabrojanih u podstavu a do v. Ostavlja se, međutim, članicama da odluče o formulaciji zakona i faktora za koje smatraju da sprečavaju davanje slobodnog pristanka. Stav 2. samo precizira da pristanak mora biti voljan i posljedica slobodne volje lica, kako se procjenjuje u kontekstu datih okolnosti.

194. Stav 3. navodi obavezu članica Konvencije da osiguraju da se krivična djela seksualnog nasilja i silovanja, u skladu s ovom konvencijom, primjenjuju na sve seksualne radnje bez pristanka, nezavisno od odnosa između učinioca i žrtve. Seksualno nasilje i silovanje su čest oblik pokazivanja moći i kontrole u odnosima zloupotrebe i vjerovatno je da će do njih doći tokom i nakon raskida. Od izuzetne je važnosti da se osigura da nema izuzetaka kod inkriminiranja i krivičnog gonjenja takvih djela počinjenih nad sadašnjim, odnosno bivšim supružnicima, odnosno partnerima u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.

Član 37. Prinudni brak

195. Ovaj član određuje krivično djelo prinudnog braka. Dok su neke žrtve prinudnih brakova prisiljene da stupe u brak u zemlji u kojoj žive (stav 1.), mnoge druge su odvedene u drugu zemlju, često zemlju svojih predaka, i prinuđene da se udaju/ožene za državljanina te zemlje (stav 2.). Iz ovog razloga autori su smatrali da je značajno da u ovu odredbu uvrste dva tipa ponašanja: prinudu lica da stupi u brak i namamljivanje lica u inozemstvo s ciljem prinude tog lica da stupi u brak.

196. Tip ponašanja inkriminiranog u stavu 1. jeste prinuda odraslog lica odnosno djeteta da stupi u brak. Termin „prinuda“ odnosi se na fizičku i psihičku silu uz upotrebu prinude odnosno prisile. Krivično djelo je potpuno kada je sklopljen brak na koji bar jedna od strana nije – zbog pomenutih okolnosti – dobrovoljno pristala.

197. Stav 2. inkriminira namamljivanje lica u inozemstvo s namjerom prinude tog lica da se uda/oženi protiv svoje volje. Nije neophodno da brak bude sklopljen. Termin „namamljivanje“ odnosi se na svako ponašanje kada počinitelj mami žrtvu da otputuje u drugu zemlju, naprimjer koristeći izgovor ili izmišljajući razlog kao što je posjeta bolesnom članu porodice. Namjera mora da obuhvata namamljivanje lica u inozemstvo, kao i cilj da se ovo lice prisili na brak u inozemstvu. Autori su smatrali da ovo djelo treba da bude obuhvaćeno krivičnim zakonodavstvom članica kako bi bili uzeti u obzir standardi ustanovljeni u okviru drugih pravno obavezujućih međunarodnih instrumenata.

Član 38. Genitalno sakaćenje žena

198. Zahvaljujući prirodi genitalnog sakaćenja žena, ovo je jedno od krivičnih djela koje je izuzeto od principa rodne neutralnosti u krivičnom pravu koje čini dio ove konvencije. Ovaj član sadrži krivično djelo genitalnog sakaćenja žena, gdje su žrtve neizostavno žene odnosno djevojčice. On ima za cilj inkriminiranje tradicionalne prakse odsijecanja određenih dijelova ženskih genitalija koju neke zajednice provode nad svojim članicama. Autori su smatrali značajnim da odrede genitalno sakaćenje žena kao krivično djelo u okviru ove konvencije, jer ova praksa uzrokuje nepopravljivu i doživotnu štetu i obično se provodi bez pristanka žrtve.

199. Podstav a inkriminira obrezivanje, infibulaciju, odnosno bilo kakvo drugo sakaćenje cijelih odnosno bilo kojeg dijela malih i velikih usmina, odnosno klitorisa i kada ga provode ljekari, kako je sadržano u Rezoluciji Svjetske zdravstvene skupštine SZO 61.16 o ubrzavanju akcija za eliminaciju genitalnog sakaćenja žena. Termin „obrezivanje“ odnosi se na djelimično odnosno totalno uklanjanje klitorisa i velikih usmina. „Infibulacija“, s druge strane, obuhvata djelimično zašivanje velikih usmina vulve s ciljem sužavanja vaginalnog otvora. Termin „bilo kakvo drugo sakaćenje“ odnosi se na sve ostale fizičke izmjene na ženskim genitalijama.

200. Podstav b, s druge strane, obuhvata pomaganje učiniocu da izvrši djela pod a putem prinude odnosno navođenja žene da se podvrgne obrezivanju, infibulaciji odnosno sakaćenju velikih usmina, malih usmina odnosno klitorisa. Ovaj dio odredbe ograničen je samo na odrasle žrtve.

201. Podstav v inkriminira pomaganje učiniocu da izvrši djela pod a putem prinude odnosno navođenja djevojčice da se podvrgne obrezivanju, infibulaciji odnosno sakaćenju velikih usmina, malih usmina ili klitorisa. Ovaj dio odredbe ograničen je samo na djevojčice-žrtve i obuhvata situacije u kojima bilo ko, posebno roditelji,

djedovi i babe odnosno drugi rođaci primoravaju svoju kćerku odnosno rodicu da se podvrgne takvoj proceduri. Autori su smatrali da je značajno razgraničiti odrasle žrtve i djecu-žrtve zato što nisu željeli inkriminirati podsticanje žena na podvrgavanje bilo kojem činu navedenom pod a.

202. U primjeni podstava *b* odnosno *v* ne treba smatrati da je neko lice namjerno učinilo krivično djelo samo zato što je krivično djelo posljedica prinude, navođenja odnosno podsticanja bilo predvidivo. Postupci nekog lica moraju također biti uzrok da se učine djela pod a.

Član 39. Prinudni abortus i prinudna sterilizacija

203. Pod ovim članom određena namjerna djela koja se odnose na žensku prirodnu sposobnost reprodukcije postaju krivična djela. Ovo je još jedna odredba koja je izuzeta od principa rodne neutralnosti krivičnih djela ove konvencije.

204. Podstav *a* određuje da je krivično djelo prinudni abortus žene odnosno djevojčice. Ovo se odnosi na namjeran prekid trudnoće bez prethodnog informiranog pristanka žrtve. Prekid trudnoće obuhvata svaku od raznih procedura koje za posljedicu imaju izbacivanje proizvoda začeća. Da bi spadao u ovu odredbu, abortus mora biti proveden bez prethodnog i informiranog pristanka žrtve. To obuhvata svaki abortus koji se provodi bez potpuno informirane odluke žrtve.

205. Podstav *b* s druge strane određuje krivično djelo sterilizacije žena i djevojčica. Ovo krivično djelo izvršeno je ukoliko je obavljena operacija s ciljem onemogućavanja prirodne reprodukcije žene odnosno djevojčice bez njenog prethodnog i informiranog pristanka. Termin sterilizacija odnosi se na svaku proceduru koja za posljedicu ima gubitak sposobnosti prirodne reprodukcije. Kao i pod *a*, sterilizacija se mora provesti bez prethodnog i informiranog pristanka žrtve. To obuhvata svaku sterilizaciju koja se provodi bez potpuno informirane odluke žrtve u skladu sa standardima koje postavlja Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (ETS br. 164).

206. Namjera ove konvencije nije da se inkriminira svaka ljekarska intervencija, odnosno hirurški zahvat koji se provodi npr. u svrhu spašavanja života žene, odnosno nad ženom koja nema kapacitet dati pristanak. Umjesto toga, cilj ove odredbe jeste da naglasi značaj poštovanja reproduktivnih prava žena dozvoljavanjem ženama da slobodno odlučuju o broju djece i osiguravanjem pristupa odgovarajućim informacijama o prirodnoj reprodukciji i planiranju porodice.

Član 40. Seksualno uznemiravanje

207. Ovaj član sadrži princip prema kojem je seksualno uznemiravanje predmet krivične odnosno druge pravne sankcije, što znači da su autori odlučili da ostave članicama odabir tipa posljedica s kojima će se učinilac suočiti ako učini ovo određeno krivično djelo. Iako načelno smatraju da je bolje staviti ponašanje iz ovog člana u krivični zakon, autori su prepoznali da je seksualno uznemiravanje u mnogim nacionalnim zakonodavnim sistemima obrađeno u okviru građanskog odnosno radnog zakonodavstva. Stoga članice mogu izabrati da se bave seksualnim uznemiravanjem bilo u okviru krivičnog zakonodavstva bilo kroz administrativne odnosno druge pravne sankcije, sve dok se zakon bavi seksualnim uznemiravanjem.

208. Tipovi ponašanja obuhvaćeni ovom odredbom su mnogostruki. Ono obuhvata tri osnovne forme ponašanja: verbalno, neverbalno i fizičko ponašanje seksualne prirode koje žrtva ne želi. Verbalno ponašanje odnosi se na riječi odnosno zvuke koje učinilac izrazi odnosno iskaže, kao što su šale, pitanja, primjedbe, a može ih iskazati usmenim ili pisanim putem. Neverbalno ponašanje, s druge strane, obuhvata sve izraze odnosno iskaze učinioca koji ne obuhvataju riječi odnosno zvuke, naprimjer izrazi lica, pokreti ruku ili simboli. Fizičko ponašanje odnosi se na svako seksualno ponašanje učinioca i može da obuhvati situacije koje uključuju kontakt s tijelom žrtve. Kao u članu 36., bilo koji od ovih oblika ponašanja mora biti seksualne prirode kako bi spadao u okvir ove odredbe. Uz to, svako pomenuto ponašanje mora biti neželjeno za žrtvu, odnosno nametnuto od učinioca. Osim toga, pomenuta djela moraju imati za cilj odnosno posljedicu povredu dostojanstva žrtve. Ovo je slučaj ako je u pitanju ponašanje koje stvara zastrašujuću, neprijateljsku, degradirajuću, ponižavajuću, odnosno uvredljivu atmosferu. Namjera je da se utvrdi obrazac ponašanja čiji pojedinačni elementi, sami za sebe, ne moraju nužno biti sankcionirani.

209. Pomenuta djela obično se izvode u kontekstu zloupotrebe moći, obećanja, nagrade ili prijetežne odmazdom. U većini slučajeva žrtva i učinilac se poznaju i njihovu vezu često odlikuju razlike u hijerarhiji i moći. Primjena ovog člana nije ograničena na oblast zapošljavanja. Međutim, trebalo bi naglasiti da se odgovornost može razlikovati u odnosu na određenu situaciju u kojoj se takvo ponašanje odigrava.

Član 41. Pomaganje odnosno podstrekivanje i pokušaj

210. Cilj ovog člana je da se utvrde dodatna krivična djela koja se odnose na pomaganje odnosno podstrekivanje na krivična djela definirana Konvencijom i pokušaj izvršenja nekog od njih.

211. Stav 1. određuje članicama Konvencije da utvrde krivično djelo pomaganja odnosno podstrekivanja izvršenja svakog od narednih krivičnih djela iz Konvencije: psihičkog nasilja (član 33.), proganjanja (član 34.), fizičkog nasilja (član 35.), seksualnog nasilja uključujući silovanja (član 36.), prinudnog braka (član 37.), genitalnog sakaćenja žena (član 38. podstavka a), kao i prinudnog abortusa i prinudne sterilizacije (član 39.).

212. Autori su htjeli naglasiti da se termini „pomaganje odnosno podstrekivanje“ ne odnose samo na krivična djela određena krivičnim pravom članice, već se također mogu odnositi na djela obuhvaćena upravnim odnosno građanskim pravom. Ovo je posebno značajno zato što, u skladu s članom 78. stav 3., članice mogu osigurati nekrivične sankcije u odnosu na psihičko nasilje (član 33.) i proganjanje (član 34.).

213. U pogledu stava 2. o pokušaju, autori smatraju da su određena krivična djela kao što je pokušaj uzrok konceptualnih teškoća. Osim toga, neki pravni sistemi ograničavaju djela kod kojih se pokušaj kažnjava. Iz tih razloga članice treba da ustanove kao krivično djelo pokušaj izvršenja samo sljedećih djela: ozbiljnih slučajeva fizičkog nasilja (član 35.), seksualnog nasilja uključujući silovanje (član 36.), prinudnog braka (član 37.), genitalnog sakaćenja žena (član 38. a), kao i prinudnog abortusa i prinudne sterilizacije (član 39.).

214. U pogledu fizičkog nasilja (član 35.) autori su prepoznali da krivično djelo iz Konvencije ima širok opseg. Ono također pokriva slučajeve jednostavnog napada za koji je teško utvrditi pokušaj. Članice stoga imaju diskreciju da ustanove krivično djelo pokušaja izvršenja fizičkog nasilja samo u ozbiljnim slučajevima fizičkog nasilja. Konvencija također ne sprečava članice da obuhvate pokušaj u okviru drugih krivičnih djela.

215. Kao i kod svih ostalih krivičnih djela iz Konvencije, pomaganje i podstrekivanje i pokušaj moraju biti namjerni.

Član 42. Neprihvatljiva opravdanja za krivična djela, uključujući i djela počinjena u ime tzv.časti

216. Autori su unijeli u ovu konvenciju jedan važan opći princip: niko u nadležnosti suda jedne od članica Konvencije ne može da se pozove na ono što on/ona smatra da je element njene/njegove kulture, religije ili nekog drugog oblika ličnog razloga da bi opravdao/la izvršenje nečega što je jednostavno element krivičnog djela, tj. nasilja nad ženama. Da bi se povelu pitanje krivičnih djela počinjenih u ime tzv.časti, autori su namjeravali osigurati da krivična djela počinjena da bi se žrtva kaznila za njeno/njegovo ponašanje ne budu opravdana. Shodno tome, ovaj član nalaže obavezu za članice, u stavu 1., da osiguraju da se kultura, običaji, religija, tradicija odnosno tzv.čast ne smatraju opravdanjem za djela nasilja obuhvaćena ovom konvencijom. To znači da članice treba da osiguraju da krivično pravo i krivično procesno pravo ne dozvole kao opravdanje tvrdnje optuženih koji svoja djela pravdaju time da su htjeli spriječiti odnosno kazniti žrtvu zbog sumnje, pretpostavke odnosno stvarnog kršenja kulturnih, društvenih, tradicionalnih normi odnosno običaja prikladnog ponašanja.

217. Uz to, ova odredba zahtijeva od članica da osiguraju da lična uvjerenja i vjerovanja pojedinaca koji učestvuju u sudskom postupku ne dovedu do tumačenja zakona koje dovodi do opravdanja bilo kojeg od pomenutih osnova. Stav 1. stoga dodatno naglašava u ovoj oblasti krivičnog prava obavezu iz člana 12. stav 5. Konvencije.

218. S ciljem izbjegavanja krivične odgovornosti, ova djela često izvršavaju djeca mlađa od uzrasta krivične odgovornosti, što podstiče odrasli član porodice odnosno zajednice. Iz tog razloga, autori su smatrali da je neophodno da u stav 2. unesu krivičnu odgovornost podstrekača takvih krivičnih djela kako bi se izbjegli nedostaci u krivičnoj odgovornosti. Stav 2. odnosi se na djela iz Konvencije gdje je dijete glavni učinilac, i ne odnosi se na djela u skladu s čl. 38. (b), 38. (c) i 41.

Član 43. Važenje krivičnih djela

219. Veliki broj krivičnih djela iz ove konvencije predstavlja krivična djela koja najčešće vrše članovi porodice, intimni partneri ili druga lica u neposrednom okruženju žrtve. Postoje mnogi primjeri ranijih praksi u državama članicama Vijeća Evrope koji ukazuju da su pri krivičnom gonjenju takvih slučajeva pravljene izuzeci, bilo u zakonima ili kroz praksu, ako su žrtva i učinilac, naprimjer, u braku ili u vezi. Najizrazitiji primjer jeste silovanje u braku, što se veoma dugo nije uopće priznavalo kao silovanje, zbog odnosa između žrtve i učinioca.

220. Zbog toga su autori smatrali da je neophodno uspostaviti princip po kojem vrsta odnosa između žrtve i učinioca ne sprečava važenje bilo kojeg krivičnog djela iz ove konvencije.

Član 44. Nadležnost

221. U ovom članu navode se različiti zahtjevi po kojima članice moraju osigurati nadležnost nad krivičnim djelima kojima se bavi ova konvencija.

222. Stav 1. (a) zasnovan je na principu teritorijalnosti. Od članica se zahtijeva da kažnjavaju krivična djela iz Konvencije, ako su izvršena na njihovoj teritoriji.

223. Stavovi 1. (b) i (c) zasnovani su na varijaciji principa teritorijalnosti. Ovim podstavovima zahtijeva se od članica da osiguraju nadležnost nad krivičnim djelima počinjenim na brodovima pod njihovom zastavom ili zrakoplovima registriranim po njihovim zakonima. Ova je obaveza na snazi u zakonima mnogih država, pri čemu su brodovi i zrakoplovi često u nadležnosti države u kojoj su registrirani. Ta vrsta nadležnosti od izuzetne je pomoći kada se brod ili zrakoplov ne nalazi na teritoriji države u trenutku kada je počinjeno krivično djelo, što znači da nije primjenjiv stav 1. (a) kao osnova za osiguravanje nadležnosti. U slučaju krivičnog djela počinjenog na brodu ili zrakoplovu van teritorije zastave ili članice koja ga je registrirala, moguće je da bez ovog pravila nijedna država ne bi bila nadležna. Osim toga, ako je zločin učinjen na brodu ili zrakoplovu koji samo prolazi kroz vode ili zračni prostor druge države, moguće je postojanje izrazitih smetnji u praksi, u smislu primjene nadležnosti potonje države, te je prema tome za državu koja je registrirala prijevozno sredstvo korisno da utvrdi nadležnost.

224. Stav 1. (g) zasnovan je na principu državljanstva. Teoriju državljanstva najčešće primjenjuju države s tradicijom građanskog prava. U okviru tog principa, državljani date države obavezni su poštovati njene zakone i kada se nalaze van njene teritorije. U okviru podstava (d), ako neko od državljana učini krivično djelo u inozemstvu, članica je dužna biti u stanju da ga goni. Autori su smatrali da je u pitanju naročito važna odredba za borbu protiv određenih oblika nasilja nad ženama. Zaista, pojedine države u kojima su žene i djevojke izložene silovanju ili seksualnom nasilju, prinudnom braku, genitalnom sakaćenju, zločinima počinjenim u ime tzv. časti i prinudnim abortusima ili prinudnoj sterilizaciji, nemaju volju ni neophodna sredstva za uspješno provođenje istrage, ili im nedostaje odgovarajući pravni okvir. Stav 2. omogućava da se u tim slučajevima sudi čak i ako navedena djela nisu inkriminirana u državi u kojoj je krivično djelo učinjeno.

225. Stav 1. (e) važi za lica koja redovno borave na teritoriji članice. Njime se osigurava da članice utvrde nadležnost za istragu u slučajevima koje su u inozemstvu učinila lica s redovnim boravištem na njihovoj teritoriji, čime se doprinosi kažnjavanju slučajeva nasilja učinjenih u inozemstvu. Član 78. stav 2. o rezervama omogućava članicama da ne primjenjuju ovu nadležnost, odnosno da to čine isključivo u određenim slučajevima ili uslovima.

226. Stav 2. odnosi se na državljanstvo odnosno boravišni status žrtve. Zasnovan je na premisi da se određeni interesi žrtava državljana preklapaju s općim interesom države za gonjenje zločina počinjenih protiv njenih državljana odnosno stanovnika. Prema tome, ako je državljanin odnosno lice koje redovno boravi u datoj državi žrtva krivičnog djela u inozemstvu, članica će nastojati utvrditi nadležnost kako bi počela postupak. Međutim, članicama nije nametnuta obaveza, kao što se vidi iz upotrebe izraza „nastojati“.

227. Stav 3. predstavlja važan element dodatne vrijednosti u okviru ove konvencije i značajan iskorak u zaštiti žrtava. Ovom odredbom eliminira se, u vezi s najozbiljnijim prekršajima Konvencije, uobičajeno pravilo dvojnog kriminaliteta, pri čemu djela moraju predstavljati krivična djela na mjestu na kojem su počinjena. Za cilj ima borbu protiv određenih oblika nasilja nad ženama koje može biti – ili se najčešće vrši – van teritorije na kojoj se primenjuje Konvencija, kao što je prinudan brak, genitalno sakaćenje žena, prinudan abortus i prinudna sterilizacija. Prema tome, ovaj stav važi isključivo za krivična djela definirana u članu 36. (seksualno nasilje, uključujući silovanje), članu 37. (prinudan brak), članu 38. (genitalno sakaćenje žena) i članu 39. (prinudan abortus i prinudna sterilizacija), koja vrše državljani odgovarajuće članice. Član 78. stav 2. o rezervama omogućava članicama da ne primenjuju datu nadležnost odnosno da to čine isključivo u određenim slučajevima ili okolnostima.

228. U stavu 4. autori su nastojali zabraniti uslovljavanje pokretanja postupka za najozbiljnija krivična djela u okviru države čije državljanstvo posjeduje ili na čijoj teritoriji redovno obitava lice, putem uslova koji se najčešće zahtijevaju kako bi žrtva podnijela prijavu, odnosno za iznošenje informacija nadležnim organima države u kojoj je krivično djelo učinjeno. Cilj ove odredbe jeste da se olakša gonjenje krivičnih djela počinjenih u inozemstvu. Pošto pojedine države ne posjeduju neophodnu volju ili sredstva za provođenje istrage u slučajevima pojedinih oblika nasilja nad ženama i nasilja u porodici, zahtjev da žrtva mora uložiti žalbu ili da nadležni organi podnesu prijavu često predstavlja prepreku za gonjenje. Ovaj stav važi isključivo za krivična djela definirana u članu 36. (seksualno nasilje, uključujući silovanje), članu 37. (prinudan brak), članu 38. (genitalno sakaćenje žena) i članu 39. (prinudan abortus i prinudna sterilizacija), koja izvrše državljani odgovarajuće članice. Član 78. stav 2. o rezervama omogućava članicama da ne primenjuju datu nadležnost ili da to čine isključivo u određenim slučajevima ili okolnostima.

229. Stav 5. tiče se principa *aut dedere aut judicare* (izruči ili tuži). Nadležnost uspostavljena na osnovu stava 5. neophodna je kako bi se osiguralo da članice koje odbijaju da izruče državljanina imaju pravnu mogućnost da pokrenu istragu i sudski postupak u zemlji, ako to od njih zatraži članica koja je zahtijevala izručenje pod uslovima odgovarajućih međunarodnih instrumenata. Stav 4. ne sprečava članice da utvrde nadležnost isključivo ako je krivično djelo kažnjivo na teritoriji na kojoj je učinjeno, odnosno ako je krivično djelo učinjeno van teritorijalne nadležnosti bilo koje države.

230. Može se dogoditi da u pojedinim slučajevima nasilja obuhvaćenim ovom konvencijom više od jedne članice imaju nadležnost nad pojedinim ili svim učesnicima u krivičnom djelu. Naprimjer, može se desiti da žena bude namamljena u drugu državu i prisiljena na brak protiv svoje volje. Kako bi se izbjeglo udvajanje procedura i nepotrebni problemi za žrtve i svjedoke, odnosno da bi se na neki drugi način doprinijelo efikasnosti ili pravičnosti procesa, članice uključene u slučaj, u skladu sa stavom 6., moraju se konsultirati kako bi odabrale odgovarajuću lokaciju za krivični proces. U pojedinim slučajevima će za njih biti najdjelotvornije da odaberu jednu lokaciju za sudski postupak; u drugim slučajevima može se ispostaviti da je najbolje da jedna država goni pojedine optuženike, dok jedna ili više drugih država gone ostale. Ovaj stav dozvoljava bilo koju od tih mogućnosti. Napokon, obaveza da se vrše konsultacije nije apsolutna; konsultacije se moraju preduzeti „prema potrebi“. Prema tome, naprimjer, ako jedna od članica zna da konsultacije nisu neophodne (npr. primila je potvrdu da druga članica ne namjerava preduzeti aktivnosti), ili ako članica smatra da konsultacije mogu ugroziti njenu istragu odnosno postupak, može da odgodi ili odbije konsultacije.

231. Osnov za nadležnosti navedene u stavu 1. ovog člana nije isključiv. Stav 7. dozvoljava članicama da utvrde druge vrste krivične nadležnosti u skladu s nacionalnim zakonodavstvom.

Član 45. Sankcije i mjere

232. Ovaj član usko je povezan s čl. 33.- 41. u kojima se definiraju različita krivična djela koja bi trebalo da budu kažnjiva u skladu s krivičnim zakonom. Međutim, on se odnosi na sve vrste sankcija, bez obzira na to da li su krivične prirode. U skladu s obavezama koje nameću dati članovi, član 45. zahtijeva od članica da usklade aktivnosti sa ozbiljnošću krivičnog djela i da ustanove sankcije koje su „djelotvorne, srazmjerne i koje odvrataju od vršenja krivičnih djela“. To uključuje osiguravanje zatvorskih kazni koje mogu, prema potrebi, dovesti do izručenja. Autori su odlučili da prepuste članicama da odluče o vrsti krivičnog djela iz Konvencije koje sobom povlači zatvorsku kaznu. Neophodno je napomenuti da se, u skladu s članom 2. Evropske konvencije o izručenju (ETS br. 24), izručenje odobrava u odnosu na krivična djela kažnjiva po zakonima članica koje zahtijevaju i koje odobravaju izručenje, lišavanjem slobode odnosno nalogom za pritvor tokom maksimalnog perioda od najmanje jedne godine odnosno nekom ozbiljnijom sankcijom.

233. Osim toga, u stavu 2. date su druge mjere koje mogu preduzeti u odnosu na učinioce. U odredbi se navode dva primjera: praćenje odnosno nadzor nad osuđenim licem i ukidanje prava na roditeljstvo, ako se najbolji interes djeteta, što može da uključuje sigurnost žrtve, ne može garantirati ni na koji drugi način. Pominjanje „najboljeg interesa djeteta“ u navedenom primjeru u skladu je s odlukom Evropskog suda za ljudska prava u presudi *Zaunegger v. Germany* od 3. decembra 2009. godine u kojoj se navodi da je u najvećem broju država članica, „odluke u vezi s dodjelom starateljstva neophodno donositi na osnovu najboljih interesa djeteta“ (§60). Konkretno, mjere preduzete u vezi s pravom na roditeljstvo nikada ne smiju ugrožavati dijete odnosno biti na štetu deteta. Iako su pravo na roditeljstvo i kontakt s djetetom često međusobno povezana pitanja, autori su vodili računa o tome da pojedine članice mogu razlikovati ta pitanja u okviru nacionalnog zakonodavstva, te se time dopušta roditelju da ostvari kontakt s djetetom a da mu se ne odobre roditeljska prava. Naročito u slučaju nasilja u porodici nad jednim roditeljem, pri čemu je dijete svjedok, može biti u najboljem interesu djeteta da se prekine kontakt s nasilnim roditeljem. Osiguravanje kontakta s nasilnim roditeljem može imati ne samo negativan uticaj na dijete, već i predstavljati ozbiljan rizik po sigurnost žrtve, zbog toga što se time često daje razlog učinioocu da kontaktira odnosno viđa žrtvu, što može biti u suprotnosti s važećim nalogom za zabranu prilaska odnosno zaštite. Važno je osigurati da sve pravne mjere preduzete radi zaštite žrtava budu usklađene i da ih ne osujete zakonske mjere preduzete u drugim kontekstima.

Član 46. Otežavajuće okolnosti

234. U članu 46. se od članica zahtijeva da osiguraju da okolnosti navedene u podstavovima a-z budu uzete u obzir kao otežavajuće okolnosti prilikom određivanja kazni za krivična djela iz Konvencije. Navedene okolnosti ne smiju predstavljati dio sastavnih elemenata krivičnog djela. Ovaj princip važi u slučajevima u kojima otežavajuće okolnosti već predstavljaju dio sastavnih elemenata krivičnog djela u okviru nacionalnog zakonodavstva članice.

235. Korištenjem izraza „mogu se smatrati“ autori su željeli istaknuti da Konvencija obavezuje članice da osiguraju da se sudijama omogući da razmotre otežavajuće okolnosti prilikom određivanja kazne učiniocima, iako sudije nisu obavezne da ih primjenjuju. Osim toga, izraz „u skladu s odgovarajućim odredbama nacionalnog zakonodavstva“ odnosi se na činjenicu da različiti pravni sistemi u Evropi imaju različite pristupe otežavajućim

okolnostima i, prema tome, dozvoljava članicama da zadrže pojedine svoje zakonodavne koncepte. Time se prilikom primjene ove odredbe ostavlja prostor članicama, bez posebne obaveze, da izmijene principe vezane za primjenu sankcija u okviru sistema krivičnog zakonodavstva.

236. Prva od otežavajućih okolnosti, pod a, jeste ako je krivično djelo učinjeno nad bivšim odnosno sadašnjim supružnikom odnosno partnerom u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, od strane člana porodice, lica koje stanuje zajedno sa žrtvom odnosno lica koje je zloupotrijebilo svoj autoritet. Time se pokrivaju različite situacije u kojima je krivično djelo učinio bivši ili sadašnji supružnik, odnosno partner u skladu s nacionalnim zakonodavstvom. Također, uključuje članove porodice žrtve, kao što su roditelji, odnosno djedove i babe, kao i djeca odnosno lica u zavisnom porodičnom odnosu sa žrtvom. Lice koje stanuje zajedno sa žrtvom odnosi se na lica koja žive u istom domaćinstvu, izuzimajući članove porodice. Lice s autoritetom odnosi se na sva lica koja su u nadređenom položaju nad žrtvom, uključujući npr. nastavnika odnosno poslodavca. Zajednički element u ovim slučajevima jeste položaj povjerenja koji se uobičajeno vezuje za takve odnose i specifične emotivne povrede koje mogu nastati zloupotrebom tog povjerenja prilikom vršenja krivičnog djela u okviru datog odnosa. U ovom stavu poziv na „partnere u skladu s nacionalnim zakonodavstvom“ označava da će, u najmanjoj mjeri, bivši ili sadašnji partneri biti obuhvaćeni u skladu sa uslovima navedenim u nacionalnom zakonodavstvu, uzimajući u obzir da intimnost i povjerenje vezano za vezu čine otežavajuću okolnost.

237. Druga otežavajuća okolnost, pod b, tiče se krivičnih djela koja se ponavljaju. Odnosi se na svako krivično djelo iz ove konvencije, kao i sva srodna krivična djela koja je isti učinilac učinio više od jednog puta tokom određenog vremenskog perioda. Autori su, prema tome, odlučili naglasiti naročito razoran uticaj na žrtvu koja je više puta pretrpjela istu vrstu krivičnog djela. To je česta pojava u slučajevima nasilja u porodici, što je autore navelo da zahtijevaju mogućnost povećanih sudskih kazni. Važno je napomenuti da podatak o krivičnom djelu slične prirode koji je doveo do osude istog učinioca ne može se smatrati ponovljenim djelom u skladu sa b, ali predstavlja zasebnu otežavajuću okolnost pod z.

238. Treća otežavajuća okolnost, pod c, odnosi se na krivična djela počinjena nad licem koje je postalo ugroženo usljed određenih okolnosti (videti stav 87. za indikativni spisak mogućih ugroženih lica).

239. Četvrta otežavajuća okolnost, pod d, pokriva krivična djela počinjena nad djetetom, odnosno u prisustvu djeteta, što samo po sebi čini oblik ugrožavanja djeteta. Autori su nastojali istaći naročitu odgovornost za ponašanje ako je bilo koje od krivičnih djela utvrđenih ovom konvencijom počinjeno nad djetetom.

240. Peta otežavajuća okolnost, pod e, jeste ako krivično djelo učini dvoje ili više ljudi u saradnji. To ukazuje na kolektivno djelo koje je učinilo dvoje ili više lica.

241. Šesta otežavajuća okolnost, pod f, odnosi se na krivična djela kojima prethodi, odnosno koje prati ekstremno nasilje. Odnosi se na djela fizičkog nasilja koja su naročito visokog intenziteta i predstavljaju ozbiljnu prijetnju po život žrtve.

242. Sedma otežavajuća okolnost, pod g, tiče se upotrebe oružja odnosno prijetnje oružjem. Uključivanjem ove okolnosti, autori naglašavaju posebnu krivicu u slučaju korištenja oružja, s obzirom da može dovesti do ozbiljnog nasilja, kao i do smrti žrtve.

243. Osma otežavajuća okolnost, pod h, postoji ako je krivično djelo imalo ozbiljne fizičke odnosno psihičke posljedice po žrtvu. To ukazuje na krivična djela koja uzrokuju naročito ozbiljne fizičke ili psihičke patnje, a posebno dugoročne posljedice po zdravlje žrtve.

244. Posljednja otežavajuća okolnost, pod i, postoji ako je učinilac ranije osuđivan za krivična djela slične prirode. Uključivši ovu okolnost, autori ukazuju na naročit rizik od recidivizma za mnoga krivična djela obuhvaćena Konvencijom, naročito u slučaju nasilja u porodici.

Član 47. Presude treće članice

245. Pojedina krivična djela iz ove konvencije mogu imati transnacionalnu dimenziju, odnosno mogu ih izvršiti učinioци kojima je suđeno i koji su osuđivani u nekoj drugoj državi odnosno u više od jedne države. Na nivou države, mnogi pravni sistemi propisuju različite, često oštrije kazne u slučaju da je lice ranije osuđivano. Uopćeno se isključivo odluke nacionalnog suda računaju kao prethodno osuđivanje. Uobičajeno je da se presude stranih sudova ne moraju uzeti u obzir pošto je krivični zakon državno pitanje i mogu da postoje razlike u državnim zakonima, kao i zbog stepena sumnje u odluke stranih sudova.

246. Navedeni argumenti danas imaju manju snagu zbog toga što internacionalizacija standarda krivičnog prava – kao rezultat internacionalizacije zločina – usmjerava zakone različitih država ka usklađivanju. Osim toga, tokom proteklih decenija, države su usvojile instrumente kao što je ECHR, čije je provođenje doprinijelo izgradnji

čvrste osnove zajedničkih garancija čime se podstiče viši stepen povjerenja u pravne sisteme svih država članica.

247. Princip međunarodnog recidivizma ustanovljen je u nizu međunarodnih pravnih akata. U skladu s članom 36.(2)(iii) Njujorške konvencije od 30. marta 1961. godine o opojnim drogama, neophodno je, naprimjer, uzeti u obzir strane presude radi utvrđivanja recidivizma, u skladu sa ustavnim odredbama, pravnim sistemom i državnim zakonima svake od članica. Prema članu 1. Okvirne odluke Vijeća od 6. decembra 2001. godine sa izmjenama i dopunama Okvirne odluke 2000/383/JHA o povećanju stepena zaštite putem krivičnih kazni i drugih sankcija protiv falsificiranja novca, a u vezi s uvođenjem eura, države članice Evropske unije moraju priznati ponovljeno zločinačko djelovanje utvrđeno u drugoj državi članici u slučaju falsificiranja valute.

248. Ostaje činjenica da na međunarodnom nivou ne postoji standardni koncept recidivizma, dok zakoni pojedinih država uopće ne prepoznaju taj koncept. Činjenica da se osude u inozemstvu ne iznose uvijek pred sud u svrhu donošenja presude predstavlja dodatnu teškoću u praksi. Međutim, član 3. Okvirne odluke Vijeća 2008/675/JHA o uzimanju u obzir presuda u državama članicama Evropske unije tokom novih krivičnih procesa, prvi put uspostavlja uopćenu – bez ograničenja na određena krivična djela – obavezu uzimanja u obzir prethodne presude donesene u nekoj drugoj državi (članici).

249. Prema tome, članom 47. osigurana je mogućnost da se uzmu u obzir konačne presude trećih članica prilikom donošenja presude. Kako bi ispunile ovu odredbu, članice mogu u nacionalnom zakonodavstvu predvidjeti teže kazne za prethodne presude stranih sudova ako je nadležni organ upoznat s njima. Također mogu da predvide da bi, u okviru opće nadležnosti ocjene okolnosti pojedinca prilikom donošenja presude, sudovi morali uzeti te presude u obzir. Ta bi mogućnost također trebalo da uključuje princip po kojem se sa učiniocem ne bi trebalo postupati lošije nego što bi se postupalo da je prethodna presuda bila u okviru iste države.

250. Ova odredba ne nameće pozitivne obaveze sudovima odnosno službama tužilaštva u smjeru preduzimanja koraka za otkrivanje da li su optužena lica dobila konačne presude od sudova druge članice. Ipak bi trebalo napomenuti da, u okviru člana 13. Evropske konvencije o međusobnoj pomoći u krivičnim pitanjima (ETS br. 30), pravosudni organi članice mogu od druge članice zahtijevati izvode i informacije vezane za pravosudnu evidenciju, ako je to potrebno za krivični postupak.

Član 48. Zabrana procesa obaveznog alternativnog rješavanja sporova, odnosno određivanja kazne

251. Domaći zakoni velikog broja država članica Vijeća Evrope predviđaju alternativno rješavanje sporova i donošenja presuda – kako u krivičnom, tako i građanskom pravu. Naročito u oblasti porodičnog prava smatra se da su alternativne metode za rješavanje sporova u odnosu na pravosudne odluke bolje za odnose u porodici i da za rezultat imaju trajnije rješavanje sporova. U pojedinim pravnim sistemima, procesi alternativnog rješavanja sporova odnosno određivanja kazni, kao što su posredovanje ili pomirenje, također se koriste i u krivičnom pravu.

252. Dok autori ne dovedu u pitanje prednosti tih alternativnih metoda prisutnih u velikom broju slučajeva krivičnog odnosno građanskog prava, žele naglasiti negativne posljedice koje te metode mogu imati u slučajevima nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom, posebno ako je učešće u takvim alternativnim metodama rješavanja sporova obavezno i ako zamenjuje sudske procese po principu saslušanja suprotstavljenih strana. Žrtve takvog nasilja nikada ne mogu ući u procese alternativnog rješavanja sporova na istom nivou kao učinioci. U prirodi je takvih krivičnih djela da žrtve osjećaju stid, bespomoćnost i ugroženost, dok učinilac odiše osjećajem moći i dominacije. Kako bi se izbjegla reprivatizacija nasilja u porodici i nasilja nad ženama, kao i da bi se omogućilo žrtvama da zahtijevaju pravdu, država je odgovorna da osigura pristup pravosudnim procesima po principu saslušanja suprotstavljenih strana kojima predsjedava neutralan sudija i koji se provode na osnovu važećih nacionalnih zakona. Shodno tome, stavom 1. se od članica zahtijeva da zabrane obavezno učešće u procesima alternativnog rješavanja sporova u slučajevima po osnovu krivičnog i građanskog prava.

253. Stav 2. ovog člana za cilj ima sprečavanje još jedne neželjene posljedice zakonskih mjera po žrtvu. Mnogi učinioci krivičnih djela ustanovljenih ovom konvencijom članovi su porodice žrtve. Osim toga, često su jedini hraniooci porodice i prema tome jedini izvor mogućeg ograničenog/skromnog prihoda porodice. Nalog učiniocu da plati kaznu za posljedicu će imati uticaj na prihode porodice, odnosno na sposobnost plaćanja alimentacije i za rezultat može imati finansijske teškoće za žrtvu. Takva mjera, prema tome, može predstavljati posrednu kaznu za žrtvu. Ova odredba stoga zahtijeva od članica da osiguraju da kazne koje učinilac mora platiti ne dovedu posredno žrtve do finansijskih teškoća. Važno je napomenuti da se time ne utiče na nezavisnost pravosuđa i na pojedinačni pristup sankcijama.

Poglavlje VI. Istraga, sudski postupak, proceduralno pravo i zaštitne mjere

254. Ovo poglavlje sadrži niz odredbi koje pokrivaju širok niz pitanja u vezi sa istragom, sudskim postupkom, proceduralnim pravom i zaštitom od svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom, kako bi se utvrdila prava i dužnosti navedena u prethodnim poglavljima Konvencije.

Član 49. Opće obaveze

255. Autori su željeli spriječiti mogućnost da slučajevi nasilja nad ženama i nasilja u porodici dobiju nizak prioritet u okviru istraga i sudskih procesa, što u velikoj mjeri doprinosi osjećaju nekažnjivosti među učiniocima i doprinosi opstanku visokog stepena prihvaćenosti tih oblika nasilja. Radi postizanja ovog cilja, u stavu 1. navodi se obaveza da se istrage i sudski procesi u vezi sa svim oblicima nasilja obuhvaćenim ovom konvencijom provode bez nepotrebnih odgađanja. Time se doprinosi osiguravanju ključnih dokaza, unapređenju stope osuda i staje na kraj nekažnjivosti. Važno je napomenuti da je, iako je važno da se osiguraju brze istrage i procesi, podjednako važno poštovati prava žrtava tokom tih faza. Stav 1., prema tome, zahtijeva od članica da što više izbjegavaju pogoršanje stanja žrtava tokom istrage i sudskih procesa i da im osiguraju pomoć tokom krivičnih procesa.

256. U stavu 2. navedene obaveze dopunjene su uspostavljanjem obaveze da se osigura da istraga i sudski postupak u slučajevima svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom budu izvršeni na djelotvoran način. To znači, naprimjer, utvrđivanje odgovarajućih činjenica, razgovore sa svim raspoloživim svjedocima, kao i provođenje forenzičke istrage zasnovane na multidisciplinarnom pristupu, uz korištenje najsavremenije kriminalističke istražne metodologije kako bi se osigurala sveobuhvatna analiza slučaja. Autori su smatrali da je, kao dio obaveze, važno navesti potrebu da se osigura da se sve istrage i sudski procesi provode u skladu sa osnovnim principima ljudskih prava uz razumijevanje nasilja iz rodne perspektive. To konkretno znači da nijedna mjera preduzeta prilikom provođenja ove odredbe ne dovede u pitanje prava odbrane i zahtjeve za fer i nepristrasno suđenje, u skladu s članom 6. ECHR-a.

Član 50. Neposredni odgovor, prevencija i zaštita

257. U stavu 1. se od službi unutrašnjih poslova zahtijeva da brzo i adekvatno reagiraju nudeći odgovarajuću i neposrednu zaštitu žrtvama, dok stav 2. zahtijeva njihovo brzo i adekvatno uključivanje u sprečavanje i zaštitu od svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom, uključujući primjenu preventivnih operativnih mjera i prikupljanje dokaza.

258. Poštovanje ove obaveze, uključuje, naprimjer, sljedeće:

- pravo na dolazak nadležnih organa unutrašnjih poslova na mjesto na kojem je lice u datom trenutku izloženo riziku;
- odgovarajuće postupanje i davanje savjeta žrtvama od nadležnih organa unutrašnjih poslova;
- saslušanje žrtava, bez odgađanja, koje vrše specijalno obučena, i prema potrebi ženska lica u prostorijama namijenjenim uspostavljanju odnosa povjerenja između žrtve i zaposlenog u organu unutrašnjih poslova; i
- osiguravanje odgovarajućeg broja žena zaposlenih u organima unutrašnjih poslova, na svim nivoima odgovornosti.

259. Neophodno je preduzeti djelotvorne mjere kako bi se spriječili najizrazitiji oblici nasilja, odnosno ubistvo i pokušaj ubistva. Svaki takav slučaj trebalo bi pažljivo ispitati kako bi se utvrdili mogući propusti u zaštiti, s ciljem unapređenja i razvoja daljnjih zaštitnih mjera.

Član 51. Procjena rizika i upravljanje rizikom

260. U srži svake intervencije u slučaju svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom mora biti briga za sigurnost žrtve. U ovom stavu se, prema tome, određuje obaveza da se osigura da svi nadležni organi, ne samo policija, djelotvorno ocijene i razviju plan za upravljanje sigurnosnim rizicima s kojima se određena žrtva suočava od slučaja do slučaja, u skladu sa standardiziranom procedurom, uz saradnju i međusobnu koordinaciju. Mnogi učinioci prijete svojim žrtvama ozbiljnim nasiljem, uključujući smrt, i vršili su ozbiljno nasilje nad svojim žrtvama u prošlosti. Prema tome, važno je da se pri svakoj procjeni rizika, kao i tokom upravljanja rizikom razmotri mogućnost ponovnog nasilja, prvenstveno smrtonosnog nasilja, i da se na odgovarajući način ocijeni ozbiljnost situacije.

261. Svrha ove odredbe jeste da se osigura uspostavljanje djelotvorne mreže stručnjaka iz više različitih agencija radi zaštite žrtava koje su pod visokim rizikom. Procjenu rizika je, prema tome, neophodno provoditi s ciljem upravljanja utvrđenim rizikom kroz razvoj sigurnosnog plana za datu žrtvu, kako bi se osigurala koordinirana sigurnost i podrška, prema potrebi.

262. Međutim, važno je osigurati da sve mjere koje se preduzimaju radi procjene i upravljanja rizikom od daljeg nasilja omogućavaju poštivanje prava optuženika. U isto vrijeme, od izuzetne je važnosti da takve mjere ne pogoršaju stanje žrtava i da istrage i sudski procesi ne dovedu do sekundarne viktimizacije.

263. U stavu 2. proširuje se obaveza kako bi se osiguralo da se pri procjeni rizika navedenoj u prvom stavu ovog člana s dužnom pažnjom uzmu u obzir informacije o vatrenom oružju u posjedu učinilaca. Posjedovanje vatrenog oružja za učinioca predstavlja ne samo moćno sredstvo prisilne kontrole nad žrtvama, već povećava i rizik od ubistva. To naročito važi za postkonfliktne situacije odnosno za države s tradicijom držanja vatrenog oružja, što učiniocima može omogućiti lakši pristup naoružanju. Međutim, veoma ozbiljni slučajevi nasilja nad ženama i nasilja u porodici vrše se uz upotrebu vatrenog oružja i u drugim državama. Iz tog razloga, autori su smatrali da je od suštinske važnosti da se članicama nametne obaveza da sistematski uzmu u obzir sve procjene rizika s kojim se žrtva suočava u svim fazama istrage i primjene zaštitnih mjera, kao i da li učinilac zakonito odnosno nezakonito posjeduje ili ima pristup vatrenom oružju, kako bi se garantirala sigurnost žrtve. Naprimjer, prilikom izdavanja hitnih naloga za zabranu prilaska ili zaštitu, kao i prilikom određivanja kazne nakon krivičnih presuda za bilo koji oblik nasilja obuhvaćen ovom konvencijom, članice mogu usvojiti, u okviru nacionalnih zakonodavnih sistema, neophodne mjere kako bi se omogućila trenutna zapljena vatrenog oružja i municije. Osim toga, kako bi se pokrilo sve oružje koje može da se iskoristi u ozbiljnim slučajevima nasilja, prvenstveno borbeni noževi, članice se podstiču da uzmu u obzir, u mjeri u kojoj je to moguće, posjedovanje odnosno pristup takvom naoružanju.

Član 52. Hitne mjere zaštite

264. U situacijama neposredne opasnosti, najdjelotvorniji način da se garantira sigurnost žrtve nasilja u porodici jeste da se uspostavi fizička udaljenost između žrtve i učinioca. U mnogim slučajevima neophodno je da jedno od njih napusti, na određeni vremenski period, zajedničko mjesto stanovanja odnosno da učinilac napusti mjesto stanovanja žrtve. Umjesto što se teret užurbanog traganja za sigurnošću u skloništu ili na drugom mjestu stavlja na žrtvu, uz koju često idu i djeca koja od njih zavise, često s veoma malo ličnih stvari i na neodređeni vremenski period, autori su smatrali da je važno da se ukloni učinilac kako bi se žrtvi omogućilo da ostane u domu. Prema tome, ova odredba sadrži obavezu davanja nadležnim organima mogućnosti da naredе učiniocu nasilja u porodici da napusti mjesto stanovanja žrtve i da joj se zabrani povratak odnosno stupanje u kontakt sa žrtvom. Neposrednu opasnost mora procijeniti nadležni organ. Autori su odlučili da prepuste članicama odlučivanje o trajanju takvog naloga, ali bi period trebalo da je dovoljan kako bi se žrtvi osigurala djelotvorna zaštita. Postojeći primjeri takvih naloga u državama članicama Vijeća Evrope traju od 10 dana do četiri sedmice, sa ili bez mogućnosti obnove. Također, autori su odlučili prepustiti članicama da identificiraju i ovlaste, u skladu s nacionalnim pravnim i ustavnim sistemom, organ nadležan za izdavanje takvih naloga i pokretanje odgovarajuće procedure.

265. Izraz „neposredna opasnost“ odnosi se na bilo koju situaciju nasilja u porodici u kojoj povreda neposredno predstoji ili se već materijalizirala i vjerovatno je da će se ponoviti.

266. Napokon, ova odredba od članica zahtijeva da osiguraju da sve mjere preduzete za njeno provođenje uzmu u obzir sigurnost žrtve odnosno ugroženog lica. Time se prikazuje zaštitna priroda ove mjere.

Član 53. Mjere zabrane prilaska, odnosno zaštite

267. Ova odredba sadrži obavezu da se osigura da nacionalno zakonodavstvo omogući pristup mjerama zabrane prilaska, odnosno zaštite žrtvama svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom. Osim toga, određuje i niz kriterija za te naloge kako bi se osiguralo da služe svrsi pružanja zaštite od daljnjih činova nasilja.

268. Iako se u odredbi pominju mjere zabrane „odnosno“ zaštite, autori su svjesni da nacionalno zakonodavstvo pojedinih članica može da osigurava kombiniranu upotrebu naloga zabrane prilaska i zaštite. Takav nalog može se smatrati komplementarnom mjerom kratkoročnom nalogu za hitnu zaštitu. Svrha jeste da se osigura brz pravni lijek za zaštitu lica pod rizikom od bilo kojeg oblika nasilja obuhvaćenog ovom konvencijom kroz zabranu, ograničavanje odnosno propisivanje određenog ponašanja učiniocu. Ovaj širok niz mjera koje pokrivaju ti nalozi znači da se javljaju pod velikim brojem različitih naziva kao što su: nalog zabrane prilaska, nalog za zaštitu, nalog za izbacivanje odnosno sudska zabrana. Uprkos tim razlikama, svi služe istoj svrsi: sprečavanju nasilja i zaštiti žrtve. Za svrhe ove konvencije, autori su odlučili koristiti izraz nalog za zabranu prilaska, odnosno zaštitu kao krovnu kategoriju.

269. Autori su odlučili prepustiti članicama da odaberu odgovarajući pravni režim pod kojim bi se navedeni nalozi izdavali. Da li su nalozi za zabranu prilaska, odnosno zaštitu zasnovani na građanskom pravu, krivičnom procesnom pravu odnosno upravnom pravu, ili na svima njima, zavisit će od pravnog sistema države i, iznad svega, od potrebe za djelotvornom zaštitom žrtava.

270. Stav 2. sadrži niz odredbi koje se odnose na naloge za zabranu prilaska i zaštitu. Prva stavka zahtijeva da navedeni nalozi budu dostupni za neposrednu zaštitu i bez nepotrebnih finansijskih, odnosno administrativnih opterećenja za žrtvu. To znači da svi nalozi moraju stupiti na snagu neposredno po izdavanju i biti dostupni bez dugotrajnih sudskih postupaka. Svi sudski troškovi koji padaju na teret lica koje podnosi zahtjev, najvjerovatnije žrtve, ne smiju predstavljati nepotreban finansijski teret koji bi sprečavao žrtvu da podnese zahtjev. U isto vrijeme, sve procedure podnošenja zahtjeva za nalog zabrane prilaska odnosno zaštite neće postavljati nesavladive prepreke pred žrtve.

271. Druga stavka zahtijeva da se nalog izda za navedeni odnosno utvrđeni period, odnosno dok se ne izmijeni ili ne poništi. To slijedi iz principa pravne sigurnosti koji zahtijeva da trajanje pravosudnih mjera bude jasno navedeno. Osim toga, prestat će važiti ukoliko ga promijeni ili poništi sudija ili drugo nadležno lice.

272. Treća stavka od članica zahtijeva da osiguraju da u pojedinim slučajevima bude moguće izdavanje naloga, prema potrebi, na *ex parte* osnovi uz neposredno dještvo. To znači da sudija ili drugo nadležno lice imaju ovlaštenje da izdaju privremeni nalog zabrane prilaska odnosno zaštite na osnovu zahtjeva samo jedne strane. Neophodno je napomenuti da, u skladu s općim obavezama navedenim u članu 49. (2) ove konvencije, izdavanje navedenih naloga ne bi trebalo da je na štetu prava odbrane i zahtjeva za pravičnim i nepristrasnim suđenjem, u skladu s članom 6. ECHR-a. To prvenstveno znači da se licu protiv kojeg se izdaje navedeni nalog mora omogućiti pravo na žalbu pred nadležnim organima i u skladu s odgovarajućim internim procedurama.

273. Četvrtom stavkom nastoji se omogućiti da žrtva dobije nalog za zabranu prilaska, odnosno zaštitu bez obzira na to da li će željeti da pokrene bilo koje druge sudske postupke. Naprimjer, u slučaju postojanja takvih naloga, istraživanja su pokazala da mnoge žrtve koje žele zatražiti nalog za zabranu prilaska odnosno zaštitu nisu spremne pokrenuti krivične prijave (koje bi dovele do krivične istrage i mogućeg krivičnog postupka) protiv učinioca. Zahtjev za nalogom za zabranu prilaska odnosno zaštitu, prema tome, ne smije zavisiti od pokretanja krivičnog postupka protiv istog učinioca. Slično tome, ne bi trebalo da zavisi od pokretanja postupka za razvod braka, itd. U isto vreme, činjenica da je krivični odnosno građanski postupak u vezi sa istim skupom činjenica i protiv istog učinioca u toku neće spriječiti izdavanje naloga za zabranu prilaska odnosno zaštitu. To, međutim, ne isključuje pravo članica da u nacionalnom zakonodavstvu navedu mogućnost pokretanja krivičnog postupka po prijemu zahtjeva za izdavanje naloga za zabranu prilaska odnosno zaštitu.

274. U petoj stavki se zahtijeva od članica da preduzmu mjere kako bi se osigurala mogućnost uvođenja naloga za zabranu prilaska odnosno zaštitu u drugim procesima protiv istog učinioca. Cilj ove odredbe jeste da se omogući da za izdavanje navedenog naloga protiv učinioca sazna svaki sudija koji predsjedava sudskim postupcima koji se vode protiv istog lica.

275. Stav 3. ima za cilj da se osigura poštivanje naloga za zabranu prilaska odnosno zaštitu zahtjevom za sankcije koje su „djelotvorne, srazmjerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnih djela“ za bilo koji prekršaj zabrane prilaska odnosno zaštite. Navedene sankcije mogu biti krivične ili druge pravne prirode i mogu uključivati zatvorske kazne, novčane kazne odnosno bilo koje druge pravne sankcije koje su djelotvorne, srazmjerne i koje odvrćaju od vršenja krivičnih djela.

276. Na kraju, pošto utvrđivanje istine u slučajevima nasilja u porodici može u određenim situacijama biti teško, članice mogu razmotriti mogućnost da ograniče sposobnost protivnika/učinioca da osujeti napore žrtve da zatraže zaštitu preduzimanjem neophodnih mjera kojima bi se osiguralo da u slučajevima nasilja u porodici nije moguće izdavanje naloga za zabranu prilaska, odnosno zaštitu koji su navedeni u stavu 1., protiv žrtve i učinioca međusobno. Također, članice bi trebalo da razmotre uklanjanje iz nacionalnog zakonodavstva svih ideja provokativnog ponašanja u vezi s pravom za prijavljivanje za nalog za zabranu prilaska ili zaštitu. Takvi koncepti omogućuju nasilno tumačenje s ciljem diskreditiranja žrtve i trebalo bi ih ukloniti iz zakonodavstva vezanog za nasilje u porodici. Napokon, članice također mogu razmotriti preduzimanje mjera kako bi se osiguralo da podnošenje zahtjeva za izdavanje naloga za zabranu prilaska, odnosno zaštitu navedeno u stavu 1. ne bude ograničeno na žrtve. Te su mjere posebno značajne u vezi s pravno nesposobnim žrtvama, kao i po pitanju ugroženih žrtava koje možda ne žele podnijeti zahtjev za nalog za zabranu prilaska, odnosno zaštitu zbog straha odnosno emotivnog nemira i privrženosti.

Član 54. Istrage i dokazi

277. U sudskim postupcima dokazi vezani za seksualnu prošlost i seksualno ponašanje žrtve ponekad se zloupotrebljavaju kako bi se diskreditirali dokazi koje iznosi žrtva. Odbrana ponekad koristi dokaze o ranijem

seksualnom ponašanju kako bi se opovrgli ugled, kredibilitet i nepostojanje pristanka žrtava. To se naročito javlja u slučajevima seksualnog nasilja, uključujući silovanje. Iznošenje te vrste dokaza može doprinijeti opstanku štetnih stereotipa o žrtvama kao promiskuitetnim, te time i nemoralnim licima koja nisu vrijedna zaštite građanskog i krivičnog prava. To može dovesti do *de facto* nejednakosti, pošto je mnogo vjerovatnije da će žrtvama, koje su pretežno žene, biti dodijeljena ta vrsta zaštite ako se ocijeni da su ugledne.

278. Autori su smatrali da je od ključne važnosti naglasiti da ranije seksualno ponašanje žrtve ne bi trebalo posmatrati kao opravdanje za slučajeve nasilja nad ženama i nasilja u porodici, čime bi se oslobodio učinilac ili smanjila njegova odgovornost. Međutim, svjesni su da, u pojedinim članicama Konvencije, prihvatljivost i razmatranje dokaza leže u oblasti diskrecionog prava sudije, dok je u drugim strogo unaprijed propisano pravilima krivičnog procesnog prava. Član 54. povlači obavezu članica da preduzmu neophodne pravosudne odnosno druge mjere kako bi se osiguralo da dokazi vezani za seksualnu prošlost i seksualno ponašanje žrtve budu dozvoljeni odnosno razmotreni isključivo ako je to od značaja i neophodno. To znači da ova odredba ograničava prihvatljivost takvih dokaza, kako u građanskim tako i u krivičnim procesima, na slučajeve u kojima je od značaja za konkretno pitanje na suđenju i ukoliko imaju značajnu dokaznu vrijednost. Prema tome, time se ne isključuje prihvatljivost navedenih dokaza. Ako sudije prihvate dokaze o ranijoj seksualnoj prošlosti, trebalo bi ih predstavljati na način koji ne vodi sekundarnoj viktimizaciji. Žrtve bi trebalo da imaju pristup pravnim sredstvima bez prolaska kroz dodatne traume zbog svoje seksualne prošlosti i ponašanja.

Član 55. Postupci *ex parte* i *ex officio*

279. Svjesni posebno traumatične prirode krivičnih djela iz ovog člana, autori su nastojali olakšati teret koji dugotrajna krivična istraga i postupak stavljaju na žrtvu, u isto vrijeme osiguravajući da se učinioci privedu pravdi. Cilj ove odredbe stoga jeste da se omogući provođenje krivičnih istraga i postupaka bez stavljanja tereta pokretanja postupka i osiguravanja osude na žrtvu.

280. Stav 1. obavezuje članice da osiguraju da istrage različitih kategorija krivičnih djela neće „u potpunosti zavisiti“ od izvještaja, odnosno prijave koju podnese žrtva i da postupak može da se nastavi čak i ako žrtva povuče svoju izjavu odnosno prijavu. Autori su odlučili da upotrijebe izraz „zavisiti u potpunosti“ kako bi se riješile proceduralne razlike između različitih pravnih sistema, imajući na umu da je osiguravanje istrage, odnosno sudskih postupaka za krivična djela navedena u ovom članu odgovornost države i njenih organa. Autori su posebno smatrali da djela koja za posljedicu imaju teške tjelesne povrede, odnosno lišavanje života nadležni organi moraju riješiti brzo i neposredno. Činjenica da mnoga krivična djela iz ove konvencije vrše članovi porodice, intimni partneri odnosno lica u neposrednom okruženju žrtve, a osjećanje stida, straha i bespomoćnosti koje proističe uzrok su malog broja prijava, i, shodno tome, presuda. Prema tome, organi unutrašnjih poslova trebalo bi da provode proaktivne istrage kako bi prikupili dokaze, kao što su: suštinski dokazi, svjedočenja žrtava, medicinska vještačenja itd. kako bi se osigurala mogućnost provođenja postupka čak i ako žrtva povuče izjavu odnosno prijavu barem kada je riječ o ozbiljnim krivičnim djelima, kao što su fizičko nasilje koje za rezultat ima smrt ili tjelesne povrede.

281. Stav 1. ovog člana otvoren je za rezerve u pogledu člana 35. po pitanju manjih krivičnih djela, u skladu s članom 78. stav 2. ove konvencije. Autori su željeli jasno razgraničiti krivična djela fizičkog nasilja koja za rezultat imaju ozbiljne tjelesne povrede odnosno lišavanje života koje bi bile izuzete od navedene mogućnosti rezerve i drugih, manjih krivičnih djela fizičkog nasilja koja nemaju takve posljedice. Međutim, ostavlja se članicama da odrede šta predstavlja „manje krivično djelo“ fizičkog nasilja.

282. S ciljem osnaživanja žrtava i podsticanjem da prođu kroz krivični postupak, stav 2. zahtijeva od članica da osiguraju da organizacije za žrtve, specijalno obučeni savjetnici za pitanja nasilja u porodici i druge vrste službi za podršku/zastupanje mogu pomoći i podržati žrtve tokom istraga i sudskih postupaka. Primjeri dobre prakse pokazali su da žrtve kojima tokom istrage i postupka podršku odnosno pomoć pruža specijalizirana služba za podršku radije podnose prijavu i svjedoče i bolje su opremljene da preduzmu emotivno težak zadatak aktivnog doprinosa ishodu postupka. Vrsta službe na koju se ovaj stav poziva nije pravne, nego praktične/psihološke prirode. Uključuje psihološku/emotivnu pripremu žrtava da izdrže svjedočenje pred optuženim, boravak sa žrtvama u sudu, odnosno drugu praktičnu i emotivnu pomoć.

Član 56. Mjere zaštite

283. Osnov za ovu odredbu leži u članu 31. stav 1. Konvencije o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (ETS br. 201). Stav 1. sadrži nepotpun spisak procedura osmišljenih za zaštitu žrtava od svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom tokom postupka. Ove mjere zaštite važe u svim fazama postupka, kako tokom istrage, kada ih provode organi unutrašnjih poslova odnosno pravosudni organi, tako i tokom sudskih postupaka. Iako ne postoji zakonska potreba, pošto je članicama uvijek dozvoljeno da usvoje mjere koje su pogodnije od onih navedenih u bilo kojem dijelu Konvencije, autori su željeli jasno istaknuti da su navedene mjere zaštite indikativne. Članicama se tako ostavlja sloboda da odobre dodatne mjere zaštite. Važno

je istaknuti da u čitavom članu 56. stav 1., kada se pominju mjere koje je neophodno preduzeti u skladu s internim zakonima odnosno „ukoliko je moguće“, ističe se da članice imaju slobodu da koriste mjere koje smatraju da su najbolje za postizanje ciljeva odredbe. To važi i za podstavove c, d, g i i.

284. Prvo, podstav *a* sadrži obavezu članica da preduzmu neophodne zakonodavne i druge mjere kako bi se osigurala zaštita žrtava, kao i njihovih porodica i svjedoka. Članice moraju osigurati da su žrtve bezbjedne od zastrašivanja, odmazde i ponovljene viktimizacije.

285. U vezi s podstavom *b*, autori su naglasili važnost obaveze obavještanja žrtava ako je učinilac privremeno ili trajno pušten na slobodu, odnosno ako je pobjegao, barem u slučajevima kada žrtve i porodica mogu biti u opasnosti. Time se članice ne sprečavaju da obavijeste žrtve u drugim okolnostima kada je to neophodno (naprimjer, u slučajevima kada postoji rizik od odmazde odnosno zastrašivanja ili kada, zbog toga što žrtva i učinilac žive blizu jedno drugog, mogu slučajno da se susretnu). Pojedini pravni sistemi predviđaju prethodni zahtjev žrtve kako bi primala navedene informacije. U tom slučaju, članice će obavijestiti žrtvu o toj mogućnosti.

286. Osim toga, u podstavu *c* navode se prava žrtve (kao i njihovih porodica odnosno zakonskih predstavnika u slučaju da su žrtve djeca) o informiranju o toku istrage i postupka u koje su uključeni kao žrtve. U tom pogledu, ovom odredbom osigurava se da žrtve budu informirane o svojim pravima i o uslugama koje im stoje na raspolaganju, kao i o naknadnim aktivnostima vezanim za njihovu prijavu, optužbu, opći napredak istrage odnosno postupka i njihovu ulogu, kao i o rezultatima slučajeva. Iako nije navedeno u odredbi, članice bi trebalo da im osiguraju navedene informacije na jeziku koji razumiju (vidjeti komentare na član 19.).

287. U pogledu podstava *d*, ova odredba za cilj ima da se žrtvama omogući da budu saslušane, da dostave dokaze i da odaberu način na koji će se njihovo stanovište, potrebe i brige predstaviti i razmotriti. Članice će preduzeti neophodne mjere kako bi osigurale predstavljanje stanovišta, potreba i briga žrtava, bilo neposredno odnosno putem posrednika.

288. Podstav *e* se konkretnije bavi općom pomoći žrtvama kako bi se osiguralo da su njihova prava i interesi propisno predstavljeni i uzeti u obzir u svim fazama istrage i sudskih postupaka.

289. Obaveza sadržana u podstavu *f* podrazumijeva preduzimanje neophodnih mjera kako bi se osigurala zaštita privatnosti žrtve. To zahtijeva preduzimanje mjera, prema potrebi i u skladu s nacionalnim zakonodavstvom, za sprečavanje javnog širenja informacija koje bi mogle dovesti do identificiranja žrtve. Autori su, međutim, željeli napomenuti da se zaštita lika i privatnosti žrtve odnosi i na rizik „javnog“ razotkrivanja, te da ti zahtjevi ne bi trebalo da sprečavaju otkrivanje tih informacija u kontekstu samog postupka, kako bi se poštovali principi po kojima je neophodno saslušati obje strane i poštovati suštinsko pravo odbrane tokom krivičnog postupka.

290. Podstav *g* osmišljen je kako bi se zaštitila žrtva, posebno sprečavanjem dalje traume putem kontakta sa osumnjičenim za krivično djelo u prostorijama istražne službe i u sudu. Ova odredba važi u svih fazama krivičnog postupka (uključujući istragu), s određenim izuzecima: istražne službe i pravosudni organi moraju biti u stanju da se odreknu tog zahtjeva, naprimjer, kada žrtva želi prisustvovati saslušanju, odnosno kada je kontakt između žrtve i navodnog učinioca neophodan ili koristan kako bi se omogućio zadovoljavajući tok postupka (npr. ako suočavanje djeluje neophodno).

291. U podstavu *h* navodi se obaveza da se žrtvama osiguraju, po potrebi, nezavisni i stručni prevodioci. U pojedinim pravnim sistemima neophodno je da tumači budu ovjereni u sudu čime bi se osigurala njihova nezavisnost. Zbog razlike u statusu žrtava u različitim pravosudnim sistemima, autori su smatrali da je važno razjasniti u tekstu Konvencije da to važi u slučajevima kada su žrtve stranke u postupku odnosno kada izlažu dokaze. Mnoge žrtve ne govore, odnosno jedva da govore jezik države u kojoj su bile podvrgnute nasilju nad ženama odnosno nasilju u porodici. Nepoznavanje jezika doprinosi njihovoj izolaciji i jedan je od činilaca koji ih sprečava da zahtijevaju svoja prava. U takvim slučajevima neophodni su prevodioci da im pomognu tokom istrage i sudskih postupaka. U pitanju je suštinska mjera kojom se garantiraju prava žrtve, što je preduslov za pristup pravdi, te bi članice trebalo da predvide besplatnu prevodilačku pomoć za žrtve.

292. Napokon, podstav *i* obavezuje članice da omoguće žrtvama da svjedoče u sudnici bez sopstvenog prisustva, odnosno barem bez prisustva optuženog. Zakon pojedinih država priznaje audiovizuelne snimke saslušanja žrtava i osiguravanje takvih saslušanja sredstvima kao što su: ograničavanje broja lica kojima je dopušteno da prisustvuju saslušanju i pregledaju snimak; dopuštanje žrtvi da zatraži pauzu u snimanju u bilo kojem trenutku i sačinjavanje potpunog, riječ-po-riječ prijepisa saslušanja, na zahtjev. Ti snimci i zapisi se potom mogu upotrijebiti na sudu umjesto ličnog prisustva žrtve. Pojedini pravni sistemi također omogućavaju prisustvo žrtve u sudnici putem telekonferencijskih sistema. Žrtva se saslušava u odvojenoj prostoriji, eventualno u prisustvu stručnjaka i tehničara. Kako bi se što više ograničio mogući psihološki uticaj na žrtvu prisustva u istoj prostoriji u kojoj je i učinilac odnosno suočavanja putem telekonferencijskih sistema, vidno polje oba lica moguće

je ograničiti tako da žrtva ne vidi učinioca i/ili obrnuto. Ukoliko se, naprimjer, žrtva pojavljuje na saslušanju, ona ili on mogli bi predočiti dokaze iza paravana ili dati dokaze dok učinilac nije u sudnici. Članice, prema tome, moraju ispuniti obaveze navedene u ovoj odredbi korištenjem odgovarajućih komunikacionih tehnologija tamo gdje su dostupne.

293. U slučaju kada su žrtve odnosno svjedoci djeca, u stavu 2. navodi se da članice moraju posebno voditi računa o njihovim potrebama i osigurati im pravo na posebne mjere zaštite pošto su djeca najčešće osjetljivija od odraslih i veća je vjerovatnoća zastrašivanja. Prema tome, neophodno je osigurati posebne mjere zaštite po pitanju najboljih interesa djeteta, što može uključivati i nepostojanje obaveze da dijete svjedoči u prisustvu učinioca. Po pitanju izraza „dijete svjedok“ vidjeti također komentare na član 26.

Član 57. Pravna pomoć

294. Neposredno nakon čina nasilja mnoge žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici prisiljene su u trenutku ostaviti za sobom sve svoje stvari odnosno posao. Pravosudne i administrativne procedure često su izuzetno složene i žrtvama je potrebna pomoć pravnog savjetnika kako bi mogle na zadovoljavajući način iskoristiti svoja prava. U tim slučajevima, žrtvama može biti teško da djelotvorno pristupe pravnoj pomoći zbog visokih troškova koje pristup pravdi može iziskivati. Iz tog razloga autori su smatrali da je od suštinske važnosti da se članice obavežu da će osigurati pravo na pravnu pomoć i besplatnu pravnu pomoć žrtvama pod uslovima koje propisuje njeno nacionalno zakonodavstvo. Osnov za ovu odredbu dat je i u članu 15. stav 2. Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (ETS br. 197).

295. Član 57. ne daje žrtvama automatsko pravo na besplatnu pravnu pomoć. Ostavlja se svakoj od članica da odluči o uslovima za dobivanje te pomoći. Osim navedene odredbe, članice moraju uzeti u obzir član 6. ECHR-a. Iako član 6. stav 3. (c) ECHR-a predviđa besplatnu pomoć službeno dodijeljenog advokata isključivo u slučajevima krivičnog prava, sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava (presuda u slučaju *Airey v. Ireland*, 9. oktobar 1979.) također prepoznaje, pod određenim okolnostima, pravo na besplatnu pravnu pomoć i u građanskim pitanjima na osnovu člana 6. stav 1. ECHR-a, koji se tumači kao utvrđivanje prava na sudsku odluku o građanskim pravima i obavezama (vidi *Golder v. the United Kingdom*, presuda, 21. februara 1975.). Stav suda jeste da djelotvoran pristup sudu može zahtijevati besplatnu pravnu pomoć. Smatra se da je neophodno ocijeniti da li pojavljivanje pred sudom bez pomoći advokata može biti djelotvorno u smislu da li lice o kojem se radi može predstaviti slučaj na odgovarajući i zadovoljavajući način. U ovom slučaju sud je uzeo u obzir složenost procedura i emotivnu prirodu situacije – koja može biti nedovoljno usaglašena sa stepenom objektivnosti koji zahtjeva zastupanje na sudu – prilikom odlučivanja da li je neko bio u položaju da djelotvorno predstavi svoj slučaj. Ako to nije slučaj, neophodno je tom licu pružiti besplatnu pravnu pomoć. Prema tome, čak i ako ne postoji zakonodavstvo kojim se pruža besplatna pravna pomoć u slučaju građanskih pitanja, neophodno je procijeniti da li je, u interesu pravde, neophodno licu koje nema finansijska sredstva osigurati pravnu pomoć ako nije u mogućnosti unajmiti advokata.

Član 58. Zastarjelost

296. Ovom odredbom osigurava se da ograničenje perioda za pokretanje sudskog postupka traje dovoljno dugo kako bi se omogućilo djelotvorno pokretanje tužbe nakon što žrtva dostigne punoljetstvo. Obaveza se, prema tome, odnosi isključivo na djecu žrtve, koja nisu u stanju, iz različitih razloga, prijaviti krivično djelo počinjeno nad njima prije dostizanja punoljetstva. Izraz „traje dovoljno dugo [...] kako bi se osiguralo dovoljno vrijeme za efikasno pokretanje postupka“ znači, prvo, nakon što djeca dostignu punoljetstvo, neophodno je da prođe dovoljno vremena da prevaziđu traumu, čime im se omogućuje da podnesu prijavu, i drugo, da organi tužilaštva moraju biti u mogućnosti pokrenuti tužbe za dotična krivična djela.

297. Kako bi se ispunio zahtjev proporcionalnosti koji važi za krivične procese, autori su ograničili primjenu ovog principa na krivična djela navedena u čl. 36., 37., 38. i 39., za koje postoji opravdanje za produženje vremenskog ograničenja. Uprkos tome, član 78. stav 2. o rezervama omogućuje budućim članicama da zadrže pravo da ne primjenjuju ovaj princip, odnosno da ga primjenjuju isključivo u pojedinim slučajevima u pogledu čl. 37., 38. i 39.

Poglavlje VII. Migracije i azil

298. Migrantkinje, uključujući neregistrirane migrantkinje, kao i žene koje traže azil, čine dvije potkategorije žena koje su posebno osjetljive na rodno zasnovano nasilje. Uprkos razlici u pravnom statusu, razlozima za napuštanje matične zemlje i životnim uslovima, obje grupe su, s jedne strane, izložene povećanom riziku od nasilja nad ženama a, s druge strane, suočavaju se sa sličnim teškoćama i strukturalnim preprekama u prevazilaženju nasilja.

299. Ovo poglavlje sadrži niz obaveza koje za cilj imaju uvođenje rodno osjetljivog razumijevanja nasilja nad migrantkinjama i ženama koje zahtijevaju azil. Naprimjer, uvodi se mogućnost dodjele nezavisnog boravišnog statusa migrantkinjama koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja. Osim toga, određuje se obaveza da se osigura rodno osjetljivo tumačenje prilikom utvrđivanja izbjegličkog statusa. Osim toga, u ovom poglavlju određuje se obaveza uvođenja rodno osjetljivih procedura, pravilnika i usluga podrške prilikom procesa dobivanja azila. Na kraju, poglavlje sadrži odredbe vezane za poštovanje principa zabrane protjerivanja, odnosno vraćanja žrtava nasilja nad ženama.

300. Odredbe navedene u čl. 60. i 61. ove konvencije treba da se tumače tako da se slažu s Konvencijom o statusu izbjeglica iz 1951. godine i članom 3. Evropske konvencije o ljudskim pravima kako je tumači Evropski sud za ljudska prava. Osim toga, te odredbe ne prevazilaze oblast primjene navedenih instrumenata već im daju praktičnu dimenziju.

Član 59. Boravišni status

301. Istraživanja su pokazala da strah od deportiranja odnosno gubitka boravišnog statusa predstavlja izuzetno moćno oružje koje učinioci koriste kako bi spriječili žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici da zatraže pomoć nadležnih organa, odnosno da napuste učinioca. Najveći broj država članica Vijeća Evrope zahtijeva od supružnika odnosno partnera da ostanu u braku ili vezi u periodu od jedne do tri godine kako bi se supružniku odnosno partneru odobrio nezavisan boravišni status. Posljedica toga je da mnoge žrtve čiji boravišni status zavisi od učinioca ostaju u vezi u kojoj su prisiljene da trpe situacije zlostavljanja i nasilja tokom dužih vremenskih perioda.

302. Autori su smatrali da je neophodno osigurati da rizik gubitka boravišnog statusa ne predstavlja prepreku za žrtve da napuste nasilan brak odnosno vezu. Obaveza sadržana u stavu 1. zahtijeva od članica Konvencije da preduzmu neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi se omogućilo da žrtve migranti čiji je boravišni status uslovljen brakom odnosno vezom dobiju nezavisnu boravišnu dozvolu ograničenog važenja u slučaju raskida braka odnosno veze.

303. U stavu 1. navodi se da bi nezavisnu boravišnu dozvolu trebalo dodijeliti u slučaju posebno teških okolnosti. Članice bi trebalo da smatraju da je posebno teška okolnost ako je neko žrtva oblika nasilja obuhvaćenog ovom konvencijom koje čini supružnik odnosno partner ili koje odobrava supružnik odnosno partner. Autori su smatrali da je najbolje da članice ustanove, u skladu s internim zakonima, uslove dodjele i trajanja nezavisne boravišne dozvole, nakon zahtjeva žrtve. To uključuje i utvrđivanje državnih organa koji su nadležni da utvrde da li je veza raskinuta kao posljedica nasilja koje je trpjela žrtva i koje dokaze za to žrtva mora podnijeti. Dokazi o nasilju mogu da obuhvataju, naprimjer, policijsku dokumentaciju, sudsku presudu, nalog za zabranu prilaska odnosno zaštitu, ljekarske nalaze, nalog za razvod braka, evidenciju socijalne službe odnosno izvještaje ženskih NVO, između ostalih.

304. Osim toga, u stavu 1. ističe se činjenica da bi nezavisne/autonomne dozvole trebalo dodijeliti nezavisno od trajanja braka odnosno veze. On sadrži obavezu da se osigura da žrtva svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom dobije nezavisnu boravišnu dozvolu za sebe, čak i ako su brak odnosno veza raskinuti prije isteka uslovnog perioda. Time se žrtvama omogućuje da dobiju neophodnu zaštitu nadležnih organa bez straha da će se učinilac osvetiti povlačenjem odnosno prijetnjom o povlačenju boravišnih privilegija koje kontrolira učinilac. Ovo je također veoma važno u slučajevima prinudnih brakova, kada su žrtve prisiljene ostati u braku tokom perioda uslovne kazne, osim ako su spremne biti deportirane nakon razvoda.

305. Osim toga, stav 1. važi za supružnike odnosno partnere u skladu s nacionalnim zakonodavstvom. Nevjenčani partneri su također obuhvaćeni odredbom u mjeri u kojoj pojedine države članice Vijeća Evrope daju boravišne dozvole partnerima koji su u stanju da prikažu, u skladu sa uslovima koje navodi nacionalno zakonodavstvo, da su živjeli u vezi sličnoj braku, odnosno da je veza trajne prirode.

306. Drugi stav odnosi se na slučajeve u kojima su žrtve, koje su se pridružile supružnicima ili partnerima u okviru sheme za ponovno ujedinjenje porodice, suočene s vraćanjem u matičnu državu zbog procesa protjerivanja otpočetih protiv nasilnog supružnika, odnosno partnera. U najvećem broju država članica Vijeća Evrope, boravišni status supružnika, odnosno partnera vezan je za status supružnika, odnosno partnera sponzora. To znači da je žrtva i dalje izložena zlostavljanju u svojoj matičnoj državi, što za rezultat ima *de facto* uskraćivanje zaštite. To je naročito značajno za slučajeve u kojima država porijekla ima niže standarde sprečavanja, zaštite i gonjenja u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici od države domaćina. Protjerivanje tih žrtava ne samo što ima negativne posljedice po njihove živote, već može predstavljati i prepreku za organe unutrašnjih poslova koji nastoje da se bore protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Zbog toga se u stavu 2. od članica zahtijeva da preduzmu odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo da žrtvama koje se nađu u takvoj situaciji bude pružena mogućnost dobivanja obustave postupka protjerivanja i prijave za boravišni status po humanitarnim osnovama. Stav 2. također važi u slučajevima u kojima supružnik odnosno partner sponzor predstavlja učinioca nasilja u porodici. U tim slučajevima njegov/njen supružnik, žrtva, bit će protjerani s

učiniocem. Namjena ovog stava jeste osiguravanje zaštite od protjerivanja; sam po sebi ne predstavlja boravišnu dozvolu.

307. U osnovi stava 3. leži član 14. (1) Konvencije Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (ETS br. 197). Ovaj stav određuje obavezu članica da izdaju obnovljive boravišne dozvole žrtvama nasilja u porodici pod uslovima koje propisuje nacionalno zakonodavstvo. Navode se dva zahtjeva za izdavanje boravišne dozvole. Prvo, odnosi se na situacije kada su lične okolnosti žrtve takve da bi bilo nerazumno prisiliti ih da napuste teritoriju države (podstav a). Odluka o tome da li žrtva ispunjava uslov koji se odnosi na lične okolnosti donosi se, između ostalog, na osnovu činilaca kao što su sigurnost žrtve, zdravstveno stanje, porodična situacija odnosno situacija u državi porijekla. Drugo, odnosi se na zahtjev za saradnjom s nadležnim organima u slučajevima u kojima su pokrenuti istraga odnosno krivični postupak protiv učinioca (podstav b). To znači da je moguće dodijeliti boravišnu dozvolu žrtvi ako su saradnja i svjedočenje žrtve neophodni za istragu i krivični postupak. O trajanju boravišne dozvole odlučuju članice, iako bi utvrđeno trajanje trebalo da odgovara svrsi odredbe. Osim toga, članice Konvencije obavezne su osigurati obnovljive dozvole. Neobnavljanje odnosno ukidanje boravišne dozvole podložno je uslovima koje propisuje nacionalno zakonodavstvo članice.

308. Stav 4. odnosi se na situacije u kojima žrtva prinudnog braka koja posjeduje boravišnu dozvolu za članicu Konvencije bude odvedena u drugu državu, što za rezultat ima gubitak boravišnog statusa u državi u kojoj redovno boravi. U najvećem broju država članica Vijeća Evrope boravišna dozvola postaje nevažeća ako vlasnik napusti državu duže od utvrđenog broja mjeseci uzastopno. Međutim, taj uslov podrazumijeva samo lica koja dobrovoljno napuste državu. Ako su žrtve prinudnog braka odvedene u inozemstvo protiv svoje volje i tako premaše garantirani, odnosno period isteka izvan članice u kojoj redovno borave, njihov boravišni status prestat će da važi. Iz tog razloga, ovim se stavom obavezuju članice Konvencije da osiguraju mogućnost da žrtve u tom slučaju ponovo dobiju svoj boravišni status, pošto su bile prisiljene napustiti državu u kojoj redovno borave, naročito u slučaju razvoda ili poništenja braka.

309. Napokon, neophodno je napomenuti da član 78. stav 2. o rezervama dozvoljava budućim članicama ove konvencije da zadrže pravo da ne primjenjuju odnosno da primjenjuju samo u određenim slučajevima, odredbe navedene u članu 59.

Član 60. Rodno zasnovani zahtjevi za azil

310. Zakoni o azilu već duže vrijeme ne rješavaju razliku između muškaraca i žena po pitanju načina i razloga za njihovo proganjanje. Takvo „rodno sljepilo“ pri utvrđivanju statusa izbjeglice i međunarodne zaštite za rezultat ima situacije u kojima se ne priznaju tvrdnje žena koje bježe od rodno zasnovanog nasilja. Tokom protekle decenije su, međutim, nove tendencije u međunarodnim zakonima o ljudskim pravima i standardima, kao i u sudskoj praksi, dovele do toga da sve veći broj država članica Vijeća Evrope priznaje određene oblike nasilja nad ženama kao oblik rodno zasnovanog proganjanja u skladu sa značenjem člana 1. A(2) Konvencije o statusu izbjeglica iz 1951. godine. Nema sumnje da silovanje i drugi oblici rodno zasnovanog nasilja, kao što je genitalno sakaćenje žena, nasilje vezano za miraz, ozbiljno nasilje u porodici i trgovina ljudima, predstavljaju djela koja se koriste kao određeni oblik proganjanja, bilo da ih čine državni ili nedržavni akteri.

311. Iako se u stavu 1. utvrđuje ono što se već preduzima u praksi, autori su smatrali da je važno da uključuje obavezu članica da preduzmu neophodne pravosudne i druge mjere kako bi se osiguralo da rodno zasnovano nasilje nad ženama bude prepoznato kao oblik proganjanja u skladu sa značenjem člana 1. A(2), kao oblik ozbiljnog ugrožavanja. Drugim riječima, od članica Konvencije zahtijeva se da prepoznaju da rodno specifično nasilje može predstavljati proganjanje i dovesti do odobravanja statusa izbjeglice. Prepoznavanje rodno zasnovanog nasilja kao oblika proganjanja u skladu sa značenjem člana 1. A(2) povlači priznavanje da žena može biti proganjana zbog svog roda, odnosno zbog identiteta i statusa žene. Članice su također obavezne osigurati da rodno zasnovano nasilje nad ženama bude prepoznato kao oblik ozbiljnog ugrožavanja, što vodi komplementarnoj/subsidijarnoj zaštiti. To ne znači da se za sve rodno zasnovano nasilje automatski smatra da je „ozbiljno ugrožavanje“. To znači da je moguće odobriti međunarodnu zaštitu ženama koje su državljanke trećih država ili koje su apatridi i ne kvalificiraju se kao izbjeglice, ali bi u slučaju povratka u zemlju porijekla gdje su ranije boravile bile izložene rodno zasnovanom nasilju, koje bi kao posljedicu imalo nehuman odnosno degradirajući tretman ili ozbiljno ugrozilo život tog lica. Shodno tome, pravo na međunarodnu zaštitu nije ograničeno na zaštitu u okviru Konvencije iz 1951. godine, već također može da se izvede iz drugih utemeljenih međunarodnih i regionalnih standarda kao što je ECHR ili Direktiva Evropske unije o kvalifikaciji. U isto vrijeme, namjera u ovom stavu nije da se prekrše odredbe Konvencije iz 1951. godine, naročito po pitanju uslova za dodjelu izbjegličkog statusa koje nameće član 1. te konvencije.

312. U stavu 2. dopunjavaju se obaveze navedene u stavu 1. Obaveza sadržana u ovoj odredbi dvojaka je. S jedne strane, od članica se zahtijeva da osiguraju rodno osjetljivo tumačenje po svakom od osnova Konvencije iz 1951. godine. Osnovani strah od proganjanja mora da bude vezan za jedan ili više osnova Konvencije iz 1951. godine. Prilikom ispitivanja osnova za proganjanje, za rodno zasnovano nasilje često se smatra da spada u okvir

osnova „članovi određene društvene grupe“, čime se isključuju ostali osnovi. Osiguravanje rodno osjetljivog tumačenja povlači prepoznavanje i razumijevanje na koji način rod može uticati na razloge koji leže iza vrste pretrpljenog proganjanja odnosno ugrožavanja. S druge strane, u stavu 2. zahtijeva se od članica da omoguće odobravanje izbjegličkog statusa ako se utvrdi da je strah od proganjanja zasnovan na nekom od ovih osnova. Važno je napomenuti da usvajanje rodno osjetljivog tumačenja ne znači da će svim ženama automatski biti odobren status izbjeglice. Šta predstavlja osnovani strah od proganjanja zavisit će od konkretnih okolnosti u svakom pojedinačnom slučaju. Posebno je važno napomenuti da bi status izbjeglice trebalo odobravati „u skladu s primjenjivim nadležnim instrumentima“, odnosno pod uslovima koji se izričito navode u datim instrumentima, kao što je, naprimjer, član 1. Konvencije iz 1951. godine.

313. U perspektivi proganjanja po osnovu rase odnosno po osnovu nacionalnosti žene se suočavaju s određenim vrstama proganjanja koje specifično utiče na njih. Primjeri toga su seksualno nasilje i kontrola reprodukcije u slučajevima rasnog i etničkog čišćenja. Po pitanju proganjanja po osnovu vjere, žene mogu biti proganjane zbog toga što se ne priklanjaju vjerskim normama i običajima prihvatljivog ponašanja. To se posebno dešava u slučajevima zločina počinjenih u ime tzv. časti, koji nesrazmjerno pogađaju žene. Proganjanje po osnovu pripadnosti određenoj društvenoj grupi sve češće se iznosi u rodno zasnovanim zahtjevima i sve više dobiva međunarodnu podršku. Po pitanju žena koje bježe od rodno zasnovanog proganjanja kao što je genitalno sakaćenje žena, prinudni brak, pa čak i ozbiljno nasilje u porodici koje obrazuje „određenu društvenu grupu“, ženama se može odobriti. Pojedine žene, prema tome, mogu se smatrati određenom grupom koja dijeli zajedničke urođene, nepromjenjive i na drugi način osnovne karakteristike različite od zajedničkog iskustva bježanja od proganjanja. Na kraju, proganjanje po osnovu političkog mišljenja može uključivati proganjanje po osnovu mišljenja vezanih za rodne uloge. Pojedine žene mogu biti žrtve proganjanja, npr. zbog toga što se ne uklapaju u uloge i norme društveno prihvatljivog ponašanja i zbog toga što javno istupaju protiv tradicionalnih rodni uloga. Prilikom preuzimanja neophodnih mjera kako bi se osiguralo rodno osjetljivo tumačenje definicije izbjeglice, članice mogu koristiti Smjernice UNHCR-a o međunarodnoj zaštiti: rodno zasnovano proganjanje u kontekstu člana 1. A(2) Konvencije iz 1951. godine, odnosno pripadajućeg Protokola u vezi sa izbjegličkim statusom iz 1967. godine, iz maja 2002. Osim toga, prilikom osiguravanja da se svakom od osnova konvencije daje rodno zasnovano tumačenje, članice mogu, ako žele, proširiti tumačenje na lica koja su homoseksualci, lezbijke, biseksualci odnosno transrodne orijentacije, koja također mogu da se suoče s određenim oblicima rodno zasnovanog proganjanja odnosno nasilja.

314. Stav 3. sadrži nekoliko obaveza. Prva obaveza za članice jeste razvoj rodno osjetljivih procedura prijema koje uzimaju u obzir razlike između muškaraca i žena po pitanju iskustava i specifične zaštite neophodne kako bi se osiguralo pravo na bezbjednost prilikom razmatranja standarda za ophođenje prilikom prijema azilanata. Primjeri rodno osjetljivih procedura prijema mogu, između ostalog, uključivati: identifikaciju žrtava nasilja nad ženama što je ranije moguće tokom procesa; odvojen smještaj za muškarce i žene koji nisu u vezi; odvojene toalete odnosno barem uspostavljanje različitog rasporeda korištenja i praćenje rasporeda korištenja toaleta od strane muškaraca i žena; prostorije koje se mogu zaključati iznutra; odgovarajuće osvjetljenje u čitavom centru za prijem; čuvare, uključujući ženske čuvare, obučene o rodno specifičnim potrebama stanara; obuku osoblja centra za prijem; kodeks ponašanja koji važi i za privatne pružaoce usluga; formalne sporazume za intervenciju i zaštitu u slučajevima rodno zasnovanog nasilja; kao i pružanje informacija ženama i djevojčicama o rodno zasnovanom nasilju i raspoloživim uslugama pomoći.

315. U stavu 3. se također navodi obaveza razvoja službi za podršku za azilante koje pružaju pomoć na rodno osjetljiv način i koje odgovaraju njihovim konkretnim potrebama. To može uključivati preduzimanje mjera kao što je pružanje dodatnog psihosocijalnog i kriznog savjetovanja, kao i medicinsku njegu za žrtve trauma pošto su, na primjer, brojne azilantkinje izložene seksualnom odnosno drugim oblicima zlostavljanja, te su stoga posebno ugrožene. Službe za podršku bi također trebalo da imaju za cilj osnaživanje žena i omogućavanje da aktivno ponovo izgrade svoje živote.

316. Razvoj i provođenje rodni smjernica od suštinske je važnosti kako bi relevantni akteri razumjeli na koji način mogu uvesti rodno osjetljive elemente u politike i praksu. Smjernicama se osigurava suštinska referentna tačka kako bi se unaprijedila svijest o potrebama za specijalnom zaštitom azilantkinja koje su bile žrtve ili su pod rizikom rodno zasnovanog nasilja. Članice moraju, međutim, biti svjesne da je neophodno preduzimanje specifičnih mjera kako bi se osiguralo provođenje takvih smjernica. Smjernice bi trebalo da pokrivaju podizanje svijesti i povećanje odziva na kulturne i vjerske senzibilitete odnosno lične faktore, kao i na prepoznavanje traume.

317. Kako bi se adekvatno ispitali zahtjevi za azil žena i djevojčica koje su žrtve rodno zasnovanog nasilja, stav 3. povlači obavezu razvoja rodno osjetljivih procedura za azil, koje uključuju procedure kojima se rukovodi utvrđivanjem statusa izbjeglice i primjenom međunarodne zaštite (vidjeti također stav 312 *in fine*). To, između ostalog, obuhvata: osiguravanje informacija o procedurama za azilantkinje; priliku da žene koje zavise od partnera obave lični razgovor odvojeno i bez prisustva članova porodice; priliku da žene iznesu nezavisnu potrebu za zaštitom i rodno specifične osnove koji vode ka odvojenim prijavama za međunarodnu zaštitu;

razradu rodni smjernica o presudama po pitanju zahtjeva za azil i obuku. Također obuhvata i rodno osjetljive razgovore, uz pomoć prevodioca, prema potrebi; mogućnost da azilantkinja izrazi želju o spolu lica s kojim razgovara odnosno prevodioca, a koju će članica ispuniti ako je u njenoj moći; kao i poštivanje povjerljivosti informacija prikupljenih u toku razgovora. Za više smjernica članice mogu konsultirati rad Parlamentarne skupštine na tom polju, naročito Rezoluciju 1765 (2010) i Preporuku 1940 (2010) o rodno zasnovanim zahtjevima za azil.

318. U prethodna četiri stava ovog odjeljka, naveden je spisak mogućih mjera koje članice mogu preduzeti pri provođenju odredbi navedenih u stavu 3. Razlog za to jeste što su autori željeli da u obrazloženje uključe pojedine primjere dobrih praksi koji su već razvijeni u nekoliko država. Međutim, neophodno je napomenuti da stav 3. prepušta svakoj od članica da odaberu koje će rodno osjetljive procedure, smjernice i službe za podršku razviti.

Član 61. Zabrana protjerivanja, odnosno vraćanja

319. Sadržan u članu 33. Konvencije iz 1951. godine u vezi sa statusom izbjeglica, princip zabrane protjerivanja odnosno vraćanja predstavlja stub azila i međunarodne zaštite izbjeglica i stekao je status uobičajenog međunarodnog zakona. To znači da princip važi za sve države, bez obzira na to da li su obavezane Konvencijom iz 1951. godine.

320. Princip zabrane protjerivanja odnosno vraćanja posebno je važan za azilante i izbjeglice. U skladu s ovim principom i s obzirom na određene izuzetke i ograničenja navedene u Konvenciji iz 1951. godine, države neće protjerivati, odnosno vraćati azilante odnosno izbjeglice u države u kojima im život odnosno sloboda mogu biti ugroženi. Član 3. ECHR-a također brani vraćanje lica na mjesto na kojem mogu biti izloženi riziku od mučenja ili nehumanog ili degradirajućeg tretmana odnosno kazne. Protjerivanje odnosno vraćanje lica tamo gdje su proganjana u suprotnosti je s obavezom međunarodne zajednice da osigura uživanje ljudskih prava svim ljudima. Princip zabrane protjerivanja odnosno vraćanja također uključuje nepostojanje zabrane pristupa teritoriji određene države azilantima koji su stigli do granice odnosno koji su spriječeni da stignu do granice.

321. Zaštita od protjerivanja, odnosno vraćanja važi i za lica koja su izbjeglice u skladu s Konvencijom iz 1951. godine. Ona se također odnosi na azilante čiji status nije formalno utvrđen i koji bi mogli biti izloženi proganjanju ako se vrate u zemlju porijekla odnosno redovnog boravka. Stav 1. uključuje obavezu u skladu s međunarodnim pravom da države poštuju princip zabrane protjerivanja, odnosno vraćanja u odnosu na žrtve rodno zasnovanog nasilja koje mogu biti u strahu od proganjanja ako se vrate.

322. Stavom 2. potvrđuje se da obaveza poštivanja principa zabrane protjerivanja, odnosno vraćanja važi podjednako za žrtve nasilja nad ženama kojima je potrebna zaštita, čime se dopunjava prvi stav. Konkretnije, u stavu 2. se ponavlja obaveza članica da preduzmu neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da žrtve nasilja nad ženama kojima je potrebna zaštita, nezavisno od njihovog boravišnog statusa, ne budu ni pod kojim uslovima vraćene ni u jednu zemlju u kojoj bi to bilo rizično, odnosno gdje bi mogle biti podvrgnute mučenju odnosno nehumanom i ponižavajućem ophođenju i kažnjavanju. Važno je osigurati da se te obaveze ispune bez obzira na status odnosno mjesto stanovanja tih žena. To znači da se zaštita od vraćanja odnosi na sve žrtve nasilja nad ženama koje još uvijek nisu dobile status izbjeglice na osnovu zahtjeva za azil u skladu s Konvencijom iz 1951. godine, bez obzira na zemlju porijekla odnosno boravišni status i koje bi bile suočene s rodno zasnovanim nasiljem koje bi dovelo do navedenog ponašanja u slučaju protjerivanja/deportacije. Čak i ako im se odbije zahtjev za azilom, države bi trebalo da osiguraju da ta lica ne budu protjerana/deportirana u državu u kojoj postoji realan rizik da će biti izložene mučenju ili nehumanom odnosno degradirajućem tretmanu odnosno kažnjavanju. Ovaj stav ne treba, ipak, tumačiti u suprotnosti s odredbama Konvencije iz 1951. godine, a posebno ne isključuje primjenu člana 33. stav 2. te konvencije.

Poglavlje VIII. Međunarodna saradnja

323. U Poglavlju VIII. ustanovljene su odredbe o međunarodnoj saradnji između članica Konvencije. Ove odredbe nisu ograničene isključivo na pravnu saradnju po pitanju krivičnih i građanskih pravnih pitanja, već se odnose i na saradnju u pogledu sprečavanja svih oblika nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom i pružanje pomoći žrtvama nasilja.

324. U pogledu pravne saradnje uopće, a konkretnije u pogledu krivičnog prava, Vijeće Evrope već posjeduje značajan broj instrumenata koji postavljaju standarde. Ovdje je neophodno napomenuti Evropsku konvenciju o ekstradiciji (ETS br. 24), Evropsku konvenciju o uzajamnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima (ETS br. 30), dodatne protokole uz ove konvencije (ETS br. 86, 98, 99 i 182), Evropsku konvenciju o međunarodnom važenju krivičnih presuda (ETS br. 70), Konvenciju o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom (ETS br. 141) i Konvenciju Vijeća Evrope o pranju, traženju, zapljeni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom i o

finansiranju terorizma (ETS br. 198). Ovi sporazumi predstavljaju međusektorske instrumente koji se odnose na veliki broj krivičnih djela, a mogu se primjenjivati s ciljem omogućavanja pravosudne saradnje po krivičnim pravnim pitanjima u okviru postupaka protiv djela iz ove konvencije. Kako su sve zemlje članice Vijeća Evrope i potpisnice Evropske konvencije o isporučivanju i Evropske konvencije o uzajamnoj pravnoj pomoći, opća je preporuka autorima da ne reproduciraju odredbe o uzajamnoj pravnoj pomoći i ekstradiciji u specijaliziranim instrumentima, već da uključe prethodno pomenute opće odredbe i na drugi način se pozovu na horizontalne instrumente u obrazloženju uz konvenciju koju pripremaju.

325. Iz ovog razloga, autori su se odlučili da u ovoj konvenciji ne reproduciraju odredbe slične onima koje su navedene u međusektorskim instrumentima kao što su instrumenti navedeni ranije u tekstu. Naprimjer, pri izradi nisu uvedeni posebni uzajamni aranžmani za pružanje pomoći koji bi zamijenili druge instrumente i primjenjive aranžmane, na osnovu zaključka da je, kao opće pravilo, djelotvornije osloniti se na aranžmane uvedene važećim sporazumima o uzajamnoj pravnoj pomoći i isporučivanju, s kojima su praktičari u potpunosti upoznati. Ovaj odjeljak stoga sadrži samo one odredbe kojima se dodaje nešto novo u odnosu na postojeće konvencije.

Član 62. Opći principi

326. U članu 62. navode se opći principi za realizaciju međunarodne saradnje.

327. Prvo, ovim članom članice se obavezuju na široku međusobnu saradnju a posebno s ciljem smanjivanja, u najvećoj mogućoj mjeri, prepreka za brzi protok informacija i dokaza.

328. Članom 62. utvrđeno je da obaveza saradnje uopćeno obuhvata: sprečavanje, borbe protiv i krivičnog gonjenja svih vidova nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom (podstav a), zaštitu i pružanje pomoći žrtvama (podstav b), vršenje istrage odnosno provođenje postupaka koji se odnose na krivična djela iz Konvencije (podstav c) i provođenje odgovarajućih građanskih i krivičnih presuda svake od članica (podstav d).

329. Stav 2. zasniva se na članu 11. st. 2. i 3. Okvirne odluke Vijeća Evropske unije od 15. marta 2001. o položaju žrtve u krivičnom postupku. Svrha ovog stava jeste osiguravanje žrtvama da mogu podnijeti žalbu pred nadležnim organima svoje države prebivališta.

330. Nadležni organi potom mogu pokrenuti postupak ako je to predviđeno njihovim zakonom ili prosljediti žalbu organima države u kojoj je djelo počinjeno, u skladu s odgovarajućim odredbama instrumenata saradnje primjenjivim na te države.

331. Stavom 3. omogućava se članici koja daje uzajamnu pravnu pomoć u krivičnim pitanjima, o isporučivanju odnosno provođenju građanske ili krivične presude uslovljene sporazumom, da može smatrati ovu konvenciju pravnim osnovom pravne saradnje s članicom s kojom nema potpisan takav sporazum. Ova odredba, koja nema svrhu u slučaju država članica Vijeća Evrope u pogledu uzajamne pomoći u krivičnim pitanjima i isporučivanju usljed postojanja evropskih konvencija o isporučivanju i uzajamnoj pomoći u krivičnim pitanjima, iz 1957. i 1959. godine, i protokola uz ove konvencije, od značaja je zbog mogućnosti da treće države pristupe ovoj konvenciji.

332. Konačno, u skladu sa stavom 4., članice moraju nastojati uvrstiti sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u programe razvojne pomoći namijenjene trećim državama. Mnoge države članice Vijeća Evrope provode ovakve programe u različitim oblastima kao što su ponovo uspostavljanje odnosno konsolidiranje vladavine prava, razvoj pravosudnih institucija, borba protiv kriminala i tehnička pomoć provođenju međunarodnih konvencija. Neki od ovih programa mogu se provesti u zemljama koje se suočavaju s velikim prisustvom nasilja nad ženama i nasilja u porodici. U ovom smislu, djeluje prikladno da akcioni programi treba da uzmu u obzir i adekvatno integriraju pitanja koja se prevashodno odnose na sprečavanje ovih vidova krivičnih djela, kao i s ciljem zaštite žrtava u skladu s članom 18. stav 5.

Član 63. Mjere koje se odnose na ugrožena lica

333. Osnovni cilj ove odredbe je da se članice ove konvencije još jednom podstaknu na povećanje razmjene informacija i, u ovom slučaju, na sprečavanje određenih činova nasilja nad ženama i nasilja u porodici u vezi sa izvjesnim brojem krivičnih djela iz ove konvencije. Neki od vidova nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom mogu imati transnacionalni karakter. Iz ovog razloga, autori su identificirali neke od zločina navedenih u Konvenciji, kao što su prinudni brak odnosno genitalno sakaćenje žena, i uspostavili princip u skladu s kojim članica koja posjeduje informaciju koja sadrži opravdanu sumnju da je neko lice neposredno ugroženo od bilo kojeg navedenog djela nasilja treba da prenese ovu informaciju članici gdje ovo djelo nasilja može da se dogodi. Ova informacija mora se zasnivati na „opravdanoj osnovi“ da postoji direktan rizik. Autori nisu smatrali neophodnim da u Konvenciji obrazlažu kriterije o tome šta predstavlja opravdani osnov. Članicama se ostavlja da utvrde, prema informacijama koje sakupe kroz pojedinačne slučajeve, kada da podijele ove informacije s ciljem sprečavanja djela nasilja. Ove informacije obuhvataju i detalje o nalogu za zaštitu ugroženih lica.

Član 64. Informiranje

334. Član 64. odražava princip koji je već prisutan u oblasti međunarodne saradnje, a posebno u oblasti krivičnog prava, kojim se osigurava efikasna i pravovremena razmjena informacija između država kako bi se spriječilo moguće krivično djelo u skladu s ovom konvencijom, pokrenula istraga o tom djelu odnosno pokrenuo postupak protiv učinioca. U stavu 1. posebno se nalaže da članica obavijesti članicu koja traži informacije o ishodu preduzete radnje. Stavom 2. članicama se ostavlja izbor (iskorišteni izraz 'može' stavlja na znanje da ova radnja nije obavezna) da li će drugoj članici proslijediti informacije o istrazi u svojoj zemlji. Ovo može biti učinjeno „bez prethodnog zahtjeva” druge članice.

335. Slično tome, stavom 3. uspostavlja se princip prema kojem kada članica dobije informaciju (koja se općenito tiče nekog administrativnog organa na centralnom nivou koji se bavi međunarodnom saradnjom u krivičnim pitanjima), ova članica dostavlja takvu informaciju svojim nadležnim organima koji su, u skladu s nacionalnim zakonom, nadležni za dalje postupanje s informacijom. Općenito govoreći, nadležni organi mogu biti policija, tužilaštvo odnosno sudija. Nadležni organi potom razmatraju da li je takva informacija neophodna za istragu odnosno sudski postupak. Važno je napomenuti da razmjena informacija predviđena ovom odredbom nije ograničena na krivičnu istragu odnosno postupak, već se odnosi i na građanski postupak, uključujući nalog za zaštitu.

Član 65. Zaštita podataka

336. Ova odredba odnosi se na pitanje ličnih podataka u vezi sa svim vidovima nasilja na koje se odnosi ova konvencija. Zbog mogućih opasnosti po pojedince, posebno žrtve, ukoliko bi se njihovi lični podaci kretali bez zaštite odnosno provjere, član 65. konkretno se poziva na Konvenciju o zaštiti lica u odnosu na automatsku obradu ličnih podataka (ETS br.108) u pogledu načina na koji se podaci skladište i koriste. Ovim članom navodi se da se ova odredba primjenjuje u skladu s obavezama koje su članice preuzele u skladu s prethodno pomenutom konvencijom. Međutim, ovo ne sprečava članice koje nisu članice Konvencije br. 108 da ratificiraju ovu konvenciju. Konvencijom br. 108 definirano je da se lični podaci čuvaju samo za konkretne zakonske namjene i ne smiju se koristiti ni na jedan način koji nije u skladu s tom namjenom. Konvencijom je definirano i da se ovi podaci ne smiju čuvati na način koji može omogućiti utvrđivanje subjekta podataka niti duže od perioda koji je neophodan za namjene za koje se podaci bilježe i čuvaju. Konvencija br. 108 definira i obavezu preduzimanja odgovarajućih sigurnosnih mjera za sprečavanje neovlaštenog pristupa i izmjenu odnosno objavljivanje podataka.

Poglavlje IX.Mehanizam za praćenje

337. Poglavlje IX. ove konvencije sadrži odredbe kojima treba da se osigura da članice djelotvorno provode Konvenciju. U svom srednjoročnom izvještaju CAHVIO navodi da „Odbor smatra da je snažan i nezavistan mehanizam za praćenje od najvećeg značaja kako bi se osigurao adekvatan odgovor na ovaj problem u svim članicama Konvencije.“ U skladu s navedenim, autori su smatrali da sistem za praćenje koji je predviđen ovom konvencijom treba da bude jedna od njegovih jakih strana. Mehanizam za praćenje je osmišljen tako da obuhvati cjelokupnu oblast ove konvencije. Konvencijom se uspostavlja Ekspertska grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (u daljnjem tekstu: GREVIO) koja predstavlja stručno tijelo, sastavljeno od nezavisnih i visokokvalificiranih stručnjaka u oblasti ljudskih prava, rodne ravnopravnosti, nasilja nad ženama i nasilja u porodici, krivičnog prava i pomoći i zaštite žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koje će „pratiti primjenu ove konvencije od strane članica“. Konvencijom se uspostavlja i Komitet članica, koji se sastoji od predstavnika članica Konvencije.

Član 66. Ekspertska grupa za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (GREVIO)

338. Kao što je već navedeno, GREVIO je nadležan za praćenje primjene Konvencije od strane članica. Ovo tijelo čini najmanje 10, a najviše 15 članova.

339. U stavu 2. ovog člana naglašena je potreba da se osigura geografska i rodna ravnoteža, kao i multidisciplinarna stručnost, prilikom biranja članova GREVIO grupe, koji moraju biti državljani članica ove konvencije. Članice nominiraju kandidate za članove GREVIO grupe, a njihov izbor vrši Komitet članica.

340. U stavu 3. uspostavljaju se kriteriji za izbor članova GREVIO grupe u odnosu na broj ratifikacija ove konvencije.

341. U stavu 4. naglašene su najvažnije nadležnosti eksperata koji učestvuju u radu GREVIO grupe, kao i najvažniji kriteriji za njihov odabir, koji se mogu sažeti na sljedeći način: „nezavisnost i stručnost“. Članovi

GREVIO treba posebno da predstavljaju relevantne aktere i organe u oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici. U slučaju da ih nominiraju članice, kandidati mogu biti i predstavnici NVO.

342. U stavu 5. navedeno je da postupak za izbor članova GREVIO (ali ne i izbor samih članova) određuje Komitet ministara. Ovo je razumljivo jer je izborna procedura važan dio primjene Konvencije. Kako je u pitanju konvencija Vijeća Evrope, autori su smatrali da ova funkcija treba da bude u nadležnosti Komiteta ministara a same članice da vrše izbor članova GREVIO grupe. Prije odlučivanja o izbornoj proceduri, Komitet ministara vrši konsultacije i treba da dobije jednoglasan pristanak svih članica. Ovakvom obavezom omogućava se svim članicama Konvencije da učestvuju u odluci o ovoj proceduri i to ravnopravno.

343. Stavom 6. navodi se da GREVIO donosi sopstveni pravilnik o radu.

344. Cilj stava 7. jeste da se svim članovima delegacija koje obavljaju državne posjete navedene u članu 68. st. 9. i 14. omogući ravnopravan položaj i uživanje istih privilegija i imuniteta. Općem sporazumu o privilegijama i imunitetu Vijeća Evrope mogu pristupiti isključivo države članice. Međutim, Konvenciji mogu pristupiti i države koje nisu članice. U pogledu drugih konvencija Vijeća Evrope koje se odnose na državne posjete, uobičajeni postupak je da Komitet ministara zahtijeva da države koje nisu članice potpišu bilateralni sporazum, što za posljedicu ima dug proces koji može odgoditi pristupanje ovih zemalja toj konvenciji. Iz ovog razloga, i kao mjera predostrožnosti za ubuduće, ova odredba je direktno uključena u tekst Konvencije kako bi se izbjegle dugačke procedure u procesu pregovaranja o bilateralnim sporazumima s državama koje nisu članice.

Član 67. Komitet članica

345. Članom 67. uspostavlja se drugi stub sistema za praćenje, koje predstavlja političko tijelo (Komitet članica), u sastavu navedenom ranije u tekstu.

346. Komitet članica prvi put saziva generalni sekretar Vijeća Evrope, godinu dana nakon stupanja na snagu ove konvencije, radi izbora članova GREVIO grupe. Nakon toga sastaje se na zahtjev jedne trećine članica, generalnog sekretara Vijeća Evrope odnosno predsjednika GREVIO.

347. Uspostavljanjem ovog tijela osigurava se jednako učešće svih članica u procesu odlučivanja i postupku praćenja primjene Konvencije i jača se saradnja između članica, kao i između članica i GREVIO grupe kako bi se osigurala odgovarajuća i djelotvorna primjena Konvencije.

348. U stavu 3. definira se da Komitet članica donosi sopstveni pravilnik o radu.

Član 68. Postupak

349. U članu 68. detaljno se definira tok postupka praćenja i komunikacije između GREVIO grupe i Komiteta članica.

350. U st. 1. i 2. definira se da GREVIO razmatra izvještaj o općim zakonodavnim i drugim mjerama koje svaka članica preduzima s ciljem primjene odredbi ove konvencije s predstavnicima dotične članice. Ove izvještaje podnose članice i oni se zasnivaju na upitniku koji priprema GREVIO. Cilj je da se utvrdi početna situacija u pogledu zakonodavnih i drugih mjera koje su uspostavljene u zemljama članicama, pri pristupanju Konvenciji, u pogledu konkretne i opće primjene ove konvencije.

351. U stavu 3. navodi se da je postupak procjene nakon prvog izvještaja i procjena naveden u st. 1. i 2. podijeljen u cikluse i da GREVIO vrši odabir konkretnih odredbi na koje će postupak praćenja biti usredsrijeđen. Cilj je da GREVIO samostalno utvrdi, na početku svakog ciklusa, odredbe koje će biti predmet postupka praćenja u datom periodu.

352. U stavu 4. navedeno je da GREVIO određuje odgovarajući način za provođenje postupka procjene. Ovo može biti upitnik ili neki drugi zahtjev za dostavljanje informacija. Termin „upitnik“ odnosi se na pitanja u pisanoj formi ili smjernice za dobivanje kvalitativnih i kvantitativnih podataka o mjerama koje se preduzimaju u okviru primjene ove konvencije. Ovo prevazilazi prosto sakupljanje statističkih/brojčanih podataka dobivenih u procesu praćenja primjena Preporuke *Rec (2002)5* o zaštiti žena od nasilja. Štaviše, ovim stavom jasno se naznačava da članica mora odgovoriti na zahtjeve GREVIO grupe. Od članica Konvencije ne treba se tražiti da odgovaraju za primjenu Preporuke *Rec (2002)5* o zaštiti žena od nasilja.

353. Stavom 5. uspostavlja se važan princip da GREVIO može dobiti informacije o primjeni Konvencije od nevladinih organizacija, civilnog društva, kao i državnih institucija nadležnih za zaštitu ljudskih prava.

354. Stavovima 6., 7. i 8. uvodi se princip da GREVIO treba u što većoj mjeri iskoristiti sve raspoložive izvore informacija. Cilj ovog principa jeste i da se izbjegne nepotrebno dupliranje rada i aktivnosti čija je primjena već u toku.

355. U stavu 9. navedeno je da, kao dodatnu aktivnost, GREVIO može organizirati posjete državama. Autori su željeli naglasiti da posjeta državi predstavlja dopunski način za praćenje i da se posjeta provodi samo kada je to neophodno, u dva konkretna slučaja: 1) ako dobivene informacije nisu dovoljne i kada ne postoji drugi izvodljiv način da se do informacija dođe na pouzdan način i 2) ako GREVIO dobije pouzdane informacije o situaciji u kojoj problem zahtijeva direktnu pažnju kako bi se spriječio odnosno smanjio obim odnosno broj ozbiljnih prekršaja ove konvencije. Posjete državama organiziraju se u saradnji s nadležnim organima članice, što znači da se one utvrđuju unaprijed i da se datumi definiraju u saradnji s državnim organima koji se o ovome obavještavaju pravovremeno.

356. U stavovima 10. i 11. opisan je proces izrade izvještaja i zaključaka GREVIO grupe. Iz ovih odredbi može se zaključiti da GREVIO mora provesti dijalog s dotičnom članicom prilikom pripreme izvještaja i zaključaka. Odredbe ove konvencije će kroz ovakav dijalog biti adekvatno provedene. GREVIO objavljuje svoj izvještaj i zaključke, zajedno s komentarima dotične članice ako takvih komentara ima. Ovim se završava zadatak GREVIO grupe u pogledu dotične članice i odredbi. Izvještaji i zaključci GREVIO, koji se stavljaju na uvid javnosti nakon usvajanja, ne može mijenjati odnosno dorađivati Komitet članica.

357. U stavu 12. razmatra se uloga Komiteta članica u postupku praćenja. U stavu se navodi da Komitet članica može usvojiti preporuke koje dotična članica treba da preduzme s ciljem primjene preporuka GREVIO grupe i, ako je potrebno, definira datum za dostavljanje podataka o provođenju preporuka, kao i s ciljem promoviranja saradnje kako bi se osigurala adekvatna primjena Konvencije. Ovim mehanizmom treba se osigurati nezavisnost GREVIO grupe u vršenju praćenja, u isto vrijeme uvodeći „političku“ dimenziju u dijalog između članica.

358. U stavovima 13., 14. i 15. definiran je poseban postupak u skladu s kojim GREVIO ima pravo zahtijevati od članice da dostavi izvještaj o mjerama koje ta članica preduzima s ciljem sprečavanja ozbiljnog, masovnog, odnosno trajnog obrasca nasilja obuhvaćenog ovom konvencijom. Uslov za zahtijevanje specijalnog izvještaja jeste da GREVIO dobije pouzdane informacije „koje ukazuju na probleme koje je potrebno odmah riješiti kako bi se spriječio odnosno ograničio obim odnosno broj ozbiljnih povreda Konvencije“. Na osnovu dobivenih informacija (koje je podnijela dotična članica ili iz drugog izvora informacija), GREVIO može odrediti jednog ili više svojih članova koji će provesti istragu i hitno izvijestiti GREVIO. U izuzetnim slučajevima, ova istraga može obuhvatiti i posjetu dotičnoj zemlji. Osnovna uloga određenog „izvjestioca/izvjestilaca“ jeste prikupljanje svih neophodnih informacija i utvrđivanje činjenica u vezi s konkretnom situacijom. U Pravilniku o radu GREVIO definiraju se detalji ovog „postupka istrage“. Međutim, osnovni cilj jeste da se omogući GREVIO da dođe do preciznijeg obrazloženja i razumijevanja situacije gdje je, prema pouzdanoj informaciji, uključen veliki broj žrtava istovjetnog djela nasilja. Nalazi istrage predaju se dotičnoj članici i, prema potrebi, Komitetu članica i Komitetu ministara Vijeća Evrope zajedno sa svim komentarima i preporukama.

Član 69. Opće preporuke

359. Slično članu 21. stav 1. Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama, ovim članom daje se mogućnost GREVIO grupi da usvoji, prema potrebi, opće preporuke o primjeni ove konvencije. Opće preporuke imaju zajedničko značenje za sve članice i tiču se članova ili tema koje su obuhvaćene ovom konvencijom. One se ne odnose samo na pojedine zemlje. Iako ove opće preporuke nisu pravno obavezujuće, one predstavljaju značajnu referencu za članice time što omogućavaju dublje razumijevanje različitih tema obrađenih u Konvenciji i pružaju jasne smjernice koje mogu doprinijeti djelotvornijoj primjeni odredbi koje su sadržane u Konvenciji. Ove preporuke također treba da budu sastavni dio budućih ciklusa praćenja.

Član 70. Učešće parlamenta u praćenju primjene Konvencije

360. Ovom odredbom definira se uloga nacionalnih parlamenata u praćenju primjene ove konvencije. U st. 1. i 2. ova odredba sadrži obavezu članica Konvencije da pozovu nacionalne parlamente na učešće u praćenju (stav 1.) i podnošenje izvještaja GREVIO grupe nacionalnim parlamentima na konsultacije (stav 2.). Autori su naglasili značajnu ulogu koju nacionalni parlamenti preuzimaju u primjeni ove konvencije koja, u mnogim slučajevima, zahtijeva zakonodavne izmjene. Kao rezultat toga, autori su smatrali ključnim da uključe nacionalne parlamente u proces procjene primjene Konvencije.

361. U stavu 3. ove odredbe navodi se učešće Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope u praćenju mjera koje članice preduzimaju o okviru primjene ove konvencije. Kao prva odredba ove vrste u Konvenciji Vijeća Evrope, njom se navodi da se Parlamentarna skupština poziva da redovno prati primjenu ove konvencije. Ovom odredbom autori su željeli ukazati na značajnu ulogu koju Parlamentarna skupština ima u postavljanju pitanja

nasilja nad ženama na političku agendu Vijeća Evrope i njenih država članica. Nakon dugotrajne posvećenosti Skupštine ovom pitanju i velikog broja preporuka usvojenih u ovoj oblasti, učešće Skupštine u praćenju ove konvencije značajno će unaprijediti njene rezultate.

Poglavlje X. Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima

Član 71. Odnos prema drugim međunarodnim instrumentima

362. U članu 71. definiran je odnos između Konvencije i drugih međunarodnih instrumenata.

363. U skladu s Bečkom konvencijom o Zakonu o sporazumima iz 1969. godine, članom 71. nastoji se da Konvencija bude usklađena s drugim ugovorima – bilateralnim i multilateralnim – kao i instrumentima koji se odnose na pitanja koja obuhvata i ova konvencija. Ovo uključuje, naprimjer, Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokole uz ovu konvenciju, Evropsku socijalnu povelju (revidirani tekst, ETS br. 163), Konvenciju Vijeća Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (CETS br.197), Konvenciju Ujedinjenih naroda o eliminiranju svih oblika diskriminacije nad ženama i Opcioni protokol uz ovu konvenciju, Konvenciju o pravima djeteta i opcione protokole uz ovu konvenciju o učešću djece u oružanim sukobima, trgovini djecom, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji, Međunarodnu konvenciju o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije i Opcioni protokol uz ovu konvenciju, Konvenciju o statusu izbjeglica s Opcionim protokolom iz 1951. godine i Konvenciju Ujedinjenih naroda o pravima lica s invaliditetom.

364. Ova konvencija treba da jača zaštitu i osigura podršku žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Iz ovog razloga, cilj člana 71. stav 1. jeste da se osigura da ova konvecija ne utiče na obaveze koje proizilaze iz drugih međunarodnih instrumenata čije su sadašnje odnosno buduće članice također članice ove konvencije, a koje sadrže odredbe o pitanjima kojima se bavi ova konvencija. Ova odredba još jednom jasno ukazuje na sveobuhvatni cilj ove konvencije, a to je zaštita prava žrtava nasilja nad ženama i nasilja u porodici i da im se osigura najviši nivo zaštite.

365. U članu 71. u stavu 2. navodi se da članice mogu zaključivati bilateralne odnosno multilateralne sporazume – odnosno bilo koje druge pravne instrumente – u vezi s pitanjima kojima se bavi ova konvencija. Međutim, tekst jasno označava da članice nemaju pravo zaključiti sporazum koji odstupa od ove konvencije.

Poglavlje XI. Izmjene i dopune Konvencije

366. Članice mogu predložiti izmjene i dopune odredbi ove konvencije. One se prosljeđuju generalnom sekretaru Vijeća Evrope i svim državama članicama Vijeća Evrope, svakoj potpisnici, svakoj članici, Evropskoj uniji i svakoj državi pozvanoj da potpiše odnosno pristupi ovoj konvenciji.

367. U narednom koraku, Komitet ministara razmatra i usvaja izmjene i dopune. Prije donošenja odluke o izmjeni i dopuni, Komitet ministara konsultira i pribavlja jednoglasni pristanak svih članica ove konvencije. Ovakav zahtjev ukazuje na to da svim članicama ove konvencije treba biti omogućeno da učestvuju u procesu odlučivanja o izmjenama i dopunama kao i da su one ravnopravne.

Poglavlje XII. Završne odredbe

368. Uz nekoliko izuzetaka, odredbe ovog poglavlja se u osnovi zasnivaju na Modelu završnih odredbi za konvencije i sporazume zaključene u okviru Vijeća Evrope, koje je Komitet ministara odobrio na 315. sastanku zamjenika u februaru 1980. godine. Članovi 73. do 81. su ili napisani standardnim izrazima iz dotičnog modela ili se zasnivaju na dugotrajnoj praksi izrade sporazuma u Vijeću Evrope.

Član 73. Efekti ove konvencije

369. Članom 73. štite se odredbe nacionalnog zakonodavstva i obavezujućih međunarodnih instrumenata kojima se osigurava dodatna zaštita lica od nasilja nad ženama i nasilja u porodici; ova konvencija ne može biti tumačena na način kojim se navedena zaštita može ograničiti. Fraza „povoljnija prava“ odnosi se na mogućnost stavljanja lica u povoljniji položaj od onog predviđenog ovom konvencijom.

Član 74. Rješavanje sporova

370. Autori su smatrali da je važno da u tekst Konvencije unesu član o rješavanju sporova, koji nalaže obavezu članice da prvo pokuša mirnim putem riješiti spor u vezi s primjenom ove konvencije.

371. Različiti načini rješavanja sporova mirnim putem koji su navedeni u prvom stavu ovog člana (pregovor, pomirenje i arbitraža) najčešće postoje u okviru nacionalnog zakonodavstva. Ovi načini rješavanja spora nisu kumulativne prirode, odnosno članice nisu u obavezi da iscrpe sve navedene načine prije nego što se odluče za neki drugi način mirnog rješavanja spora. Dotične članice dogovaraju se o postupku rješavanja spora.

372. U stavu 2. utvrđeno je da Komitet ministara Vijeća Evrope može uspostaviti vansudsku proceduru koju članice mogu koristiti u slučaju spora u vezi s primjenom odnosno tumačenjem ove konvencije. Autori su odlučili da ovdje ne upućuju na sudske procedure kao što je procedura Međunaradnog suda pravde, zato što nekoliko država koje su učestvovala u izradi Konvencije nisu pristale na obaveznu nadležnost ovog sudskog tijela i nisu to željele u vezi s ovom konvencijom. Međutim, ovim članom se članice u sporu ne sprečavaju da spor predaju Međunarodnom sudu pravde ako se o tome saglase.

Član 75. Potpisivanje i stupanje na snagu

373. U stavu 1. navodi se da je Konvencija otvorena za potpisivanje ne samo državama članicama Vijeća Evrope, već i Evropskoj uniji i državama koje nisu članice Vijeća Evrope (Kanada, Sveta Stolica, Japan, Meksiko i Sjedinjene Države) koje su učestvovala u izradi Konvencije. Po stupanju Konvencije na snagu, u skladu sa stavom 3., druge nečlanice koje nisu predviđene ovom odredbom mogu biti pozvane da pristupe Konvenciji u skladu s članom 76. stav 1.

374. U stavu 2. navedeno je da se kod generalnog sekretara Vijeća Evrope deponiraju instrumenti ratifikacije, prihvatanja odnosno odobravanja ove konvencije.

375. U stavu 3. utvrđeno je da je za stupanje Konvencije na snagu neophodno deset ratifikacija, prihvatanja odnosno odobravanja. Razlog za odabir ovog broja jeste uvjerenje da je za uspješno pristupanje rješavanju izazova sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici neophodan značajan broj država. Ovaj broj, međutim, nije previše visok kako se stupanje Konvencije na snagu ne bi nepotrebno odgađalo. U skladu s praksom izrade sporazuma u okviru ove organizacije, najmanje osam od deset inicijalnih država moraju biti članice Vijeća Evrope.

Član 76. Pristupanje Konvenciji

376. Nakon konsultacija s članicama i njihovog jednoglasnog pristanka, Komitet ministara može pozvati bilo koju državu koja nije članica Vijeća Evrope i koja nije učestvovala u izradi Konvencije da ovoj konvenciji pristupi. Za ovakvu odluku neophodna je dvotrećinska većina kao što je utvrđeno članom 20.d Statuta Vijeća Evrope i jednoglasni pristanak članica Konvencije.

Član 77. Teritorijalna primjena

377. U stavu 1. utvrđena je teritorija na koju se Konvencija odnosi. Ovdje je neophodno napomenuti da je protivno cilju i svrsi Konvencije da države članice isključe dijelove svoje teritorije iz primjene Konvencije bez valjanog razloga (kao što je postojanje drugačijeg pravnog sistema koji se odnosi na pitanja kojima se bavi Konvencija).

378. U stavu 2. obrazlaže se proširenje primjene Konvencije na teritorije za čije su međunarodne odnose članice nadležne ili u čije ime su opunomoćene da preduzmu mjere.

379. U pogledu ove konvencije i bez uticaja na odredbe iz člana 44., ovom konvencijom ne uvode se vanjsko-teritorijalne obaveze.

Član 78. Rezerve

380. U članu 78. utvrđeno je da se nikakve druge rezerve ne mogu staviti u pogledu bilo koje druge odredbe ove konvencije, osim izuzetaka navedenih u st. 2. i 3. ovog člana. Izjave o rezervi u skladu sa st. 2. i 3. treba da sadrže obrazloženje razloga iz kojih članica traži rezerve.

381. Članovi navedeni u stavu 2. ovog člana predstavljaju odredbe za koje autori nisu tražili jednoglasan pristanak uprkos naporima da se u vezi s njima postigne kompromis. Ove rezerve postoje s ciljem što većeg broja ratifikacija ove konvencije, u isto vreme omogućavajući članicama da zadrže neke od svojih osnovnih pravnih koncepata. Ove odredbe obuhvataju: član 30. stav 2. (državna naknada); član 44. stav 1.e, 3. i 4. (nadležnost); član 55. stav 1. (postupci *ex parte* i *ex officio*); član 58. (zastarelost); član 59. (boravišni status). Potrebno je napomenuti da je mogućnost rezerve dodatno ograničena u pogledu čl. 55. i 58., jer su rezerve u

vezi s članom 55. stav 1. dozvoljene samo u pogledu člana 35. u vezi s prekršajima, kao što je i slučaj s rezervama u odnosu na član 5. koje se mogu donijeti isključivo u pogledu čl. 37., 38. i 39.

382. Stavom 3. predviđen je poseban oblik rezerve u pogledu članova 33. (psihičko nasilje) i 34. (proganjanje). Članice mogu zadržati pravo da osiguraju nekrivične sankcije, umjesto krivičnih sankcija, za ponašanje navedeno u ovim članovima. Shodno tome, ova mogućnost rezerve ne primjenjuje se na članove u cijelosti, već isključivo na način na koji ih članice mogu primijeniti na nacionalnom nivou.

383. U stavu 4., omogućavanjem povlačenja rezerve u bilo kojem trenutku, teži se ka smanjivanju budućih odstupanja između zakonodavstava u koja su integrirane odredbe ove konvencije.

Član 79. Važnost i revizija rezervi

384. Rezerve predstavljaju izuzetke od jedinstvene primjene standarda predviđenih ovom konvencijom. Stoga su autori smatrali da je potrebno utvrditi periodičnu reviziju rezervi kako bi se članice podstakle na ukidanje rezervi ili obrazloženje razloga za njihovo produženje. U skladu sa stavom 1., rezerve pomenute u članu 78. st. 2. i 3. imaju ograničenu dužinu trajanja od pet godina. Ova dužina trajanja utvrđena je kako bi se napravila ravnoteža, s jedne strane, između cilja progresivnog ukidanja postojećih rezervi s potrebom, s druge strane, da se osigura da članice imaju dovoljno vremena da preispitaju svoje rezerve na nacionalnom nivou. Nakon ovog roka, rezerve ističu ako se izričito ne produže. U svakom slučaju, neophodno je da članice informiraju generalnog sekretara Vijeća Evrope o svojim namjerama u pogledu postojećih rezervi.

385. U stavu 2. navodi se postupak za automatsko ukidanje neobnovljenih rezervi. Konačno, u skladu s članom 79. stav 3., članica dostavlja GREVIO grupi, prije produžetka rezerve odnosno na zahtjev, obrazloženje o razlozima za produžetak rezerve. U slučaju produžetka rezerve, nema potrebe za prethodnim zahtjevom GREVIO grupe. U svim slučajevima GREVIO ima mogućnost da razmotri obrazloženje članice za produžetak rezerve.

Član 80. Otkazivanje

386. U skladu s Bečkom konvencijom o Zakonu o sporazumima Ujedinjenih naroda, članom 80. omogućava se članicama da otkazu ovu konvenciju.

Član 81. Obavještenje

387. U članu 81. navodi se spisak obavještenja za koja je generalni sekretar Vijeća Evrope, kao depozitar Konvencije, obavezan dostaviti, kao i primaoci ovih obavještenja (države i Evropska unija).